

งานสร้าง ศิลาจารึก

ปีที่ ๑ เล่ม ๑

มกราคม

พ.ศ. ๒๔๙๖

วิหารวัดนางพญา อำเภอศรีษะพนาลัย จังหวัดสุโขทัย

วิหารวัดนางพญา อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

-วารสารศิลปากร-

เป็นหนังสือนิตยสารรายเดือน

เจ้าของ	:	กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
ผู้อำนวยการ	:	พ.ท. หลวงรณสีทธิพิชัย อธิบดีกรมศิลปากร
ผู้จัดการ	:	นายตรี อมาตยกุล หัวหน้ากองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
เหรัญญิก	:	หลวงธนาการพิทักษ์ หัวหน้าแผนกคลัง
บรรณาธิการ	:	นายวัน นวลยาง หัวหน้าแผนกค้นคว้า
ผู้พิมพ์โฆษณา	:	นายสวัสดิ์ สิริสวัสดิ์
สถานที่พิมพ์	:	บริษัทการพิมพ์ไทยสามัคคี จำกัด ถนนบำรุงเมือง
สำนักงาน	:	หอสมุดแห่งชาติ ถนนหน้าพระธาตุ โทรศัพท์ ๒๑๔๖๕
อัตราค่าบำรุง	:	ในประเทศ ตลอดปี ๖๐ บาท ครึ่งปี ๓๕ บาท ; นอกประเทศ ตลอดปี ๘๐ บาท ครึ่งปี ๕๐ บาท ; จำหน่ายปลีก เล่มละ ๗ บาท

NU-KAPS

นิว-แคปส์

• ควบคุมรวมทั้งหมดที่รวม
สูงในการเสริมสร้างร่างกายให้
สมบูรณ์แข็งแรง เหมาะสำหรับผู้
ผู้ร่างกายอ่อนแอ รวบรวมจาก
ใช้หญิงมีครรภ์ หรือระหว่าง
ให้นมทารก

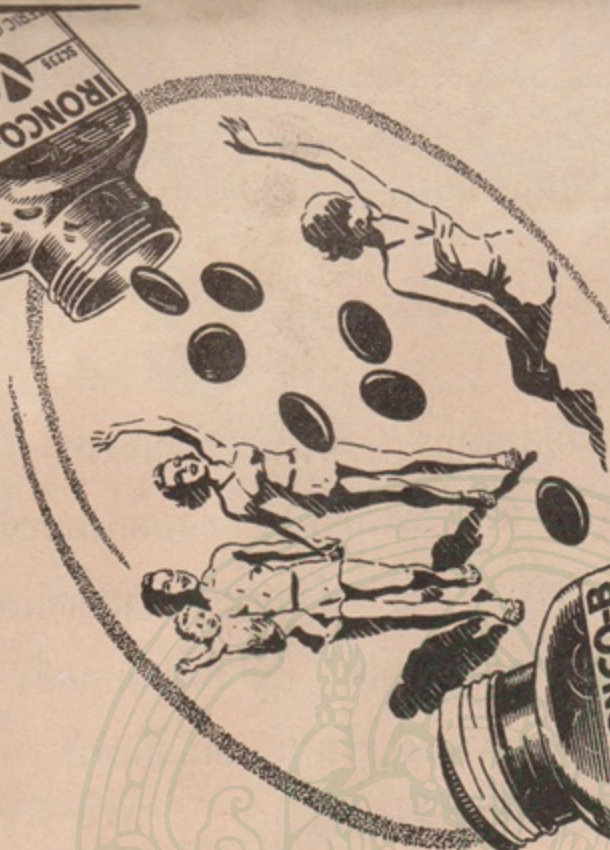

ผลิตโดย

บริษัท เวล เคมีคอล จำกัด. อเมริกา
มีจำหน่ายตามร้านขายยาทั่วไป

ผู้แทนจำหน่าย บริษัท เสริมมิตรพาณิชย์ จำกัด.
84 อาคาร 2 รัชดาภิเษก โทร. 22979

ไอรอนโค-บี IRONCO-B

• ใช้รักษาโรค เลือดจาง และโลหิตน้อย
เหมาะสำหรับหญิงมีครรภ์, หญิงที่ใกล้
เสียชีวิตด้วยวัยหนุ่ม, เด็กที่อยู่ในระยะ
เติบโต, หลังก่อนจากป่วย, และบุคคลมี
ร่างกายซูบซีด แรงแผ่น

ผลิตโดย

บริษัท เวล เคมีคอล จำกัด
อเมริกา
มีจำหน่ายตามร้านขายยาทั่วไป

ผู้แทนจำหน่าย บริษัท เสริมมิตรพาณิชย์ จำกัด.
84 อาคาร 2 รัชดาภิเษก โทร. 22979

โดยได้รับพระบรมราชานุญาต
บริษัทบุญรอดบริวเวอรี่ จำกัด
 ผลิตและจำหน่าย

เบียร์	ตราสิงห์	ตราบุญเจ
น้ำโซดา	ตราสิงห์	
น้ำส้ม	ตราสิงห์	
น้ำหวาน	ตราสิงห์	

คุณภาพสูง ได้รับค่านิยมแพร่หลายทั่วประเทศไทย
 มีจำหน่ายตามร้านจำหน่ายอาหาร และ เครื่องดื่มทั่วไป

ไทยท่า ไทยใช้ โทร. ๔๗๐๐๘ และ ๔๗๐๐๙

เจ็บเสียวที่ตรงปอด	ปวดเมื่อยหลังเอว	ยาชุดคลอดบุตร
ปอดอักเสบ เป็นแผล เป็นวัณโรค คันต้น อ้าลิ้มใช้	เสียวชอกช้ำโครง และบัสสาวะ แดงขุ่นข้น บัสสาวะไม่สะดวก บวมส่วนใดส่วนหนึ่งหรือบวมทั้งตัว อ้าลิ้มใช้	มีขามารดาและเด็กพร้อม ใช้ แทนการอยู่ไฟโดยไม่ต้องอยู่ไฟก็ ได้ หรือจะอยู่อย่างโบราณก็ได้ ขวดเล็ก ๓๕ บาท ใหญ่ ๔๕ บาท เป็นขาราคาถูกมาก
ยาปราบโรคปอด	ยาปราบโรคไต	

ของ บริษัทห้างพระจันทร์โอสถ จำกัด สีแยกโรงเรียนนายร้อย พระนคร

ท่านสมาชิกวารสารศิลปากรโปรดทราบ

ถ้าท่านย้ายที่อยู่ใหม่ก็ดี หรือไม่ได้รับหนังสือวารสารศิลปากรในระยะเวลา

อันสมควรก็ดี ขอให้โปรดแจ้งให้ผู้จัดการหนังสือทราบด้วย จะขอบคุณมาก

ประกาศ

โรงงานสุราบางยี่ขัน

ผลิตสุราขาว ๒๘ ดีกรี สุราพญาค่าง ๒๘ ดีกรี กับ สุราแม่โขง
รสดีชวนดื่ม ไม่เป็นพิษแก่ร่างกาย เป็นที่นิยมในสังคมทุกชั้น

สุราทุกชนิดได้ปรับปรุงตามหลักวิชาการ

คุณภาพสูง และทำด้วยความประณีต

ปราศจากสิ่งให้โทษแก่ร่างกาย

สุภาพชนควรเลือกดื่มแก่สุราของโรงงานสุราบางยี่ขัน

โรงงานสุรา กรมโรงงานอุตสาหกรรม

โรคผิวหนัง - โรคเรื้อน

โรคเรื้อน โรคผิวหนังเป็นโรคที่สังคมรังเกียจ เป็นโรครักษายาก ผู้เป็น
มักจะได้รับทุกข์ทรมานและก่อความรำคาญที่เป็น ๆ หาย ๆ ขาดความสามัคคีที่เป็น
บทบาทไม่อาจจะรักษาให้หายขาดได้ นอกจากส่งไปชั่วคราว บริษัทเวชประสิทธิ์
โอสถ จำกัด ได้ผลิตยาขึ้นขนานหนึ่ง ชื่อว่า ยาตัดพยาธิ เป็นยาเม็ดใช้
รับประทานตัดรากโรคผิวหนังที่หายยาก ได้ผลดีในการรักษาโรคเรื้อน (ขี้ทูต)
เรื้อนกว้าง พยาธิเนื้อขาหูกไม่เจ็บ (เรื้อนประสาท) กลากเกลื้อนเรื้อรัง และ
โรคผิวหนังคันคันทุกชนิด จำหน่ายแพร่หลายทั่วประเทศ มีคนนิยมใช้ทั่วทุก
จังหวัดมากกว่า ๑๐ ปีแล้ว ชุดใหญ่ ๕๐ บาท ชุดเล็ก ๓๐ บาท ชุดจิ๋ว ๑๕ บาท
ต่างจังหวัดส่งซื้อทาง พ. ก. จ. เพิ่มค่าส่งชุดละ ๕ บาท สนใจจดหมายสอบถาม
หรือสั่งซื้อได้ที่

บริษัท เวชประสิทธิ์โอสถ จำกัด

๑๒๐-๑๒๒ ถนนตะนาว หลังวัดบวรนิเวศน์ พระนคร.

สารบัญ

๗๗
ปีที่ ๗ เล่ม ๘

มกราคม

พ.ศ. ๒๔๙๗

ภาคศิลปวิทยาการ

สุภาณิตานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	หน้า	๑
สาส์นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ถึงสมเด็จกรมพระยาดำรงฯ	,,	๓
สุริยพันธุ์ หลวงลิขิตปรีชา (กุม)	,,	๓๐
ศิลปะสระเกาะห้ นายศิลป์ พระศรี แต่ง พระยาอนุนามนราชชน แผล	,,	๓๖
บทความเรื่องไทย ตอนที่ ๕ พ.ท. หลวงวรรณสิทธิพิชัย	,,	๔๖
พระเครื่องทางโบราณคดี ตอนที่ ๖ “ศรีชัยม่วยาย”	,,	๕๒
รายงานการประชุมใหญ่ของสภาการพิพธิภัณฑ์ระหว่างชาติ ICOM		๕๕
สำรวจความในจารึกภาษาไทยหลักที่ ๒๒ ปรีชา ศรีชลาลัย	,,	๖๖
นำเที่ยวจังหวัดจันทบุรี ท. อมาตยกุล	,,	๗๑
เรื่องเมืองไตรศรั้ง ชนิต อยู่โพธิ์	,,	๗๘

ภาคกิจการกรมศิลปากร

สถิติผลงานของกรมศิลปากร ปี ๒๔๙๖ ระยะ ๖ เดือนแรก	,,	๘๘
--	----	----

Vārasān Silpākon

Vol. 7

January, 1954

No. 8

1. Saying. By King Rāmā VI. page 1
2. "Sān Somdet." (Letters between Their late Royal Highnesses
Prince Damrong and Prince Naris.) page 3
3. "Suriyaphan"-a Story in Verse, Part XXI.
By Luang Likhit prijā (Khum). page 30
4. An Aid to Arts, an English-Thai glossary. By Silpa Phirasri.
Translated By Phya Anumān Rāchathon. page 36
5. The Story of the Thai. By Lieut.-Col.
Luang Rona-sithi-phichai. page 46
6. Votive Tablets. By "Triyampawai". page 52
7. International Council of Museums. page 59
8. A Critical Study on Thai Epigraphy No 22.
By Prida Srijalālaya. page 66
9. Guide to Chantha-buri. By T. Amātyakul. page 71
10. U-Thong, an ancient city of Thai Traditional History.
By Dhanit Yūphō. page 78
11. Statistical data of works in the Fine Arts Department during
the first half of the yaer B.E. 2496. page 88

สุภาชิตานุสรณ์

คุณนบเร กรรมานันต์ อุรุ ฤทธิ ปุณฺณโว
สพฺพา อุรุ ฤทธิ เนกฺเต อุรุ ฤทธิ สติ
(โคลงสุภาพ)

๑ ยามรุ่งโรจน์ฟาก	นท
โคจรนำตรึง	ใบเดียว
ปวงโคจรตามวิ	รุดข้าม
ทงหมดบดเคียว	ไต่เต้าตามกัน ฯ

๑ อันสุภาชิตน	เตือนใจ
แห่งนี้เห็นใหญ่	ยัง
มีหน้าหน้าใคร	ใครนั่น ก็
จำจะต้องรอรู้	จักเห็นทางตรง

๑ จะขงการแม่แต่	ในครอบ ครวญ
ก็จักต้องประกอบ	กิจไฉน
ให้เป็นเยี่ยงอย่างชอบ	สุจริต ธรรม
จึงจะอาจรักไว้	พวกพ้องพงศ์

๑ ถักคุดพานิช ^๕ คง	ค้าขาย
คุมควบคนทงหลาย ^๕	ลูกจ้าง
ให้สจวิตกาย	วจนะ
สินจึงจะไม่ร้าง	เว็ดไว้ไกรงาม

๑ ขามรับราชกิจไท	ทรงรัฐ
บังคับจะถนัด	แน่ได้
ก็โดยที่เคร่งครัด	ในระเบียบบ การเส
ประพุดติสจวิตไว้	มันแล้วไปเชิญ

๑ หากเป็นแดนยะ ^๕ ผู้	นายทหาร
นำพวกประจัญบาน	เด็กกล้า
ล้าแดงพิระชาญ	ชิตชะงัด
นายทะนงนำหน้า	ไพร่ล้วนพลอยหาญ

๑ แม่ท่านผู้ปกป้อง ^๕	ครองประชา
สถิตสุธรรมา	เที่ยงแท้
พดกกกยอมพา	กันรัก ธรรมแด
ประคองผู้โคได้	ไต่เต้าคามขุน ๑

ภม. ๑๖๖ ๖๓

สาส์นสมเด็จพระ

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๔๗๔

กราบทูล สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ฯ ทราบฝ่าพระบาท

ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๘ ตุลาคม ปรทานไปพร้อมด้วยพระนิพนธ์เล่าเรื่องเที่ยว
เมืองพม่าตอนที่ ๗ ของแม่เจ้าอรุณ กับทั้งรูปลายประกอบเรื่องอีก ๓ รูป ได้รับปรทานแล้ว
เป็นพระเดชพระคุณล้นเกล้า

ได้ทราบความตามพระคำรัสฯ แรงถึงทังจันทนกร ทำให้คนใจด้วยไม่ทราบ
เสียเลยว่ามีสิ่งใดที่คนอยู่ในแผ่นดินอื่นเคย

เรื่องโกศอัฐิ ปรทานพระคำรัสฯ ทกลงให้ทำอย่างเดิม แต่ให้ลดหย่อนฝีมือ
ลงนั้น จะอำนวยการให้เป็นไปตามพระประสงค์ จะทรงพระคำรัสฯ ใดก็ตาม แต่เห็น
ด้วยเกล้าว่าอย่างไรก็ไม่ควรทำตามโกศใบที่หาย เพราะโกศใบนั้นเกล้ากระหม่อมอยาก
จะปรวิว่าทำผิด จึงเป็นการไม่ควรทำผิดซ้ำเป็นครั้งที่ ๒ ทว่าทำผิดนั้นเกล้ากระหม่อม
เข้าใจว่า ฝ่าพระบาทมีพระประสงค์เพียงให้ทำเป็นโกศไม้สิบสองอย่างที่ประกอบศพแต่โดย
รูปเท่านั้น ทรงตระหนักในพระทัยว่านายมารเกรตต์ทำการทำได้เกลี้ยงเกลารับร้อยที่
จึงตรัสสั่งให้นายมารเกรตต์ทำเพื่อให้ได้ของดี แต่นายมารเกรตต์รับสั่งด้วยเข้าใจผิด
จึงให้ทำด้วยเขาเหมือนประกอบโกศศพหมกทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อทำคั้งนั้นลายก็ละเอียด
จนใบเทศเท่าเม็ดดอง กด้วยดาเปล่าเกือบไม่เห็นลาย ไม่มีใครเขาทำกันเช่นนั้นเพราะ
ไม่มีประโยชน์ ทำให้เสียค่าแรงมากเปลวๆ เกล้ากระหม่อมจะอำนวยการทำถวายใน
ครั้งนั้น จะทำเป็นรูปโกศไม้สิบสองเหมือนอย่างเดิมตามพระประสงค์เดิม แต่ลายจะผูกใหม่
พอให้เห็นงาม จะไม่ต้องเสียค่าแรงมากเช่นครั้งก่อน ทั้งจะงดงามกว่าด้วย

ข้อที่ ทรงพระปรารภ ถึง ความ บัวย ของ พระยาสุริยาว่าเป็น ประการใดไม่ไ้ทรง
ทราบนั้น ขอประทานโทษ เกล้ากระหม่อมก็หาไ้ทูลมาไม่ ไ้ความจากคุณหญิง
ลนจว่า เติมลงไปตักยาตรทหน้ายาน ตักยังไม่ทันหมดก็ลงนั่งบอกว่าปวดขา แล้ว
ก็รู้สึกอ่อนเพลีย จึงพากันช่วยประคองขึ้นเรือน ความปวดก็ทวนขึ้น จึงโทรศัพท์ตาม
ลูกชาย มาตรวจว่าเป็นที่เส้นโลหิต ให้อนั่งไม่ให้ลุกจากที่นอน แต่ท่านก็ไม่ฟัง
โรคก็กำเริบขึ้นถึงจนกระทั่งทางคางแข็งพคไม่ไ้ ร่างกายแข็งช้ายตายไปแถบหนึ่ง ไ้
หาหมอมาอีก ๒ คน รวมเป็น ๓ ทงลูกชาย ช่วยกันแก้ไขก็ไม่พ้น อยู่ไ้ ๔ วันถึง
อนิจกรรม โรคนี้ว่าเคยเป็นมาคราวหนึ่งแล้ว แต่แก้หาย

เจ้าผัวสมมติผาพระยาทว่าเป็นอาว เป็นการตลกขบขันหนึ่ง แต่ไม่มีภัยอะไร
ตามทศรสถามไปจนถึงลำคยเจ้าพม่า ว่านยเป็นเจ้าลงมากชนนค จะไ้เทียบกัประเพณี
ของเรา เกล้ากระหม่อมให้นกว่าน่าจะเป็นเจ้าไ้ไม่ขาด อย่างเดียวกับประเพณีทาง
เชียงใหม่ แต่เขาคงจะมีคำต่างให้ไ้ไ้ว่าเป็นเจ้าชนไร กยทศรสถขอให้อาจารย์อุไปคยา
สืบหนังสือโลกพยุหรณนคมาก ถ้าหากเป็นภาษาบาลีแล้วจะคิ จะไ้มาวานพระท่าน
แปลเอาความไ้ แต่ถ้าเป็นภาษาพม่าแล้วก็ “บัวย”

แผ่นเสียงเพลงยหุคคควาเฟเลย จะเลาความเฟเลยดววยเรองหนึ่ง เมื่อ
เกล้ากระหม่อมไปเที่ยวเมืองพม่า หาพวกคนตรมาเดินไ้พง ถามเขาดังเพลงไทย
เขาไ้ไ้เพลงหนึ่ง ใ้เขาทำไ้พง พงก็ไมรู้ สักว่าเป็นเพลงไทย แล้วเกล้ากระหม่อม
ไ้ทำเพลงหนึ่งใ้เขาพง เพลงนั้นไ้กันมาแต่เชียงใหม่ เมื่อครงกรมหลวงพิชิตเสด็จ
ขึ้นไปเป็นข้าหลวง ว่าเป็นเพลงพม่า แต่ไม่ไ้ค้ขอมมาว่าชื่อเพลงอะไร เกล้ากระหม่อม
อยากทราบชื่อจึงทำใ้เขาพง และถามเขาว่าเพลงอะไร เขาคอขว่าเป็นเพลงไทยเขา
ไม่ทราบ ขยกันเท่านั้นเอง

อ่านพระนพนธเลาเรองเที่ยวเมืองพม่าคราวนี้ รู้ สักว่าเรององกฤษรบพม่านั้น
พวกนายเรออิรวดีโฟลตลลาเห็นจะรู้ กันคนละมาก ๆ เมื่อเกล้ากระหม่อมไปเที่ยวเขา
ก็เลาไ้พงหลายเรอง ค้อมาจนถึงผาพระยาทเสด็จไปคราวนี้ แม้กาลล่วงมานาน
เขากยังเลาถววยไ้คอกเป็นหลายเรอง ในเรองกย ผาพระยาทศรสถไ้ค้ว่านเป็นเหตุค้วย

“เศรษฐิกิจผดเคือง” เกิดมีญาณหยั่งเห็นเห็นว่า คำนี้ตรงกับที่แต่ก่อนใช้ว่า “ทพภิกขุขัย” หรือ “ฝนแล้งข้าวแพง” นั่นเอง

ญาณชนิดนี้เกิดขึ้นอีกเมื่ออ่านกฎมนเทียรบาลพม่า ซึ่งโปรดประทานไปว่า เรือพระที่นั่งขนานซึ่งชื่อว่า “การเวก” นั้นพายไม่ไค้ ทรงพระดำริว่าเห็นจะคงด้วย เรือกระบวน ทำให้เห็นแจ้งกันว่าเรือกระบวนคู่ใน ซึ่งเรียกว่าเรือคู่ชกนั้น สำหรับชก ลากเรือพระที่นั่งชนิดพายไม่ไค้อย่างชกพระนั่นเอง เรือพระที่นั่งชนิดพายไม่ไค้แต่ก่อน ของเราก็คงเคยมี แต่เห็นงุ่มง่ามจึงเลิกทิ้งกันไปเสียจนรู้สึกไม่ได้ว่าเรือคู่ชกนั้นชก อะไร เรือขนานยังไค้เห็นอยู่ก็เรือขลุ่ยลึงค์ แต่เข้าใจไปเสียว่าทำออกต่างแพ ไม่ได้ คิดเลยว่าจะใช้ทรงไปไหนต่อไหนด้วย อันหัวเรือพระที่นั่ง “การเวก” ลำเก่า ซึ่งทำ เป็นหัวนกอย่างรูปสัตว์หิมพานต์นั้น ในตำราสัตว์หิมพานต์มีจริง ๆ แต่เรียกชื่อว่า “นกการวิก” ไกลไปทางบาลซึ่งเรียกว่า “กรวิก”

กับขอประทานทูลปรึกษา ในกฎมนเทียรบาลพม่ามีพรรณนามาถึงพระราชายาน ซึ่งเรียกว่า “วอ” อันมีสาวพรหมจารีขึ้นนั่งไปด้วย ชาวเราเห็นจะหลักคาคิดไม่เห็น เลยว่ารูปร่างท่วงทีจะเป็นอย่างไร รูปต่าง ๆ ที่ประทานไปมีรูปวอพระประเทียขอยรูปหนึ่ง ถ้าจะทำพิมพ์ตัดไปด้วยพอให้เห็นเค้า ว่าวอราชยานคงมีท่วงทีคล้ายอย่างนั้น จะควร หรือไม่ กับมีรูปสุเมรุปราสาททรงบ้านเมืองก็ ซึ่งโปรดประทานไปอีกรูปหนึ่ง ถ้าจะ พิมพ์ตัดไปด้วยอีกจะควรหรือไม่

พฤษภาคม ๑๘ เราจะเผาศพท่านแม่ท้าวภักดีปทุมวัน ท่านแม่แก่พอใช้ บิดเคย กับแม่ใหญ่ (เทวกุล) เคยกราบทูลรายงานมา ว่าแม่ใหญ่นั้นแข็งแรงผิประหลาด มาก บัดนี้ได้ข่าวมาว่าหลงเลอะไม่รู้ จักเห็นเห็นอันใดอะไรเสียแล้ว แต่ความแข็งแรง แห่งร่างกายไม่ลดลง ลูก ๆ พาเอากลับไปประวัตรักษาไว้ที่กรุงเทพฯ

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

พรหม

บ้านชินนามอน ปัน

วันที่ ๒๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

ทูล สมเด็จพระบรมชนกนาถ

หม่อมฉันได้รับลายพระหัตถ์ประจำแคว้นตั้งแต่วันที่ ๑๗ ตุลาคม แล้ว ะทูล
สนองความข้างข้อในลายพระหัตถ์

หม่อมฉัน ยินดี และ ขอบพระคุณที่ทรงรับเป็นธุระ คัดแบบโกศอัฐิ ของแม่ ที่กระทำ
ใหม่ ที่ทรงพระดำริห์นักถูกต้องทุกประการ ขอมอบพระถวายเป็นสวัสดิชาติ

แผ่นคราโมโฟนพม่าเจ้าชายเมืองส่งมาถึงแล้วเสียใจทั้งเรื่อง คำว่ายหิงก
ก็กลายเป็นชื่อผู้หญิงคนต้นเสียงทรงเพลง ฟังเพลงก็ไม่มีเงาเข้าเค้าเพลงไทย ชาติ
หนึ่งสอบอกอธิบายในแผ่นคราโมโฟนเองก็เขินอักษระและภาษาพม่า ต้องถอเป็นยศ
เพียงเท่านั้น ุปรยานมาศก็ยสวาทพม่าผัดกันทางไกล ยานมาศไม่มีหลังคา แต่
สวาทมีหลังคาปราสาท ทางรูปปั้นก็เขยวระเทียบกันไม่ได้ ที่ทรงพระดำริห์ว่า ะพิมพ
รูปสุเมรุมหาปราสาทด้วยนั้นก็ควรแล้ว หม่อมฉันคิดเห็นต่อไปว่า ถ้าพิมพรูปที่บรรจุ
พระบรมศพพระเจ้ามินทงประกอบเรื่องพิธีปลงพระบรมศพด้วยก็ควร

ที่ทรงพระดำริห์ว่าแต่โบราณไทยคงมีเรือพระที่นั่งขนานทพายไปเองไม่ได้ จึง
มีเรือคองคู่กันนถุกเหมาเครื่อง ๆ เรือขลังก็ล่อยกระตงก็เขินเค้าเงอนอย

ขอทูลปรารภ “เล่น” ถึงหนังสือกฎมนเฑียรพม่าที่ทรงพิมพ์แจก คนที่ได
รับไปอ่านจะเห็นกันอย่างไร ภาษาที่ควาเครอะเกินสมัย เรืองก็ไม่เป็นศรีวิสัย นอก
จากพระองค์ท่านเห็นจะไม่สลักคนนถุกจะชอบใจ เมื่อพิมพ์แจกแล้วขอให้ทรงเจียพระ
กรรมพังกด้วย

ในคราวเมื่อนหม่อมฉันส่งเรื่องเที่ยวเมืองพม่ามาถวายอีกท่อนหนึ่ง เป็นหมค
ตอนท ๗ มีรูปประกอบ ๓ รูป คือ

๑. รูปฝั่งแม่น้ำเซราวคตรงเมืองพุกาม
๒. รูปศาลยเจ้าเขามหาคร ที่ทำตามขานราษฎร เขาถูกมะพร้าวเป็นเง็ค
๓. รูปลานขอนามันกิน ที่เมืองเยนคยของ

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

ด. ๒๖ ๒๖ ๒๖ ๒๖ ๒๖

เล่าเรื่องเที่ยวเมืองพม่า

ตอนที่ ๗ ล่องแม่น้ำเอราวดี (ต่อ)

วันอาทิตย์ที่ ๒ กุมภาพันธ์ ลงเรือไฟด่วนของบริษัทกล่า ๑ ชื่อ “เซอรอน” Ceylon เป็นเรืออย่างเกวียนกยลามาจากเมืองมณฑลเส ออกจากบ้านหนองเวลา เข้าดนาฬิกา ล่องลงมาตอนนั้นผ่าน “ภูเขามหาครี” ซึ่งพม้ามักเรียกกันเป็นสามัญ ว่าภูเขา “โปปา” Popa (ทราบกับจะเพี้ยนมาแต่คำ “ภูผา” ภาษาไทย) ภูเขานั่น อยู่ทางฝั่งตะวันออก ห่างเมืองพุกามไปสัก ๕๐๐ เส้น แม้อยู่ใกล้ถึงเพียงนั้น ก็แลเห็น กระจ่างน ทั่วเป็นเขาตระโหมอยู่กลางทุ่ง สูงกว่า ๗๖๒๒ วา (๕,๐๐๐ ฟุต) ใครที่ไต่เคย เห็นภูเขาไฟมาแล้วเห็นภูเขามหาครีก็รู้ทันทีว่าเคยเป็นภูเขาไฟอยู่ก่อน เช่นเดียวกัน กับภูเขาหลวงที่เมืองสุโขทัย เพราะภูเขาไฟยุคเป็นปากปล่องรูปคอกขวิดอย่างอื่น แต่ไฟทั้งทชนทาง ภูเขาหลวงและภูเขามหาครี เห็นจะดับมาแล้วหลายพันปีแล้ว จึงไม่มี ควันปรากฏอยู่ในพื้นเมืองแม้ในจดหมายเหตุเก่าที่สุด ว่าภูเขานี้เคยเป็นภูเขาไฟ ปล่องที่ยังมีอยู่ไม่มีใครรู้ว่าปล่องอะไรก็สันนิษฐานกันไปต่าง ๆ เช่นทภูเขาลองเมือง สุโขทัยสมมติกันว่าเป็นทางสำหรับพวกนาคขึ้นมาจากบาดาล ดังกล่าวในพงศาวดาร เห็นตอนว่าด้วยกำเนิดพระร่วง ทภูเขามหาครีพวกพม่าก็สมมติว่าเป็นเมืองของพวก อมนุษย์ที่เรียกว่า “แนต” Nat พะเคราะหัดตรงกับไทยเรียกว่า “ผี” คือคนตายแล้ว แต่ยังท่องเที่ยวอยู่ในมนุษย์โลก เพราะวิญญูณยังไม่ไปปฏิสนธิถือกำเนิดเป็นอย่างอื่น อธิบายขอมเมืองมณฑลเสเป็นอุทาหรณ์ ว่าครั้งหนึ่งในรัชกาลพระเจ้ามินทง ผี แนตทศาลแห่งหนึ่งถูกรายทำให้เกิดภัยอันตรายแก่ผู้คนจนรอนถึงพระเจ้ามินทง จึงโปรด ให้ทำพิธีสังวิญญูณ ด้วยประการอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วตรัสว่าผีแนตนั้นไปปฏิสนธิแล้ว ให้รอศาลเสียเถิดคนจะได้หายครันคร้าม ผู้แต่งหนังสือเล่าต่อไปว่า อยู่มาพระเจ้ามินทง ประชวรมีอาการให้เจ็บแสบเป็นกำลัง หมอหลวงถวายพระโอสถเสวยก็ไม่หาย พวกข้า เฝ้าปรึกษากันเห็นว่าคงเป็นภัยถึงแก่ตัวการสั่งให้รอศาลกระทำร้าย ด้วยยังมีไข้ไป เกิดใหม่กับพระราชบริวาร จึงให้กลับไปทำศาลขึ้นอย่างเดิม พระเจ้ามินทงก็หายประชวร ในเมืองพม่าเชื่อกันทั่วไปว่ามีผีแนต แต่โดยมากเป็นผีทนต์ถอนเฉพาะถิ่น ผีทนต์

ชอลอนามทงขานทงเมืองนบถอกันเป็น “ฉหลวง” เรียกกว่า “แนตมิน” Nat Min
 แต่ ๓๔ คน และมีตำราเรียกว่า “มหาคิตะ เมคะนี” Maha Gita Megani ว่าด้วย
 ฉหลวงเหล่านานเป็นสวนหนึ่ง อยู่ในคัมภีร์โลกะพยหะ Lawka Bayuha อันเป็นต้นตำรา
 ประเพณีเมืองพม่า เซอรยอชสก็อศ ผู้เรียบเรียงหนังสืออธิบายเมืองพม่าเหนือ Upper
 Burmar Gazetteer กล่าวว่าหนังสือมหาคิตะเมคะนีนั้น มีรายชื่อและเรื่องประวัติของ
 ฉหลวงทั้ง ๓๔ คน และบอกระเบียบข้อลงผี เป็นต้นว่าคนทรง (ซึ่งเป็นผู้หญิงโดยมาก
 แต่ผู้ชายก็มีบ้าง) จะทรงเจ้าคนไหนต้องแต่งตัวอย่างไร ต้องใช้คำข้อย่างไร
 พอนรืออย่างไร และพวกขพาทยของท่าหน้าพาทยเพลงอะไรสำหรับฉหลวงคนนั้น และ
 ว่างานพลองผีในเมืองพม่าทางททาเป็นงานหลวงและเป็นงานเซลยศักดิ์ทำตามตำรามหา-
 คิตะเมคะนีทงน

ในบัญชีแนต ๓๔ คนนั้น สัมมัตพระอินทร์ เรียกว่า “สักร” เป็นเจ้าของ
 ฝนเป็นองค์ตน อ้างว่าเพราะเป็นใหญ่แก่หมื่นแสนทั้งสี่ และยอมเสด็จจากสวรรค์
 ชนดาวคงสลงมาประทานพรแก่มนุษย์เมื่อสังกรานต์ละครทงหนึ่งเป็นนิจ (แต่สันนิษฐาน
 ว่าเห็นจะเพิ่มพระอินทร์เข้าในบัญชีฉหลวงต่อชนหลัง) ถัดแต่พระอินทร์มาถึงฉหลวง
 ทเขามหาครว่า เป็นใหญ่กว่าเพื่อน มีเรื่องประวัติแปลกมาก ว่าในอดีตกาลนานมาราว
 เมื่อ พ.ศ. ๘๐๐ ที่เมืองตะโกงมีช่างทเหล็กคนหนึ่งชื่อ งะตินิกอ Nga Tin Daw มีลูก
 ๒ คน ๆ ใหญ่เป็นผู้หญิงชื่อ ชเว มรัต หละ Shwe Myat Hla คนน้องเป็นผู้ชาย
 ชื่อ งะตินิกะ Nga Tin De และงะตินิกะนั้นเมื่อโตใหญ่ขึ้นเรียนวิชาอาคมอยู่คงและ
 เป็นคนเก่งกาจ (เซรยอชจะมีพรรคพวกมากด้วย) จนเจ้าผู้ครองเมืองตะโกงเกรงว่า
 จะเป็นขบถ สั่งให้จับกุมตามหาตัวไม่ได้ เจ้าตะโกงจึงคิดขอยาขอนางชเวมรัตหละพี่สาวไป
 เป็นนางในแล้วยกขึ้นเป็นมเหสี และบอกนางว่าจะตั้งน้องชายให้กินเมือง ให้นางมเหสี
 เรียกตัวมาเฝ้า ฝ่ายงะตินิกะเห็นว่าเจ้าตะโกงรักใคร่พี่สาวก็เข้าไปเฝ้าโดยคิ พอเข้าไป
 ถึงในวังเจ้าตะโกงก็สั่งให้จับประหารชีวิต แต่งะตินิกะอยู่คงพันแทงไม่เข้า จึงเอาตัวมัท
 กับต้นสะคะ Saga ที่ในวังแล้วเอาไฟคลอก นางมเหสีวิ่งออกไป เห็นเขาเอาไฟคลอก
 งะตินิกะ ก็ตรงเข้าไปกอดน้องชายตายด้วยกันในกองไฟ เจ้าตะโกงสั่งให้ดับไฟก็ไม่ทัน
 ไฟไหม้ตัวคนยี่หมกเหลืออยู่แต่หัวทง ๒ คน ก็กลายเป็นผีแนตสิงอยู่ที่ต้นสะคะนั้น เป็น
 ผีร้าย ใครเข้าไปใกล้กรายก็เอาชีวิตเสีย เกิดเป็นเภทภัยร้ายกาจขึ้นในวัง เจ้า
 ตะโกงจึงให้ถอนต้นสะคะนั้นไปทิ้งเสียในแม่น้ำเอราวัก น้ำพาไหลลอลงมาคิก็อยู่

ลกลงเป็นแต่อย่างอำเภอ รัฐบาลจึงให้ส่งศิษย์ทั้ง ๒ มารักษาไว้ที่หอสมุดเขื่อนาคใน
เมืองร่างกุ้งจนบัดนี้

เจ้าแค้นของพม่าต่อมาใน ๓๕ คนนั้น พิจารณาตามหนังสือ ซึ่งอาจารย์
ทอเชียนโก แปลไว้คประหลาดทมิฬบุคคลทุกชั้น ตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินลงมาจนเป็น
ราษฎรสามัญ มีทั้งผู้ชายผู้หญิงและเด็กผู้ใหญ่ นำพิศวงว่าจะอาศัยเกณฑ์อันใดเป็น
หลักในการเลือก พิจารณาตามเรื่องประวัติเห็นพ้องกันมากแต่ทมิฬถูกผู้อื่นผลาญชีวิต
(อย่างไทยเราเรียกว่าเป็น “ผู้ตายโหง”) แต่มีผู้ตายเพราะประพฤติกุฎริต จะเล่า
พอให้เห็นเป็นอุทาหรณ์อีก ๒ เรื่อง เรื่องหนึ่งเป็นผลลูกฝาแฝด มีเรื่องประวัติว่าเมื่อราว
พ.ศ. ๑๕๐๐ มีเรือมาค้าขายจากอินเดียลำหนึ่งถึงอ่าวเมืองสะเทิม ชาวอินเดีย
ที่มาในเรือนมีเด็กชาย ๒ คนพี่น้องเป็นลูกฝาแฝด ชื่อ บรทัต Byat Wi คนหนึ่ง ชื่อ
บรทัตโต Byat To คนหนึ่ง คลื่นซัดขึ้นฝั่งรอกได้ไปอาศัยพระอยู่ทั่วทั้งแห่งหนึ่ง อยู่มา
วันหนึ่งพระผู้เป็นอาจารย์พาไปในป่า ไปพบซากศพฤษีนอนตายอยู่ พระอาจารย์พิจารณา
แล้วบอกเด็กพี่น้องนั้นว่า ลายยันต์ที่ลึกลับด้วยเป็นแบบวิद्याคมอย่างสำคัญนัก ให้
ช่วยกันยกเอาศพฤษีไปยังวัด ในคาวนั้นพี่น้อง ๒ คนอยากจะไ้วิद्याคม จึงชวนกัน
ไปลอบเขื่อนเอนศพฤษีที่ตรงยันต์มาตมิถิน ก็ย่นกาลให้เกิดกำลังวังชาอาจะไปในไหนๆ
ไ้รวดเร็วและทนทานยิ่งคนอื่น ๆ แต่บรทัตคนพี่ชายยังไม่ทันสำแดงอิทธิฤทธิ์ ลอบ
ไปเป็นชกกับหญิงสาวซึ่งเจ้าเมืองสะเทิมได้ขอสู่ไว้ ถูกจับประหารชีวิตเสียที่เมืองสะเทิม
บรทัตน้องชายจึงหนีไปอยู่เมืองพุกามในสมัยเมื่อพระเจ้าอนรุทธีเสวยราชย์ (ระหว่าง
พ.ศ. ๑๕๔๗ จน ๑๖๒๘) พระเจ้าอนรุทธีเห็นว่ากำลังไปในไหนไ้รวดเร็วออกทนแปลก
กว่าคนอื่น จึงให้เป็นพนักงานไปเก็บดอกไม้ทมิฬเขามาถวายทุกวัน บรทัต
ไปไ้หญิงสาวบ้านทเชิงเขามาครั้นหนึ่งว่าเขื่อนนางยักษ์เป็นเมีย วันหนึ่งนอนกับเมีย
คนสวยไปเอาดอกไม้เข้ามาถวายไม่ทันเวลา พระเจ้าอนรุทธีกริ้วสั่งให้ประหารชีวิตเสีย
แต่เวลานั้นเมียมีครรภ์อยู่ เมื่อคลอดเป็นลูกแฝดผู้ชายทั้ง ๒ คน เด็กนั้นไ้กำลัง
วังชาของพ่อสืบสายโลหิตมา เมื่อเติบโตใหญ่ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก พระเจ้าอนรุทธีทรง
พระเมตตาไ้สอยผักให้รับฟุ้งเงินไ้เป็นนายทหารเอกทำความชอบ ไ้พระราชทาน
พานทองเป็นบำเหน็จทั้ง ๒ คน คนทั้งหลายจึงเรียกว่า “ชเวบยีนคยี” Shwe Byin Cyi
แปลว่าพานทองใหญ่คน ๑ เรียกว่า “ชเวบยีนเง” Shwe Byin Nge แปลว่าพานทอง

น้อยคน ๑ ในอยุธยาเจ้าเมืองเรียกชื่อเช่นนั้น ครั้นเมื่อพระเจ้าอนรทอภัยยกกองทัพไปตี
เมืองจีน (มีจดหมายเหตุว่าคือ “เมืองนั้นเขา” เกียนจินเรียกว่าเมือง “ตาลีฟ” แต่
ในสมัยนั้นยังเขียนเมืองไทย จีนไท้เป็นอาณานิคมต่อภายหลัง) มีชัยชนะแล้ว ยก
กองทัพกลับมาตั้งที่ประทับ ณ เมือง “ตองบะยน” Taang Byon (อยู่ข้างเหนือ
เมืองมณฑลไปไม่ไกลนัก) การสั่งให้สร้างพระเจดีย์ “สุตองบะ” Su Daung Byi
แปลว่าพระเจดีย์สัมประสงค์ สำหรับบรรจุพระบรมธาตุที่ไ้มาจากเมืองจีน ในการ
สร้างพระเจดีย์นั้นตรัสสั่งกำชับว่าให้บรรดาผู้ทไปทศพกรณ ท่งนายและไพร่หาอาชุมหาก่อ
คนละแผนร้ายตัวทั่วทุกคน ถ้าใครไม่ทำตามรับสั่งจะประหารชีวิตเสีย ฟันของฟันทอง
ใหญ่กับฟันทองน้อยเล่นด้วย Playing Beans กันเพลินไป ไม่ได้เอาธุระไปก่อ
พระเจดีย์ตามรับสั่ง เมื่อพระเจ้าอนรทอภัยไปฉลองพระเจดีย์ ทอดพระเนตรเห็นมีช่อง
ขาดอยู่ ๒ แฉก ให้ไ้ส่วนใดก็ตามจริงจงตรัสสั่งให้ประหารชีวิตฟันของ ๒ คนนั้นเสีย
วิญญานก็กลายเป็นผีแน่แท้ เมื่อพระเจ้าอนรทอภัยเสด็จลงมาไม่ไ้ แล้วไปเข้าพระสับบิณฑบาตว่าตัวตายไปเป็น
ผีแน่แท้ยังไม่ม้ที่ระอยู่ พระเจ้าอนรทอภัยให้สร้างศาลประทานกรรมบรรณาการพระเจดีย์ น
นัยว่ารอยอิฐขาด ๒ แฉกที่พระเจดีย์ซึ่งพระเจ้าอนรทอภัยสร้างยังปรากฏอยู่ และชาวเมือง
ยังมีงานลงฝัฟฟันทอง ๒ คนในเรือน ๘ เสนอทุกขกับคน

อีกเรื่องหนึ่งเป็นลัทธิว่าเมื่อพระเจ้าอลองคະສິທ (ในหนังสือราชาธิราช
เรียกว่าพระเจ้าอลองคະສິ) ครองราชสมบัติ ณ เมืองพุกาม (ในระหว่าง พ.ศ. ๑๖๕๕
จน พ.ศ. ๑๗๑๐) มีราชบุตรกับมเหสีฝ่ายเหนือ ๒ องค์ ทรงนามว่า สิทธิ Sithu องค์
หนึ่ง กระบือชวา Kyauswa องค์หนึ่ง มีราชบุตรกับมเหสีฝ่ายใต้องค์หนึ่ง ทรงนามว่า
ชเวลอง Shwe Laung พระเจ้าอลองคະສິทให้เจ้าชเวลองเป็นรัชทายาท แต่เกรง
ว่าเจ้าอีก ๒ องค์จะคิดร้าย จึงให้เจ้า ๒ องค์เป็นลูกมเหสีฝ่ายเหนือไปครองหัวเมืองไกล
คือแคว้นกระเหรี่ยง เจ้ากระบือชวาไปไ้หญิงคนชายสุราเป็นหม่อมห้ามแล้วรักใคร่ลุ่มหลง
หญิงนั้นเลยพาให้เป็นนักเลงสุราเมามายไม่เอาการงาน ชอบแต่เที่ยวเล่นสนุกไ้มัก
วิวาทบาดทะเลาะกับพวกไพร่บ้านพลเมือง จนเจ้าสิทธิพิชายทนไม่ไหวให้ฆ่าเสีย เจ้า
กระบือชวากลายเป็นผีแน่แท้มีความโกรธแค้น กระทำเอาเจ้าสิทธิพิชายตาย เจ้าทั้ง ๒ องค์
นั้นจึงเลยไ้เป็นเจ้าผี มีศาลอยู่ที่เมืองมะยงคุดว่า Myaungtuywa จนบัดนี้ ผีแน่แท้

ละคนก็เป็น “ผิด” ทั้งนี้ น่าจะเป็นด้วยเหตุอันเองที่ทำให้คนทั้งหลายบนอบยำเกรง
 พอลงผลพวรรณไว้ในตำรามหาคติเมธีนั้นนับเป็นการใหญ่มาก ถึงเทศกาล
 ลงมทศาลอยคายลโหม พวกชาวบ้านชาวเมืองก็พากันไปประชุมที่คายลนันทานอง
 เคียวกันกับไทยเราชนพระบาท ปลุกโรงพิธี ทหน้าศาล กับ ทั้งโรงพักผู้คนและประจำออก
 รั้วชายของ (เช่นงานอภิเษกของในกรุงเทพฯ) มีการเล่นมหรสพต่างๆ นอก
 จากนั้นยังต้องปลุกเร้าให้พวกคนทรงพัก เพราะยกย่องว่าเป็นคนโปรดของเจ้า ถ้าเป็น
 ผู้หญิงก็สมมติว่าเป็นหม่อมห้ามของเจ้าคนท้องถิ่น เห็นจะได้ลาภผลมากพอเลี้ยงตัว
 จึงมีผู้สมัครเป็นคนทรงอยู่เสมอไม่ว่าชาย หญิง ทำพิธีคนทั้งหลายก็พากันพาทยไป
 ประชุมกันที่โรงหน้าศาล การลงมทศาลเริ่มต้นด้วยคนทรงออกมาบูชาและเซ่นสรวงสังหาร
 ต่าง ๆ ทหน้าเจดีย์ พาทยประโคมเวลาบูชาเป็นครั้งแรก ในชั้นนั้นคนทรงยังแต่งตัว
 อย่างปรกติ เมื่อบูชาแล้วจะเข้าเจดีย์ตนไหน คนทรงก็ไปแต่งตัวอย่างเจ้าคนนั้น ตาม
 ทพวรรณไว้ในตำรามหาคติเมธีนั้น กลับออกมาทั้งสำรวมใจเชื่องช้า พอเข้าสิ่งแล้ว
 ก็ลุกขึ้นทำท่าทางวางกริยาอย่างผิดนั้น เช่นทรงเจ้าก็จะยอชวาทกล่าวมาแล้ว ก็ทำท่า
 ทางเป็นอย่างคนเมาสุราและกริยาเล่นสนุก ถ้าทรงเจ้าที่เป็นผู้หญิงกริยาก็น่าชมช้อย
 ชม้อยชม้าย ถ้าทรงเจ้าเป็นชายกริยาเป็นอย่างท้าวทศบาลเล่นตลกตลกเป็นต้น แล้วกล่าวคำ
 Ode ประกาศแก่คนทั้งหลาย เชื้อรยอชสก็ออกแปลแบบคำประกาศของเจ้าเขามหาคร
 พมพ์ไว้เป็นภาษาอังกฤษ มีเนื้อความชวนกันบอกชอกช้ำเครื่องแต่งตนและเล่าเรื่อง ประวัติ
 ของตนให้คนรู้จัก (สันนิษฐานว่าถ้าใครมีฤทธิ์จะไต่ถามเจ้า ก็เห็นจะถามและตอบ
 กันในตอนนี้) แล้วเจ้าให้โอวาทสั่งสอนคนทั้งหลายให้ประพฤติตัวสุจริต อย่า
 เบียดเบียนกันและกัน ให้รักษาความสัตย์ตรงจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน (ความ
 ตอนนั้นสื่อให้เห็นเหตุที่พระเจ้าแผ่นดินทรงออกหนุนหลัง) แล้วอำนวยการแก่คนทั้งหลาย
 ที่ได้ช่วยกันทำการพิธีทั่วทุกคน พอหมดคำประกาศพากันพาทยก็ทำเพลงดนตรีให้เจ้า
 พอนรำต่อไป เมื่อพอนแล้วก็ออกจากคนทรง ถ้าทรงเจ้าหลายคนก็เปลี่ยนคนทรงมา
 เชิญผู้คนอื่นเข้าสิ่งข้อ ๆ ไปที่ละตนโดยทำนองเดียวกัน ปรากฏว่าที่บางแห่งเชิญเจ้า
 เจ้า ณ ที่ต่าง ๆ หลายคนไปทำพิธีพร้อมกันก็มี

เพราะเหตุการถือผีของไทยเราก็คคล้ายกับพม่า เชื่อกันว่ามีผีอยู่ทั่วทุกแห่ง
 ที่เขื่อนฝั่มมีศาลเรียกกันว่า “ผีทองแดง” ก็มี ที่เขื่อนฝั่มคนนิยมถือสร้างศาลให้อยู่

ยกย่องเป็นชั้นสูง เรียกกันว่าเจ้าพ่อเจ้าแม่ เช่น “เจ้าพ่อหอกลอง” และ “เจ้าแม่ทมิฬ”
 เป็นคน กัม หากไทยเราไม่ตำราอย่างมหาคตะเมคะนของพม่า หรือแม้แต่คนเสีย
 นานแล้ว ความรื่องประวัตของเจ้าแม่เหล่านึงคนๆ ไปเสีย แม่เจ้าเองทลมนคนๆ
 ไปเสียแล้วก็มีไม่น้อย การถือผีในเมืองไทยแต่โบราณก็อาจจะมีการใหญ่
 ซอนมเคาเงอนอยู่ในกฎมนเทียรเก่าก่อนว่าด้วย “พิธีเขารอก” วัตถุที่ล่องในการทำ
 พอนันเรียกว่า “แม่ยวพระพ” ก็ทำนองเป็นเจ้าแม่เชิญชวนพระราชนทรยานแห่แหน
 เป็นการใหญ่ การเชิญเจ้าคนทรงกัมในเมืองไทยมาแต่โบราณ แต่เห็นจะมาเลื่อม
 ลงตั้งแต่ตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ถึงเขตคหฬลือทแต่งในสมัยนั้น เช่นในบท
 ละครเรื่องสังข์ศิลป์ชัย เมื่อกล่าวถึงคนทรงลงผ้านวนคหฬมันไม่นับถือ ถึงกระนั้น
 ก็ยังมีการเชิญเจ้าคนทรงอยู่ไม่ขาด เมื่อฉันยังเป็นเด็กได้เคยเห็นเองครั้งหนึ่ง คนทรง
 เป็นผู้หญิงอายุสัก ๔๐ ปี ก่อนจะเชิญเจ้าคนทรงต้องอาบน้ำชำระกายให้สะอาด แล้ว
 แต่งตัวนุ่งผ้าลายสีแกงลอยชาย ห่มแพรแถบสีแกงพาด ๒ ข้างเหมือนอย่างผู้ชาย นุ่ง
 ประนมมอดอปกไฟหลายดอกกำไว้ในมือ หลับทาสำรวมใจเชิญเจ้าอยู่หลายนาท เมื่อ
 แรกจะเข้านมอคนทรงที่ถือข้อม้อมสั้นน้อยๆ แล้วสั่นท่อนทุกทีจนข้อม้อมร่วงจาก
 มือหมดแล้ว คนทรงเปลี่ยนท่าเป็นนั่งขัดสมาธิวางมือพาดหัวเข้าทง ๒ ข้างโยกตัวไป
 มาไม่หยุด กรวามเขาแล้ว คนทรงก็บอกว่า “ท่านเป็นเจ้าองค์ไหน” ผู้ตอบว่า
 “ข้าเป็นเจ้าพ่อพระประแดง” แล้วใคร่ถามถึงกรวามใดก็ตาม ผู้ตอบอย่างสั้นๆ
 ประหลาดอย่างหนึ่งทคนผู้พกขมใช้สรพนามเรียกตนเองว่า “ลูกช้าง” จะมีมด
 มาอย่างไรฉันยังคิดไม่ออกจนเคยวัน พกคนพอสันชื่อถามสักประเดี๋ยวเจ้าว่า “ข้าไป
 ละคร” พอว่าเท่านั้น คนทรงก็สั่นเทมไปทงทวนล้มฟุบลงกบที่ เมื่อพอนคนเหงอแตก
 ไซมตัวก่อนพลัยต้องพกข้อม้อมสั้นครหฬึงงลไปได้ ฉันได้เคยเห็นทรงผ้อย่างไทย
 ครกเคยวเท่านั้น แต่โดยนว่าในปัจจุบันการทรงผ้อยังมี แต่ล่อยทำกันอย่างปกียก
 นำจะเป็นเพราะเคยมีประกาศห้ามและถูกขมมาแต่ก่อน จึงไม่กล้าทรงผ้อยกขม
 เหมือนอย่างพกจน เขาว่าภกษสงฆ์ในเมืองพม่ารังเกียจการถือเจ้าผก ไม่ยอมเกีย
 ของพองพานควยทเคยว เรืองทรงผ้อยังมีประหลาดอีกอย่างหนึ่งทผรงกลยพากันเชอถือ
 ขนแพร่หลายในสมัยนี้ เรียกว่า สปริชวลลิสซึม Spiritualism เคิมก็เช่นแต่เชิญเจ้า
 ลิงลึงของเช่นโตะและด้วยแก้วเป็นต้น แล้วได้ถามให้ผกขมเพียงรับหรือปฏิเสธคำท

ถามนั้น ต่อมาในเย็นคนถึงเชียงใหม่คนทรงแล้ว เมื่อถึงคึกคักคือเขาอย่างชาวตะวันตกออกไปทำ เมื่อเขาทำกันมาหลายร้อยยี่สิบแล้ว

เรือล่องพันเขตเมืองพุกามเข้าเขตเมืองย่นนคยของ Yen-an Gyaung แปลว่าถิ่นน้ำมันกิน แต่โบราณเป็นปลายแดนพม่าต่อกับมอญ เคยเป็นเหตุให้พระเจ้าราชาธิราชกับพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องรบพุ่งกัน เพราะพลเมืองทั้ง ๒ ฝ่ายซึ่งกันขบถหาน้ำมันคนทอทรงนเมื่อเมืองพม่าตกเป็นของอังกฤษ รัฐบาลให้ชั้นสูตรตลอดเขตที่น้ำมันกินแล้วกำหนดเป็นแปลงละไมล์ (๕๐ เส้น) จตุรัส ใต้ ๒๖ แปลง บ้างแปลงอนุญาตให้ราษฎรหาน้ำมันกินอย่างเดิม บ้างแปลงอนุญาตให้บริษัทหาน้ำมันกินโดยวิธีอย่างฝรั่ง วิธีราษฎรหาน้ำมันกินขบถให้ตกลงไปจนถึงสาหร่าย แล้วเขาครบกเขือกหย่อนลงไปคักน้ำขึ้นมาแยกเขาน้ำมันกินขาย ส่วนวิธีฝรั่งนั้นตั้งโรงงานและเครื่องจักร ผังท่อเจาะแผ่นดินลงไปคักน้ำขึ้นมาแยกเขาน้ำมันกินส่งลงมาประสิทธิ์โรงงานทำน้ำมันประเภทต่าง ๆ ณ ปากน้ำเมืองร่างกึ่งกึ่งกล่าวมาแล้ว ด้วยผังท่อจากข่อกให้น้ำมันไหลมาลงเรือสำหรับบรรทุกน้ำมันกิน ว่าลงทอนผังท่อให้น้ำมันไหลไปจนถึงโรงงานเมืองร่างกึ่งกึ่ง ทซึ่งบริษัทฝรั่งตั้งทำการหาน้ำมันกินมอญ ๓ ตำบล แต่ละตำบลเมื่อผ่านมาแลเห็นร่างกึ่งกึ่งตรงปากข่อกสระฝรั่งไปราวกับข่าไม้ และมีเรือนโรงที่อยู่ของคนทำการ ทงตลาดยสานคล้ายกับเมืองอื่นหนึ่งทุกแห่ง ทเจาะข่อน้ำมันกินในตำบล “ละนิวา” Lanywa ข้างฝ่ายเหนือฝั่งทงใหม่ แต่ประหลาดกว่าเพื่อน ด้วยตรวจพบทางน้ำมันกินมีลงมาถึงใต้แม่น้ำเอราวทบริษัทพยายามถมทาคให้สูงขึ้นเสมอพันแผ่นดิน สำหรับจะได้ตั้งโรงงานเจาะข่อน้ำมันกินททรงน รุกแม่น้ำออกมามาก น้ำกลวคินทถมจะทานสาหร่ายอยู่ไม่ไหว แต่เขาคงคึกอุบาย “ยัว” สาหร่ายให้ไปเค้นทางอื่นได้แล้ว จึงกลวทถมแม่น้ำออกมาเช่นนั้น

เรือหยกขยับสินค้าทตำบลละนิวาแล้วล่องต่อมา ตอนนทกปีค่นฝรั่งลงน้ำร้องเค้นเรือกลางคิน จน ๑ นาฬิกาจึงถึงสถานทออกพัก

วันจันทร์ที่ ๓ กุมภาพันธ์ เรือออกจากสถานเวลาเช้า ๖.๓๐ นาฬิกา ผ่านย่านข่อน้ำมันนอก ๒ ตำบล ออกพักทย่นนคยของคร่ทหนึ่งแล้วล่องต่อมา ถึงเมืองมกเว Magwe แวะส่งกปีค่นบ้าน A. Barn ทไ้ค่น้ำร้องและขยับสินค้า แล้วทอกคสมอนอนกลางแม่น้ำทเมืองมกเว

วันอังคารที่ ๔ กุมภาพันธ์

เรือออกเวลาเช้า ๖.๓๐ นาฬิกาเหมือนวันก่อน

ตอนเช้าผ่านค่ายลึ่มหละ Minhla มีขี้อมพม่ารักษาชายแดน และอังกฤษต้องรบกับ
 พม่าที่ขี้อมมามากกว่าทอนเมอคเมืองพม่าครึ่งหลัง ต่อลงมาผ่านเขตพม่าเหนือเข้าเขต
 พม่าใต้ ถึงเมืองชเยตมโย อังกฤษตั้งเป็นเมืองปลายแดนเมื่อพม่าเหนือยังมีพระเจ้า
 แผ่นดินปกครอง เรือจอร์จบีลันค้ำอยู่ชั่วโมงหนึ่งแล้วแล่นต่อมา วันนั้นจะเป็นด้วยเหตุใด
 ไม่ทราบ เรือถึงเมืองแปรต่อ ๑๔ นาฬิกา ช้ากว่าปรกติถึง ๓ ชั่วโมง พวกเราไม่
 ประมาทเรียกอาหารเย็นมากินแต่เวลา ๑๔ นาฬิกา เมื่อเรือถึงเวลามักค่ำไม่เห็นมีใคร
 มารับ กำลังปรึกษากันว่าจะทำอย่างไร ก็มีพม่าลงมาหา ๒ คน เวลาที่มาแต่งตัว
 นุ่งกางเกงจีนใส่เสื้อกั๊ก ผู้เป็นหัวหน้าบอกว่าตัวเขาชื่อ อุโปกิน U Po Kin เป็น
 ตำแหน่งผู้ตรวจการกรมตำรวจ Chief Inspector of Police และเป็นหัวหน้าข้าราชการ
 ที่เมืองแปร (ในการปกครองที่ตัวเมืองแปรเป็นแต่อย่างอำเภอ สถานว่าการจังหวัดไป
 ตั้งอยู่ที่อำเภอ ปองเก Paungde ข้างใต้เมืองแปร ระยะทางรถยนต์ไปสักชั่วโมง ๑)
 รัฐบาลได้สั่งให้เขาเป็นผู้รับพวกเรา เขาได้คอยรับอยู่จนค่ำมืดฝนเวลาเรือเคยถึง คาค
 ว่าเรือเห็นจะมาถึงต่อพรุ่งนี้จึงกลับไปบ้าน ตอนค่ำมาเดินเที่ยวอยู่ที่ตลาด คนไปบอก
 เขาว่าเรือถึงแล้ว จะกลับไปแต่งเครื่องแบบที่ขานก่อนก็กลัวฉนั้นจะต้องคอยอยู่นานนัก
 จึงลงมารับทั้งขานนั้น ขอบ่าให้ฉนั้นถือโทษเลย เขาให้ไปตามรถและคนขนของอยู่
 แล้ว คงยืนไถ่ในไม่ช้า รออยู่สักประเดี๋ยวเขาก็เชิญให้ขึ้นรถ ออกกระชาเรองที่ต้อง
 ขนลงรถ ที่เมืองมณฑลเลยเขาลงคอยยังชั่ว ที่เมืองแปรต้องขนขาคน ทั้งเป็นใน
 เวลาที่ต้องเดินระวังด้วย ที่ข้างแห่งเขาฉนั้นยืนไถ่ไว้ให้ขนง่าย ถึงกระนั้น
 ก็ต้องเหนื่อยหอบถึงต้องขอหยุดพักครึ่งหนึ่ง แต่เขาจ้กรถยนต์มารับและมีคนขนของพอ
 แก่การ ขนรถไปสักประเดี๋ยวก็ถึงเรือนรับแขกของรัฐบาล

เมืองแปรที่จริงเป็น ๒ เมือง มีเมืองโบราณเรียกว่าเมือง “สารเขต” อยู่ข้าง
 เหนือ เมืองแปรเป็นเมืองสร้างภายหลังอยู่ข้างใต้ เรืองตำนานเมืองสารเขตเกี่ยว
 เนืองกับเมืองพุกาม เพราะฉนั้นจะเอาตำนานเมืองสารเขตไปเล่าด้วยกับเมือง
 พุกามในตอนหน้า รอเรื่องเมืองแปรไว้เล่าอีกตอน ๑ ทางหากต่อไป

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๔๗๔

กราบทูลทูลราชผาพระเจ้า

ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๘ ได้รับประทานแล้ว

อันในนายแก้ว เกล้ากระหม่อมสมอยู่ไม่ใช่หนเคียวว่าเป็นคนคัมภีร์
พระคุณ อุตสาหะสละตำแหน่งติดตามไปสนองพระเดชพระคุณ ควรหรือกลับกลาย
ไปได้ ยิ่งร้อนใจไปถึงบางทวยอีกคนหนึ่ง ช่างกว่าผาพระบาทก็จะร้อนพระทัย
อีกด้วย คงต้องตามกันไป

ทุกครั้งที่เห็นเป็นชวชน เป็นไปโดยธรรมดา เพราะว่าถ้าอยู่กันแล้ว ไม่มี
ใครมาชมเหงคะเนงร้ายได้ เหมือนปลาที่พากันไปอออหน้าวัด ฉนั้นโตกฉนั้น มา
แล้วเขาก็กลับไปยากเต็มที เกล้ากระหม่อมต้องคอยหลบ กว้ยมันเห็นเข้าแล้วเป็นเล่น
ตาม เพราะเป็นโอกาสอันดีที่ไม่มีใครกล้าเห็นขวงไว้

เกล้ากระหม่อมได้ความทุกข์ยากลำบากใจอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งยังไม่ได้กราบทูล
ลูกชายเจริญใจลา กลับเข้ามาจากบ้านเฝ้า ตามหม่อมหลวงเมืองตรวว่า เป็นไข้มาลาได้เสีย
และเส้นประสาทไม่ก็ สองอย่างข้างคั้นมาจ้ดการรักษายากหมดแล้ว แต่ข้ายเส้น
ประสาทนั้นทำพิษกลายเป็นยาเรากี่ๆ เองให้เห็นว่าคนคัมภีร์ว่า ตลอดจนพันของก็สงสัย
ว่าจะเอายาตายมาให้กิน ไม่ค่อยจะกินข้าวกินน้ำ เพราะให้สงสัยกลัวยาตายไปหมด
ลำบากมาก แต่เคราะห์ที่รักษากันยากก็คอยขงชวชน ทกกลัวยาตายนั้นส่งไป แต่
ยังคัมภีร์คัมภีร์มีหัวเราะร้องให้อยู่ข้างกว้ยหามูลมิได้เลย.

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

พรหม

X

X

X

วันที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๔

ทูล สมเด็จพระนครินทร์ ฯ

หม่อมฉันได้รับลายพระหัตถ์กระวางเเวลงมาถึงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ออกว่าคานุกว้ย

ด้วยเรื่องชายเจริญใจเจ็บ สังกะตามที่ท่านครูสได้อาการก็พอหวังใจว่าจะกลับหาย
เป็นปกติได้ เมื่อหายแล้วจะต้องคิดอย่างไร ซึ่งหมอเขาตรวจที่จะแนะนำ อย่าเสี่ยงภัย
ให้กลับเป็นอีก ถ้าเป็นชาวกษายาก ขึ้นชื่อว่าโรคเส้นประสาทมันก็เป็นอันตรายที่ระเ็น
เข้าทางนั้น เป็นแต่กรยาอาการแปลก ๆ กัน หม่อมฉันเองเมื่อใกล้จะออกจากมหาไทย์
ก็เกือบเป็นบ้าครึ่งหนึ่ง ถึงให้โยนเป็นเพลงบนอากาศ แต่ไม่ถึงเสียสติ การรักษานั้น
คล้ายคลึงอยู่ทศของอยู่ทศอากาศและเงยสังคิ อย่าให้สะทึงสะเทือนเกิดหวาดเสียวอย่าง
กินอาหารที่ไม่แสดง คือเว้นรสหวานเป็นต้นอย่าง ๑ ยาเป็นแต่กินประคบ แต่กว่าจะกลับ
หายเป็นปกติก็นานวัน หม่อมฉันเป็นอยู่ถึงเกือบ ๒ ปี คราวเดียวกันกับเจ้าพระยาพระ
เสด็จไคชนไปอยู่บางปะอินพร้อมกัน แต่เจ้าพระยาพระเสด็จไม่หาย เขาว่าเพราะสำคัญ
ว่าหายเร็วไป แต่ส่วนหม่อมฉันก็ออกจากมหาไทย์ก็เลยรักษาตัวเรื่อยมาจนหาย

นายแก้วนั้นมันก็เป็นข้าจำพวกหนึ่งในหัวรัยจำพวก ไม่ใช่เป็นคนชั่วร้าย
หม่อมฉันได้สังเกตเห็นมันตามมันไม่ปกติมาก่อนลาออกสัก ๑๐ วัน เป็นแต่เพียงนึก
ประหลาดใจก็ไม่ได้ไต่ถาม แต่นางข้างนั้นน่าสงสารมาก มันไม่อยากจะไปเลย แต่
นายแก้วเคยจะเชิญจะให้ไปด้วย มันก็ยอมไปทั้งรู้ว่าจะไปไต่ถามด้วยรักฉัว หม่อมฉัน
ยอมสรวลเสริญข้างว่าเป็นผู้หญิงคนหนึ่ง วันหน้าถ้าไปตกทุกข์ได้ยากอย่างไรและหัน
มาหาหม่อมฉันก็คงรับอุปการะอีก

หม่อมฉันได้เห็นหนังสือพิมพ์แจในงานฉลองอนุสรณ์ทหารสร้าง ณ ตำบล
หลักสี่ (เข้าใจว่าท่านก็คงได้ทอดพระเนตรแล้วเหมือนกัน) สังเกตเห็นศัพท์ใหม่ๆ ใช
เป็นภาษาไทย หม่อมฉันแปลไม่ออกหลายคำ แต่ก็ไม่ได้เคียนอย่างไร เพราะมาคิด
เห็นว่าภาษาก็เหมือนกับการอื่น ๆ ของมนุษย์ย่อมดำเนินมาเสมอ ถ้ายกตัวอย่าง
เอาหนังสือไตรภูมิพระร่วงที่แต่งครั้งสุโขทัย หนังสือกฎหมายแต่งครั้งกรุงศรีอยุธยา
และเอาหนังสือที่แต่งในกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ ๔ รัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖
มาเปรียบกัน พิจารณาแล้วก็เห็นว่าภาษาเดินเรื่อยมา และภาษาที่คงเดินต่อไป เป็น
อินไทย

เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๓ นี ตอนเช้าหม่อมฉันได้พร้อมกันถวายบังคมพระบรมรูป
ซึ่งได้จัดทูลบูชาในชั้นนามอนฮอลตามเคย ตอนกลางวันนายพันเอก รุค ทดทหาร
ฝรั่งเศสมาลากลับไปยุโรป แก่เอากะเข้าเสียบ่งที่ท่านประธานมาอวด หม่อมฉันถาม

ว่าได้ไปเฝ้าท่านหรือ แรกคอบว่าที่เจ้านายพระองค์นั้นเป็นแต่แก่ไปลงช้อทลลา แต่ส่วน
พระองค์ท่านนั้นแกลงใจไปเฝ้าทลลาให้ถึงพระองค์ เพราะนั้นถือว่า “เป็นเจ้าจริงๆ”
ว่าตามคำที่แก้คดีในภาษาไทย

เรื่องเที่ยวเมืองพม่าที่หม่อมฉันแต่งอยู่ในเวลานี้ ถึงว่าด้วยเมืองพุกาม เป็น
ตอนสำคัญคราวกับแปลคัมภีร์วิสุทธิมรรค หาอรรถกถาฎีกาได้หลายฉบับ เห็นจะพอ
ประคองพระปรีชาญาณได้ แต่อย่างที่ระต้องใช้เวลาช้ากว่าตอนอื่นสักหน่อย.

กรรมสมควรแล้วแต่จะโปรก

๑๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖

ตำหนักปลายเนิน กลองเตย

วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๗๕

กราบทูล สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ๑ ทราบฝ่าพระบาท

ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๕ เกษมนี้ ประทานไปพร้อมด้วยพระนิพนธ์เล่าเรื่องเที่ยว
เมืองพม่าตอนที่ ๗ สองแม่น้ำเอราวัตี ตอนที่ ๒ (ครึ่งตอน) และรูปฉายประกอบ
เรื่อง ๖ รูป กับทั้งหนังสือโฆษณาขายเครื่องไวเบอร์โฟนและโซโนโทน ได้รับประทาน
แล้ว เป็นพระเดชพระคุณล้นเกล้า

จะทูลสนองเรื่องเครื่องแก้หมัน ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกให้สั้นว่า “ต่างหู” อัน
เครื่องต่างหูนั้น เกล้ากระหม่อมได้สังเกตเห็นเขาขายโฆษณาหลายอย่าง ตั้งแต่
ยังไม่หนัก ที่ใส่ใจสังเกตก็เพราะเหตุด้วยเห็นพระองค์จรณอุทพเพศวาทกเสียดิน
ว่าคาญ ครั้นเห็นโฆษณาต่างหูอย่างรุเข้าไปในรูปก็ชอบ นึกว่าอย่างนั้นคแนบเนียน
ง่ายสบายก็ ครั้นเกิดอาการหูหนวก ก็นึกถึงต่างหูชนคนนั้นที่ ปรัชชาถาวรเชอ
บอกว่าไม่ค แรกใส่เข้าไปก็พอใช้ได้ แต่ใส่ไว้นานเจ็บ เกล้ากระหม่อมเห็นว่าจริง

เลยสนอาลัยในเครื่องงาหนีไป ครั้นถาวรไปตามเสด็จยุโรปกลับมา เชื้อชชเครื่อง
ต่างหมาฝากอันหนึ่ง เห็นจะไม่ประกอบด้วยเครื่องไฟฟ้า รปร่างเหมือนขวดยาสดฟัน
โอโคน ใช้จดเข้าที่หึ่งอย่างเดียวกับทัพพของพระองค์กรม แต่เมื่อลองจดหเข้า ลาง
คายก็ไม่ได้ยินอะไรแปลกขน เห็นจะเป็นด้วยไม้ถูกสายเสียง ลางคายก็ไต่ย่นกักก้อง
เห็นจะถูกสายเสียงเข้า แต่ทั้งโง่งอแงไม่ได้ศัพท์ว่าอะไร ครั้นไ้รับประทานใบโหมยฉา
ยอกชายไวเบรโฟนกับโซโนโคน จึงสั่งให้ลกค ชายใส่บอกว่าใช้ไม่ได้ ทั้งเกินไป
เกล้ากระหม่อมก็เข้าใจ คือว่าทั้งโง่งอแงอย่างทกรายทูลมาแล้ว จึงมานักว่าชายใส่
หูแก่ไม่ได้หนวก จึงไต่ย่นดังมากเกินไป

ได้สังเกตหอนพิรุของนคร สักว่าชอบกลอยู่มาก นึกว่ามาตะโกนจะไต่ขึ้น
หรือ แต่เปล่าเลย ลางคนถึงมาตะโกนอย่างหนักก็ฟังไม่เข้าใจ ลางคนมาพูดแต่ตาม
ปรกติก็ฟังเข้าใจ แต่บางคนมาพูดตามปรกติฟังไม่ไต่ศัพท์ เหตุไฉนถึงกลืนเป็นดังนี้
ไปขบคิดพิงเขาตยพาทย์ ถ้าเขาตยไปทางเสียงสูงฟังสับสน และจับเอาเพลงไม่ได้
ถ้าตยใช้ลูกกลางๆ ฟังรู้แจ่มแจ้ง ถ้าตยใช้ลูกต่ำๆ ไต่ขึ้นฟังเขาศัพท์ไม่ได้ เมื่อ
เป็นดังนี้ จึงรู้ได้ว่าหอนเสียไป ทรมานเขาเสียงไม่ได้ทุกอย่างเหมือนแต่ก่อน อีกทางหนึ่ง
สังเกตเมื่อไปงาน เวลาพระชนนรรมาสน์เขาประโคมขบพาทย์ พอหยุดลงพระที่นั่ง
ให้คลี ขบแรกไม่ได้ยินเลย ตกถึงขบสองจึงได้ยินเขาๆ แล้วจึงค่อยไต่ขึ้นดังขึ้น นึกมา
ทำให้รู้ สักได้ ว่าเครื่องจักรสำหรับรับเสียงในหอของเรานั้นต้องเปลี่ยนแปลงตัวทรมาน
เสียงอันมีมาต่าง ๆ เมื่อหยุดขบเสียงสูงกลางต่ำและเขาหนักเปลี่ยนมาอย่างไร เครื่อง
จักรในหอของเรานั้นก็เปลี่ยนรับโคทนท่วงท ครั้นเครื่องจักรในหอเสียมันต่อไปเปลี่ยนไม่
ทันเสียง จึงฟังเสียงไต่ไม่สมบูรณ์ ทราบเหมือนกันว่าคนเราจะมีความเป็นไปเหมือนกัน
ไม่ได้ทุกคน แต่ที่ไม่เหมือนกันก็จะเห็นแต่ยังก็หย่อนกว่ากันเท่านั้น เพราะฉะนั้น
เครื่องต่างหาก็เห็นจะต้องปรับปรุงขึ้นให้เหมาะจำเพาะตัวตามอาการหนักเบา ของใครก็
ของใคร จะหย่อนก็หนักไต่ไม่ได้ อย่างเดียวกับแว่นตา และถ้าจะไปหาซื้อของสำเร็จ
ที่ตามาวางขายในตลาดเห็นจะหาที่เหมาะแก่ตัวไม่ได้ หรือไต่ก็ไม่ได้

อีกประการหนึ่ง ให้สงสัยในเครื่องต่างหว่า มันจะผันแปรวัยเสียงได้ต่างๆ
เหมือนหมาเห่าเหวหรือ เมื่อยกเท้าขึ้นแล้วตากก็เคยมีคนพากันไปตั้งสองสามอัน สำหรับ
เปลี่ยนใส่ที่ไกลๆใกล้ อันเดียวไม่สำเร็จตลอดไปได้เหมือนตาเห่า

อ่านพระนิพนธ์เรื่องเที่ยวเมืองพม่าคราวนี้ พังครัสเล่าถึงเอาเรือจมทำให้แม่น้ำ
เปลี่ยนทาง อันนั้นก็เหมือนในเมืองเรา ร่องสันคอนปากน้ำเจ้าพระยาซึ่งเรือเคียนอยู่
ทุกวันนี้ เกิดขึ้นด้วยเอาเรือจมขี้นร่องเก่าเหมือนกัน ร่องเก่าเคียนอ้อมไปทางเรือน
ตะเกียง เคียนไปไม่ได้แล้ว เมื่อไปเที่ยวเมืองเหนือเขาเล่าให้ฟังว่า แม่น้ำแต่ต้นไม่ล้น
ลงไปราน้ำอยู่ต้นเคียวก็ทำให้แม่น้ำเปลี่ยนไปได้มากมายนัก เรือรำนานเกล้ากระหม่อม
กลัวมันเหลือนกัน เคยเห็นเขื่อนพังมาหลายหนแล้ว เพราะเมื่อทำเขื่อนกันไม่ให้มันกัด
กินพัง มันก็กัดเขื่อนไม่ได้มันเลือนลงไปกัดกินใต้เขื่อน พอกินใต้เขื่อนร่อยหรอไปเขื่อนก็
เลือนลงแม่น้ำไป เว้นแต่เขื่อนในคลองเท่านั้นที่อยู่ได้ เพราะน้ำดันยักเสาะเขื่อนให้ลึกลง
ไปกว่าท้องคลองได้ ส่วนแม่น้ำนั้นอย่าหวังเลยว่าจะอยู่ได้ เขื่อนโรงน้ำมันของฝรั่งซึ่งทำ
เรียบร้อย ๗ ทิศบ้านพระยาปฏิพัทธ์ซึ่งเขาชอไป บัดนี้พังไหลลงแม่น้ำไปแล้ว ยิ่งกัด
เอาแผ่นดินเข้าไปอีกเป็นกองสองกอง แร่งน้ำนั้นมันกัดแรงและรวดเร็วอย่างยิ่ง ที่ท่านย
คลองวังสิต เขาก็เมื่อแรกทำประคาน้ำ นายช่างไปเห็นแล้วว่าน้ำซึมออกได้ แต่ไป
เห็นเป็นเวลาเย็นแล้วจะทำแก้ไขไม่ทัน จึงผิดไปว่าฝรั่งนี้เข้าเกิดจึงค่อยทำ คุยกันว่า
ไม่สู้เป็นไร แต่ผิดคาดหมายรุ่งเช้าขึ้นเป็นช่องใหญ่จนสามารถที่ควายก็ลือกได้

เมื่อวานชนน ไต่ไปเลียงพระวัดหัวลำโพง ทำบุญถวายพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเจ้าหลวง แล้วเมื่อวานนี้ไต่ทำงคอกไม้ไปถวายบูชาพระบรมรูปบุญมราชานุสรณ์
และเข้าไปสนองพระเศษพระคุณในงานพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระบรมรูป ขอ
ถวายพระกุศล

มีเรื่องขนิชอันเกี่ยวด้วยพระบรมรูป จะนำมาเล่าถวายสนุก ๆ เรื่องหนึ่ง เกล้า
กระหม่อมไกรยโยปลิวส่งมาทางไปรษณีย์ เรียบไรเงินทำยอกพระมาลาพระบรมรูปทรง
ม้าแทนทหาย ซึ่งขโมยลักเอาไป บอกชื่อผู้เรียบไรว่า ล. นรินทร์ธรรักษ์ สำนัก
งานเรือเขต จอกอยุ่ที่สะพานเชียว เห็นอาการหนักเต็มที บอกพระมาลาไม่มีจะหาย
เพราะเป็นของอยู่ใต้พืชนกบึก เขาไม่ได้ทำมาแต่เดิม อีกประการหนึ่งสำนักงานก็เป็น
สำนักงานลอย อาจลอยเลือนหายไปข้างไหนเสียเมื่อไรก็ได้ การเรียบไรจะสำเร็จผล
เพียงไรหรือไม่ก็ไม่ทราบ

ฝ่าพระบาททรงจำได้ถนัดหรือไม่ ว่าแห่งวิสัยนั้นแต่งตัวอย่างไร เกล้ากระหม่อม
จำได้แต่ว่าแต่งร่มรุ่มคล้ายเขี้ยวกาง เสื้อผ้าคิกระขาวหัวไม่มีทอง และไม่เป็นสิ
นกลาง ไล่เกล้าไล่เทริด ถือหอกร้ายอย่างแฉ่งเป็นทศอัสถุณ เขี้ยวพาทยเพลง "กลม"
จำได้เท่านั้นเอง ตามทวามเป็นแห่งวิสัยผู้หญิง ส่วนผู้ชายนั้นไม่เคยเห็นเขาเลย เพราะ
เขาเล่นอยู่ชั้นนอกข้างศาลาลูกขุน.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

พรหม

×

×

×

วันที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๔

ทูล สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ

หม่อมฉันได้รับลายพระหัตถ์ถึงถึงวันที่ ๒๔ ตุลาคมแล้ว

อุปเท่ห์แก้หูหนักที่ประทานอธิบายมานั้นชอบกลหนักหนา พอหญิงพูนรู้เธอได้
ลองฟังเสียงของเธอพอกับหม่อมฉันก็ไต่กันคน จะพยายามลองดูต่อไป

เรื่องไต่ทรงรับไขปลิวเรื่อยไรทำยอกพระมาลาพระบรมมหาราชวัง อันไม่มีแต่อ้าง
หลอกลวงว่าหาบั้นเป็นกลโกงอันแปลกหนักหนาที่เคี้ยว แต่ก็ไม่น่าประหลาดใจ คง
เกิดแต่ผู้รอนเงินนั่นเอง เหตุที่รอนเงินก็เป็นผลของการกินอยู่เล่นหัวและตกแต่งบำรุงตัว
สิ้นเปลืองกว่ารายได้ทองเป็นหนี้สิน แล้วก็เกิดรอนเรื่องหาใช้หนี้ เป็นเหตุให้คิดหาด้วย
อุบายต่าง ๆ

เครื่องแต่งตัวคนเล่นวิไลสนั้น หม่อมฉันจำได้ก็เห็นผู้หญิงเล่นในงานโสกันต์
ทุกแต่งตัวโดยตั้งใจจะให้เหมือนเขี้ยวกางทุกอย่าง ใช้เสื้อมีกางเกงสีขาวคิกระคายทอง
และกระกายสีเป็นลวดลาย

คราวเมื่อก่อนแต่ยุโรปถึงขึ้นวันที่ ๒๔ นั้ หญิงพม่าได้รับจดหมายจากเพื่อนของ
เธอฉบับหนึ่ง บัดนี้เต็มไปด้วยใจใหม่ของเธออังกฤษ เพิ่งได้เห็นเป็นครั้งแรก หม่อมฉันจึง
ขอเธอส่งมาถวายกับจดหมายฉบับนี้ให้ทอดพระเนตรด้วย

หม่อมฉันได้เห็นหนังสือพิมพ์เมื่อเร็ว ๆ นี้ว่ามพวนการเมืองพม่าจะตั้งเป็นคณะ
ขึ้นใหม่ เรียกนามคณะตามนามพระเถระองค์หนึ่งซึ่งมีคณานับถือมาก เปรียบอย่างตั้ง
คณะการเมืองเรียกว่า “คณะสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์” หรือ “คณะศิษย์สมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์” ก็ประหลาด หากว่ามชนในเมืองไทยอย่างนั้น สมเด็จพระพุทธ
โฆษาจะทำอย่างไร ถ้าพบขอให้ตรัสเล่าถวายด้วย

สัปดาห์หนึ่งหม่อมฉันส่งเรื่องเที่ยวเมืองพม่า ตอนที่ ๗ ตอนที่ ๑ มาถวายอีก
ตอนหนึ่ง มีรูปประกอบ ๓ รูป คือ

๑. พระรูปสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ หม่อมฉันฉายที่เมืองบันดุง
๒. รูปเรือนรับแขกที่ไปอยู่เมืองพุกาม
๓. รูปคนขับกระบือยนต์ที่เมืองพุกาม

ควรมีตัวแล้วแต่จะโปรด

ก. ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖

×

×

×

เล่าเรื่องเที่ยวเมืองพม่า

ตอนที่ ๘ เที่ยวเมืองพุกาม

วันพฤหัสบดีที่ ๓๐ มกราคม เวลาเช้า ๕.๐๐ นาฬิกา เรือถึงตำบล Nyaung U
(พวกเราเรียกกันว่า “หนองอู” ตามสะกดปาก) อันเป็นสถานทชนเมืองพุกาม หัว
หน้าข้าราชการในท้องที่เป็นฝรั่งชาวอินเดีย (เห็นจะเป็นตำแหน่งเช่นนายอำเภอ) กับ

พม่านายตำรวจอีกคน ๑ ลงมารับ พาชนรถยนต์ไปส่ง ณ เรือนรับแขกของรัฐบาล ซึ่ง
อยู่ในเมืองพุกามโบราณห่างบ้านหนองอุไปข้างใต้ราวสัก ๑๐๐ เส้น ทางที่ไปตอนแรก
ออกจากหนองอุตักแถวทุ่งร้านขายของ ๒ ฟากถนนอยู่หน้าหนองหนึ่ง แล้วก็เป็นหมู่บ้าน
อย่างมีวัดล้อม และมีตรอกทางเดินระหว่างบ้านเช่นเดียวกับบ้านนอกในเมืองเราตอ ๆ
กันไปจนถึงเมืองพุกาม ซึ่งยังมีซากประตูเมืองก่ออิฐกับศาลเทพารักษ์ ๒ ข้างประตูเมือง
เหลืออยู่ แต่กำแพงเมืองยังแต่พอแลเห็นเป็นแนวนินดินไปไม่เท่าใดนัก ทางด้าน
ตะวันตกแม่น้ำเอราวัณก่อกดลงเข้าเมืองพังลงน้ำไปเสียแล้วมากเหมือนอย่างทเมืองเชียง
แสน ไม่มืตสังเกตุว่าบริเวณเมืองพุกามเดิมจะเป็นอย่างไร เมื่อเข้าประตูเมืองไปแล้ว
ไม่มีใครมีบ้านผู้คน มีแต่ตัวร้างเต็มไปทั้งนั้น

ถึงเรือนพักได้สักประเดี๋ยวก็มีคนเอาโทรเลขมาส่งให้ นักประหลาดใจว่าจะเป็น
โทรเลขของใครส่งตามไปจนถึงเมืองพุกามด้วยเหตุใด แต่แน่ใจว่าคงเป็นข่าวสำคัญ
อันใดอันหนึ่ง เปิดซองเห็นเป็นโทรเลขของทูลกระหม่อมชาย สมเด็จพระเจ้าพาดกรมพระนคร-
สวรรค์วรพินิต ส่งไปจากเมืองบันทึงที่เกาะชวา ตรัสบอกว่าสมเด็จพระที่นั่งน้อย เจ้าพา-
กรมขุนอุทองเขตขัตยนาถ สิ้นพระชนม์ ก็พากันตกตะลึง แล้วเลยโคกเศร้าไปทั่ว
กันหมด แต่ไม่สามารถจะทำอย่างใด ก็ได้แต่มีโทรเลขตอบแสดงความอาลัยถวายไป
ยังทูลกระหม่อมชาย อวการประสูติของสมเด็จพระที่นั่งน้อยฉันนี้ครั้นอยู่แล้วตั้งแต่ไปชวาเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๓ ด้วยทูลกระหม่อมชายท่านตรัสกระซิบบอก ว่าหม่อมเข้ว่าไม่มีทางที่จะหาย
ได้แต่จะหวังอย่าให้พระอาการทรุดลงเร็วก็อยู่ช้านไปเท่านั้น สมเด็จพระที่นั่งน้อยเอง
ก็ทรงทราบและมีไต่ประมาท แต่เมื่อฉันไปชวาก็ยังทรงสบาย เสด็จไปไหนไปได้ แสดทง
พระเมตตาโปรดให้มีการเลี้ยง ประทาน เมื่อตรงวันเกิด ของฉัน ครบ ๖ รอบในเวลาที่อยู่
เมืองบันทึงนั้น และวันหนึ่งฉันทูลชวนให้ทรง “รำลึกชาติ” เชิญเสด็จไปเสวยขนมด้วย
กันที่ร้านขายขนมในเมืองบันทึง เหมือนอย่างฉันได้เคยพาเสด็จไปแต่ยังทรงพระเยาว์
เมื่อตามเสด็จสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงไปชวาคด้วยกัน ก็ทรงรับสั่งขึ้นถึงพระหฤทัย
ไม่ได้ฉันก็เลยว่าจะได้เห็นสมเด็จพระที่นั่งน้อยเป็นครั้งที่สุกเมื่อไปชวาครั้งนั้น พอข่าวว่า
สิ้นพระชนม์ เจ้าหญิงพากันเข้าห้องหายไ้หมด เห็นจะไปร้องไห้ อยู่ข้างนอกแต่ตัวฉัน
ก็ทวนไปก่อกำนั่งถึงหนหลัง จะพรรณานาก็มิใช่เรื่องของหนังสือ แต่ก็ก็ก่อก
สมควรนักที่สมเด็จพระที่นั่งน้อยจะทรงสรว้อยพระนามกรมว่า “จัตยนาถ” ด้วยทรงพระคุณ

เมืองกาญ

อย่าง^๔เป็นขัตติยนารี^๕แท้ทุกสถาน และไต่ทรงพิสดาร^๖ให้ปรากฏ^๗แล้วทั้งในเวลา^๘ที่ความสุข
และเวลา^๙ไต่รับความทุกข์ยาก เพราะฉะนั้น^{๑๐}จึงมีแต่คำสรรเสริญว่า “น่ารัก น่าชม
สมกับ^{๑๑}เป็นเจ้าฟ้า” เป็นอนุสรณ์^{๑๒}อยู่กับพระนามต่อไป

ในตอนเช้าวัน^{๑๓}ที่ถึงนั้น นายอำเภอ^{๑๔}พากัน^{๑๕}ผู้ใหญ่บ้านมาหา^{๑๖} ต่อมาอีกวันหนึ่ง
ให้หมอสว่าง^{๑๗}ชาวอินทโยธิน^{๑๘}ประจำท้อง^{๑๙}ที่มาพิจารณา^{๒๐} เมื่อพวกเรา^{๒๑}ใครจะ^{๒๒}เจ็บไข้^{๒๓}ไม่สบาย^{๒๔}ก็ให้
เรียก^{๒๕} นอกจากนั้น^{๒๖}ที่เรือนพัก^{๒๗}อะไรก็พร้อม^{๒๘}เขาก็ก^{๒๙}หามา^{๓๐}เพิ่มเติม^{๓๑} ทั้งเช่น^{๓๒}โคมไฟ^{๓๓}ไม่สว่าง
เพราะ^{๓๔}ไม่มี^{๓๕}ไฟฟ้า^{๓๖} เขาก็^{๓๗}ไป^{๓๘}ชวน^{๓๙}ขายหา^{๔๐}โคม^{๔๑}เจ้า^{๔๒}พยอม^{๔๓}มาให้^{๔๔}ใช้^{๔๕}จน^{๔๖}เพียงพอ^{๔๗} รู้สึก^{๔๘}ชอบ^{๔๙}คุณ
ความ^{๕๐}เอื้อเฟื้อ^{๕๑}ของ^{๕๒}เขามาก^{๕๓} เรือน^{๕๔}รับ^{๕๕}แขก^{๕๖}ที่^{๕๗}เมือง^{๕๘}พุกาม^{๕๙}เขา^{๖๐}ช่าง^{๖๑}เลือก^{๖๒}ที่^{๖๓}สร้าง^{๖๔}ไว้^{๖๕}บน^{๖๖}เนิน^{๖๗}ใกล้
กับ^{๖๘}ฝั่ง^{๖๙}แม่น้ำ^{๗๐}เอราวัณ^{๗๑}ตอน^{๗๒}กลาง^{๗๓}เมือง^{๗๔}พุกาม^{๗๕}เก่า^{๗๖} อยู่^{๗๗}บน^{๗๘}เรือน^{๗๙}แลเห็น^{๘๐}ภูมิ^{๘๑}ถ้ำ^{๘๒}เนา^{๘๓}ไป^{๘๔}ได้^{๘๕}ไกล
ทุก^{๘๖}ด้าน^{๘๗} แต่^{๘๘}เป็นที่^{๘๙}เปลี่ยว^{๙๐}ห่าง^{๙๑}บ้าน^{๙๒}ผู้คน^{๙๓} มี^{๙๔}แต่^{๙๕}วัด^{๙๖}ร้าง^{๙๗}ของ^{๙๘}โบราณ^{๙๙}ราย^{๑๐๐}อยู่^{๑๐๑}รอบ^{๑๐๒}ข้าง^{๑๐๓} ใคร
กลัว^{๑๐๔}ผี^{๑๐๕}เห็น^{๑๐๖}จะ^{๑๐๗}ไม่^{๑๐๘}อยาก^{๑๐๙}อยู่^{๑๑๐}

จะ^{๑๑๑}เลย^{๑๑๒}พรรณนา^{๑๑๓}ถึง^{๑๑๔}ลักษณะ^{๑๑๕}เรือน^{๑๑๖}พัก^{๑๑๗}ของ^{๑๑๘}รัฐบาล^{๑๑๙}ใน^{๑๒๐}เมือง^{๑๒๑}พม่า^{๑๒๒}เสีย^{๑๒๓}ทรง^{๑๒๔}น^{๑๒๕}ด้วย^{๑๒๖}ที่^{๑๒๗}เคย^{๑๒๘}
เรือน^{๑๒๙}พัก^{๑๓๐}เขา^{๑๓๑}ทำ^{๑๓๒}เป็น^{๑๓๓} ๒^{๑๓๔} ประเภท^{๑๓๕} ประเภท^{๑๓๖} ๑^{๑๓๗} เรียกว่า^{๑๓๘}เซอเค็ดเซอ Circuit House ความ
ทรง^{๑๓๙}กับ^{๑๔๐}ว่า^{๑๔๑} “เรือน^{๑๔๒}มณฑล” สำหรับ^{๑๔๓}เป็นที่^{๑๔๔}พัก^{๑๔๕}ของ^{๑๔๖}ข้าราชการ^{๑๔๗}ชั้น^{๑๔๘}สูง^{๑๔๙}เวลา^{๑๕๐}ออก^{๑๕๑}เดินทาง^{๑๕๒}ตรวจ
ราชการ รัฐบาล^{๑๕๓}ใช้^{๑๕๔}เรือน^{๑๕๕}นั้น^{๑๕๖}เป็น^{๑๕๗}ที่^{๑๕๘}รับ^{๑๕๙}แขก^{๑๖๐}เมือง^{๑๖๑}ด้วย^{๑๖๒} แม้^{๑๖๓}พวก^{๑๖๔}ท้อง^{๑๖๕}เทียว^{๑๖๖}ถ้า^{๑๖๗}เป็น^{๑๖๘}คน^{๑๖๙}ชั้น^{๑๗๐}สูง^{๑๗๑}
และ^{๑๗๒}ไต่^{๑๗๓}รับ^{๑๗๔}อนุญาต^{๑๗๕}พิเศษ^{๑๗๖}ของ^{๑๗๗}รัฐบาล^{๑๗๘}ก็^{๑๗๙}อยู่^{๑๘๐}ได้^{๑๘๑} แต่^{๑๘๒}พวก^{๑๘๓}ท้อง^{๑๘๔}เทียว^{๑๘๕}ค^{๑๘๖}เหมือน^{๑๘๗}จะ^{๑๘๘}ต้อง^{๑๘๙}เสีย^{๑๙๐}ค่า^{๑๙๑}ธรรมเนียม^{๑๙๒}
เรือน^{๑๙๓}พัก^{๑๙๔}อย่าง^{๑๙๕}นั้น^{๑๙๖}แต่^{๑๙๗}ตาม^{๑๙๘}เมือง^{๑๙๙}สำคัญ^{๒๐๐}ใน^{๒๐๑}ราชการ^{๒๐๒} หรือ^{๒๐๓}สำคัญ^{๒๐๔}ด้วย^{๒๐๕}เป็น^{๒๐๖}ถนน^{๒๐๗}ที่^{๒๐๘}ชาว^{๒๐๙}ต่าง^{๒๑๐}
ประเทศ^{๒๑๑}ไป^{๒๑๒}กัน^{๒๑๓}มาก^{๒๑๔}เช่น^{๒๑๕}ที่^{๒๑๖}เมือง^{๒๑๗}พุกาม^{๒๑๘} นั้น^{๒๑๙}ไต่^{๒๒๐}เคย^{๒๒๑}อยู่^{๒๒๒}เรือน^{๒๒๓}พัก^{๒๒๔}ของ^{๒๒๕}รัฐบาล^{๒๒๖} ๓^{๒๒๗} แห่ง^{๒๒๘} คือ^{๒๒๙}ที่^{๒๓๐}เมือง^{๒๓๑}
มณฑล^{๒๓๒}แห่ง^{๒๓๓} ๑^{๒๓๔} เมือง^{๒๓๕}พุกาม^{๒๓๖} แห่ง^{๒๓๗} ๑^{๒๓๘} และ^{๒๓๙}เมือง^{๒๔๐}แปร^{๒๔๑} แห่ง^{๒๔๒} ๑^{๒๔๓} ลักษณะ^{๒๔๔}คล้าย^{๒๔๕}กัน^{๒๔๖}ทั้ง^{๒๔๗}นั้น^{๒๔๘} คือ^{๒๔๙}
เป็น^{๒๕๐}เรือน^{๒๕๑}ไม้^{๒๕๒} ๒^{๒๕๓} ชั้น^{๒๕๔} มี^{๒๕๕}ห้อง^{๒๕๖}นอน^{๒๕๗}อัน^{๒๕๘}มี^{๒๕๙}ห้อง^{๒๖๐}นำ^{๒๖๑}กับ^{๒๖๒}หลาย^{๒๖๓}ห้อง^{๒๖๔}ทั้ง^{๒๖๕}ชั้น^{๒๖๖}บน^{๒๖๗}และ^{๒๖๘}ชั้น^{๒๖๙}ล่าง^{๒๗๐} ห้อง^{๒๗๑}
นั้น^{๒๗๒}จะ^{๒๗๓}รวม^{๒๗๔}กัน^{๒๗๕}ได้^{๒๗๖}หรือ^{๒๗๗}จะ^{๒๗๘}ปิด^{๒๗๙}ประตู^{๒๘๐}เป็น^{๒๘๑}หลาย^{๒๘๒}ห้อง^{๒๘๓}ก็ได้^{๒๘๔} แล้ว^{๒๘๕}แต่^{๒๘๖}คน^{๒๘๗}อยู่^{๒๘๘}เป็น^{๒๘๙}พวก^{๒๙๐}เดียว^{๒๙๑}หรือ^{๒๙๒}
หลาย^{๒๙๓}พวก^{๒๙๔}ด้วย^{๒๙๕}กัน^{๒๙๖} แต่^{๒๙๗}ห้อง^{๒๙๘}กิน^{๒๙๙}อาหาร^{๓๐๐}นั้น^{๓๐๑}รวม^{๓๐๒}ห้อง^{๓๐๓}เดียวกัน^{๓๐๔}หมด^{๓๐๕} ถ้า^{๓๐๖}คน^{๓๐๗}หลาย^{๓๐๘}พวก^{๓๐๙}ก็^{๓๑๐}แยก
กัน^{๓๑๑}เป็น^{๓๑๒}หลาย^{๓๑๓}โต๊ะ^{๓๑๔} เมื่อ^{๓๑๕}ฉัน^{๓๑๖}ไป^{๓๑๗} รัฐบาล^{๓๑๘}จัด^{๓๑๙}ให้^{๓๒๐}อยู่^{๓๒๑}ทั้ง^{๓๒๒}หลัง^{๓๒๓} ไม่มี^{๓๒๔}พวก^{๓๒๕}คน^{๓๒๖}มา^{๓๒๗}ปะ^{๓๒๘}ปน^{๓๒๙}ทุก^{๓๓๐}แห่ง^{๓๓๑}
ข้าง^{๓๓๒}หลัง^{๓๓๓}เรือน^{๓๓๔}ม^{๓๓๕}เรือน^{๓๓๖}แถว^{๓๓๗}สำหรับ^{๓๓๘}เป็น^{๓๓๙}ครัว^{๓๔๐}ไฟ^{๓๔๑}เป็น^{๓๔๒}ที่^{๓๔๓}ไว^{๓๔๔}รถยนต์^{๓๔๕}และ^{๓๔๖}ห้อง^{๓๔๗}ข้าว^{๓๔๘}อยู่^{๓๔๙} นอกจาก^{๓๕๐}นั้น^{๓๕๑}
ก็^{๓๕๒}เป็น^{๓๕๓}ที่^{๓๕๔}อยู่^{๓๕๕}ของ^{๓๕๖}พวก^{๓๕๗}พนักงาน^{๓๕๘}รักษาสถาน^{๓๕๙} บน^{๓๖๐}เรือน^{๓๖๑}พัก^{๓๖๒}มี^{๓๖๓}โต๊ะ^{๓๖๔}เก้าอี้^{๓๖๕}และ^{๓๖๖}ของ^{๓๖๗}ที่^{๓๖๘}จำ^{๓๖๙}ต้อง^{๓๗๐}ใช้^{๓๗๑}ครบ
ทุกอย่าง^{๓๗๒} เช่น^{๓๗๓}ต้น^{๓๗๔}แค^{๓๗๕}เตย^{๓๗๖}นอน^{๓๗๗}ฟูก^{๓๗๘}เบาะ^{๓๗๙}ม^{๓๘๐}า^{๓๘๑}หมอน^{๓๘๒}ม^{๓๘๓}ัง^{๓๘๔} (แต่^{๓๘๕}เขา^{๓๘๖}ออก^{๓๘๗}เมื่อ^{๓๘๘}ก่อน^{๓๘๙}ไป^{๓๙๐}จาก^{๓๙๑}เมือง
ร่าง^{๓๙๒}ก็^{๓๙๓} ว่า^{๓๙๔}ของ^{๓๙๕}เหล่านั้^{๓๙๖}น^{๓๙๗}พวก^{๓๙๘}รักษาสถาน^{๓๙๙}ไม่^{๔๐๐}ใคร^{๔๐๑}หมั^{๔๐๒}น^{๔๐๓}ซัก^{๔๐๔}ฟอก^{๔๐๕} ครัว^{๔๐๖}ใช้^{๔๐๗}ของ^{๔๐๘}ที่^{๔๐๙}เข้า^{๔๑๐}ไป^{๔๑๑}จาก

บริษัททอมัสก็คิดว่า) เครื่องใช้เช่นเครื่องล้างหน้าและถ้วยแก้วงานชามมีค้อมซ้อน
 ก็นิยมทุกอย่าง ที่ในครัวก็มีเครื่องใช้ครบครัน แห่งใดไม่มีไฟฟ้าก็มีโคมน้ำมัน
 ไม่มีประปาก็มีบ่อน้ำใช้อยู่ในบริเวณ ถึงที่มียะหรี่ปั๊ปก็นำคนตักน้ำขุ่นมาให้อาบ พวก
 พนักงานรักษานันทวิหัตว์หน้าพูดภาษาอังกฤษได้ทุกคน และมักเป็นต้วกักประกอบอาหาร
 กล้วย ถ้าผู้ใดไปแต่ตัวจะว่าเหมาะให้พนักงานรักษาสถานหาเลี้ยงคัวเสียก็ได้ ถ้ามี
 กุ๊กบอยของตัวไปเอง ผู้เป็นหัวหน้าก็เช่นแต่มาบิใช้คัวแลให้ลูกน้องรักษาความสะอาด
 พวกเราเป็นแขกของรัฐบาลไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่เรือนพัก ึ่งให้ข้าหนึ่ง
 รางวัลมากผกกว่าคนเดินทางสามัญ แต่ก็มีค้อมกัทยอยเป็นสุขสบายทุกแห่ง ไม่น่าเสียคัว
 เรือนพักของรัฐบาลก็อย่างหนึ่งน เรียกว่า คักยงะโล ฉนั้นได้คักหลัง ๑ ทัพ
 อย่ ฉ ค่ายลหนองอ คเหมือนจะมีทุกคัวลที่สำคัญสำหรับเป็นที่พักของข้าราชการใน
 ทองถิ่น เช่นพวกกรมการจังหวัดหรือกรมการอำเภอเมื่อเดินทางเที่ยวตรวจราชการ แม้
 บุคคลภายนอกเมื่อได้รับอนุญาตเพียงฉว่าราชการจังหวัดก็พักได้ คักยงะโลเป็นเรือน
 ไม่นเดียวขนาดค้อม ยกพื้นสูงจากแผ่นดิน ๒ คอก เกลียงหน้าเป็นท่ง ในประธาน
 หึ่งกลางเป็นท่งนอาหาร สองข้างเป็นท่งนอนมท่งนาคอกนี้ เกลียงหลังเป็นท่ง
 จักอาหาร เครื่องแต่งเครื่องใช้ครบทุกอย่างทำนองเดียวกับเรือนรับแขก เป็นแต่
 เลวกว่า มีขายเขยนคักไวทหึ่งนอาหารบอกราคาธรรมเนียมต่าง ๆ กัทยงะโลคัย
 สำหรับคนทีไปอย่ ข้างหลังเรือนออกไปมีเรือนแถวค้อมของพนักงานรักษา คเหมือน
 ผู้รักษารับเหมาะทำการอย่างไคเตล เป็นแต่คัวเรือนและเครื่องใช้เป็นของรัฐบาล ผู้
 รับเหมาะไม่ต้องลงทุน เรือนพักอย่างนทเมืองชวาก็ เรียกว่า “ประสังคระหิน”
 เมืองพุกามนอกจากเป็นท่มของโบราณมาก ยังเป็นแหล่งทชนชอลอเลองอก
 อย่างหนึ่ง ว่าทำของลงรักคักกว่าทไหนๆ ในเมืองพม่า ใครไปเมืองพุกามก็ต่งหน้าไปหา
 ชอลของลงรักคัว เมอพวกกรมการมาหา ฉนั้นถามเขาว่าเรหะชอลเครื่องลงรักคัว
 ประการไคค เขาบอกว่าเครื่องลงรักนั้นทำกันตามบ้านแห่งละเล็กละน้อย โดยปรกติ
 มีคนอื่นไปรับชอลจากผู้ทำรวบรวมเอาไปเที่ยวขาย สั้กลงไปเมืองร่างกั๊บบ้าง เมืองอน
 บ้าง ทเอาเที่ยวเรขายในเรอรับคนโดยสารชนล่องหรือขายพวกททองเที่ยวทมาฉเมือง
 พุกามก็มี เอาไปวางขายตามร้านในท้องตลาดก็มี แต่ของเช่นนั้น มักหาของคียาก
 เพราะคนสามัญชอลชอลแต่ของเลวทราคากู ชาวบ้านก็มักทำแต่ของชนคินนเป็นพน

เพราะชายคลอง ค่อยางแห่งนี้เป็นช่างทำอวตมมอ ต้องหาตามบ้านพวกช่างจึง
 ะไ้ของค้ แต่เคยวนรัฐบาลตั้งโรงเรียนช่างรักขึ้นแห่งหนึ่งอยู่ไม่ห่างที่เราพักนัก ที่
 โรงเรียนนั้นทำแต่ของฝมอก และมักทำของแปลก ๆ ส่งลงไปขายฝรั่งที่เมืองร่างกุ้ง
 เขาแนะนำให้เราไปเลือกหาของที่โรงเรียน และเขาจะให้กำนันไปว่าร้องพวกช่างที่มของ
 ทำอย่างประณีตเขาทำ ออกร้านขายในบริเวณโรงเรียนเวลาเมื่อพวกเราไปด้วย ฉันก็เห็น
 ชอบตามความคิดของเขา ได้ไปที่โรงเรียนในวันหลังก็สำเร็จประโยชน์เหมือนอย่างที่เขา
 รัยไว้ ได้เห็นของลงรักที่ทำในโรงเรียนและที่กำนันไปว่าร้องให้เขามาขายวางรายเป็น
 แถว ผู้หญิงชายเป็นพน มของฝมอกที่เขาเลือกมาโดยมาก กำนันเห็นจะกำชัยเจ้าของ
 มิให้ผ่านราคาค้วย เลือกหาของที่ชอบใจได้ราคาถูก ๆ ชวนให้ใจพั่งชานอยากจะ
 ซื้อของฝากญาติและมิตร คึกคักคนนั้นและคนนั้น ลงมือซื้ออย่างแล้วจริงรู้สึกที่ว่า
 “เงินในพก” เห็นจะไม่พอซื้อได้ตามใจประสงค์

โรงเรียนช่างรักที่รัฐบาลตั้ง ณ เมืองพุกาม วัตถุประสงค์การถูกใจฉันมาก ค้วย
 เขาถือเป็นหลักว่าจะให้นักเรียนให้ไปทำของลงรักขาย เป็นอาชีพโดยลำพังตนในวันหน้า
 แต่ให้ฝมอกและความคิดดีกว่าที่ทำกันมาแต่ก่อน ค้วยถ้อยหลักนั้นรัฐบาลไม่สร้างโรง-
 เรียนโรงงานให้เป็นคึกครามหรืหาอย่างไร เครื่องจักรเครื่องกลอย่างใดที่เหลือกกำลัง
 ชาวเมืองจะมีไ้ก็ไ้ไม่เอามาใช้ในโรงเรียน ตัวโรงเรียนใช้เครื่องไม้ปลูกแต่เป็นศาลา
 โถง ยกพื้นสูงสัก ๒ ศอก มีห้องสำหรับเก็บของทางบ้านสะกักห้องหนึ่ง ให้นักเรียน
 นั่งทำการกยพนในศาลานั้น ตัวครุผู้จัดการโรงเรียนเป็นข้าราชการชั้น “อู” มีศิษย์ (ก
 เหมือนระจำกักจำนวน) สัก ๓๐ คน วิชาสอนนั้นครเป็นฝ คัดแบบและฝกลสอนตรวจตรา
 ให้นักเรียนรู้วิธีการต่าง ๆ ในกระบวนทำเครื่องรักให้ทุกอย่าง เวลาเมื่อฉันไป เรียก
 นักเรียนเข้าประจำที่ให้นฉันคว้สอน เห็นนักเรียนบางหมักกำลังเขียนลายลงกับสังของ
 ตามแบบที่ครให้ บางหมักขุดพนรักตามลวดลายที่เขียนแล้ว บางคนขีดชักเงาพนทอง
 รัก และทำอย่างอื่น ๆ อีก ของที่ทำในโรงเรียนนั้นขายเอาเงินมาออกหนุนในค่าใช้สอย
 ถ้าวางของลงรักทำ ณ เมืองพุกาม ของที่ชาวบ้านทำขายก็ไ้ไ้ไ้และ แอ่หมมาก เป็น
 มากกว่าอย่างอื่น เพราะใช้กันเ็นพนเมืองแพร่หลาย แต่มีทั้งที่ทำอย่างประณีตและที่
 ทำขายราคาถูก ๆ ของที่ทำสำหรับขายชาวต่างประเทศก็มักทำของที่ฝรั่งชอบใช้ เช่น
 หีบเขียนหนังสือ ไ้ระเล็ก ๆ สำหรับตั้งข้างเกาอี้ ลงรักหลายลัษยเป็นลายรูปภาพเรื่อง

ต่าง ๆ ซึ่งช่างพม่าถนัดมาก บางอย่างก็เขินรูกน่าเกลียด เขียนลายทองทำเป็นกระดาง
คันไม้และงานจักตอกไม้ เป็นต้น ของที่ทำตามบ้านช่างมักจะทำตาม ๆ กัน อาศัยโรง-
เรียนเป็นขณูญาคึกแบยอย่างให้แปลกออกไป เมื่อฉันไปกำลังเขาเพ็งคึกแบยทำสาม
ล้างมือ เครื่องโต๊ะ มีโอกัษงานรอง ลงรูกน่าเกลียดเขียนลายทอง (อย่างลายรูกน้ำ)
เขินรูปสิ่งหัตถ์ต่าง ๆ อย่างพม่า ว่ากำลังขายก็เพราะทำโอไค้อย่างจนถึงขยับแล้วกลับ
คนรูปไค้ และกำลังคึกทำของอื่น ๆ อีก เขาเอามาให้ฉันคึกหลายอย่าง

ไค้ความรู้แปลกในทางโบราณคดีของถ้วยรองทำของลงรูกในเมืองพม่าอย่าง
หนึ่ง จะกล่าวไว้ตรงนี้ด้วย ฉันไค้เห็นในหนังสือพงศาวดารพมามัยหนึ่ง วาวิชาทำ
ของลงรูกนั้น พระเจ้าหงสาวดีทรงไค้ไปจากเมืองไทย (คือว่าไค้ช่างรูกไทยไป
เมื่อกรุงศรีอยุธยาไค้ใน พ.ศ. ๒๑๑๒ นับเวลามาจนบัดนี้ไค้ ๓๖๗ ปีแล้ว) ถ้าจริงทั้งว่า
กพงศนัยฐานว่าครั้งนั้นไค้ไปแต่วิชาทำรูก “น่าเกลียด” กับทำ “ลายรูกน้ำ” จึงมี
ของพม่าทำเช่นนั้นมาแต่โบราณ แต่พอที่ขกพม่ารูกลงไปเขินรูปภาพและลวดลายต่าง ๆ
นั้น พวกช่างชาวเมืองพุกามเขาบอกฉันว่า เพิ่งไค้วิชาไปจากเมืองเซียงใหม่เมื่อชนหลัง

ยังมีประหลาดไค้ไปอีกอย่างหนึ่งพม่าเรียกรูกว่า “ลัก” เพราะวิสัยพม่าพูด
สำเนียง ร ไม่ถนัด คำว่าลักอาจจะแปร่งไปจากคำว่ารูกในภาษาไทยก็เขินไค้ แต่
อย่างไรจึงไปต้งกับคำที่ฝรั่งเรียกของลงรูกว่า “ลักเคอ” ฉันค้นดูในอภิธานภาษา
อังกฤษ บอกว่ามลของศัพท์มาแต่ภาษาฝรั่งเศส และฝรั่งเศสไค้มาจากคำ “ลัก”
ภาษาเปอเซีย โยนขณูญากลับมาทางตะวันออกอีกดังนี้ ไทยเราจะคึกวิชาลงรูกไค้เอง
หรือไค้มาจากไหน ถ้าไค้มาจากประเทศอื่นจะไค้คำเรียกว่ารูกมาด้วยกันกับวิชาลงรูก
หรืออย่างไร เพราะคำว่ารูกพ้องกับคำที่หมายความว่าเส้นหาในภาษาไทย น่าจะไค้สวน
ไค้ไปทางจีนและญวน เพราะเขาถนัดในการลงรูกมาแต่โบราณทั้ง ๒ ประเทศ ครั้น
สืบถามพวกจีนและญวนที่เมืองยี่นง ไค้ความว่าจีนเรียกของลงลักว่า “ชี” หรือ
“ชีหว” ญวนเรียกว่า “กรูชี”

กลับแปลกไปคึงนึ่งยังแก้ขณูญาไม่ออก.

การที่พวกเราจะเที่ยวในเมืองพุกาม ไค้อาศัย อุเวงชิน ผู้รั้งกรมตรวจโบราณ
คดีที่รัฐบาลให้มาเป็นคนนำทาง และไค้อาศัยหนังสือแนะนำทางที่อาจารย์คอกเซียงโกแก่ง
ไว้ด้วย ในหนังสือกล่าวว่าที่เมืองพุกามมีวัดโบราณอยู่เรียวยาวตลอดไปตามลำแม่น้ำ

เราวักเกอบ ๔๐๐ เส้น มั่นไปข้างบ้านตะวันออกทางบนยกเกอบ ๒๐๐ เส้น จำนวน
 ๖๐๐ เส้น เหลืออยู่ในเวลานั้นกว่า ๕,๐๐๐ เป็นวัตร่างแทบทั้งนั้น พวกเราใช้เวลา
 เพียง ๓ วันพรวนสยทระกไคทว จึงปรึกษากันกับอูเงวชิน ตกกลงกันว่าจะไปตแตกเป็นวัค
 สำคัญในพงศาวดารและสำคัญในการก่อสร้าง จะเริ่มเที่ยวคตงแต่เวลาบ่ายวันที่ไปถึง
 ให้ไปว่าเหมาเช่ารถยนต์ประจำไว้ ๒ คัน ในหนังสือทางซงพมพเมือ พ.ศ. ๒๔๖๗ ว่า
 ที่เมือง พกามมแต่มาทักเกวยนสำหรับพวกทองเที่ยวจะใช้เป็นพาหนะ รถยนต์เห็นจะเพิง
 มีเมือมชาวต่างประเทศไปเที่ยวมากจนไม่ชำนาญนัก ถนนใช้รถก็ยังไม่ค่อยสบาย ต้องขับ
 รถยนต์ไปตามทางเกวยนเป็นพน ทั้งรถยนต์และคนขับก็เหมือนกับตามหัวเมืองของเรา
 คือเป็นรถเก่าแก่ที่ไม่ใช้ในบ้านในเมืองแล้ว และคนขับก็ออกจะห่าม แต่ก็ยังดีกว่าไป
 เกวยนหรือชมาอยู่คนเดียว เริ่มเที่ยวในวันแรกก็เกิดความลำบากจนอย่างหนึ่ง ฉันเคยได้
 ยินจากผู้ที่เขาเคยเที่ยวว่าที่เมืองพกามเข้าวัคไม่ต้องรถเกือก สอดถามอูเงวชินแกบอก
 ว่าถ้าเข้าวัคทมกรรมการพม่ารักษา เช่นวัคพระมหาธาตุชเวสิคังและวัคชานันทวิหาร
 เห็นจะต้องรถเกือก แต่ถ้าเป็นวัคร่างที่อยู่ในปกครองของกรมตรวจโบราณคดีก็ไม่
 ต้องรถเกือก ครั้นไปเที่ยววันแรกเห็นอูเงวชินเค้นคินเปล่าไม่ได้เกือก ถามแกว่าวันนั้น
 เราจะไปแต่วัคร่างใดจึงไม่ได้เกือก แกตอบตามข้อว่าทัวแกเป็นชาวเมืองพม่า ถ้า
 พวกพม่าเห็นได้เกือกเข้าวัคก็จะพากันขี้ใจ วันหน้าแกยังจะต้องมาเมืองพกามแต่โดย
 ลำพัง ถ้าชาวเมืองเกลียดชังเสียแล้วเกรงจะลำบากในการรักษาตัวให้ปลอดภัย แต่
 ส่วนพวกเรานี้ได้เกือกก็ไม่ต้องเอาอย่างแก เมื่อฟังว่าเช่นนั้นฉันก็คิดเห็นว่าถึงเรา
 เป็นแขกเมือง พวกพม่าก็ควรเป็นไทยถือพระพุทธศาสนา ถ้าได้เกือกเข้าวัคที่เมือง
 พกามถึงไม่มีภัยอันตรายอย่างใด พวกพม่าก็คงพากันคิดเค้นว่า “เจ้าโยเคีย” เป็น
 อลัชชหรือเป็นมิฎฉาคสิ จะเลยเสียชื่อของไทย ฉันจึงยอมรถเกือกด้วยกับเขา ความ
 ทักถาวมาตอนนั้น ฉันรวมเอาเรื่องเบ็ดเตล็ดทมในเวลาเที่ยวเมืองพกามาเล่าเสียก่อน
 เตนจะเล่าถึงเรื่องเมืองพกามต่อไป

สุริยพนธ์

ตอนที่ ๒๑ (ต่อ)

หลวงลิขิตปรีชา (กุ่ม) เจ้ากรมพระอาลักษณ์ฝ่ายพระราชวังบวร แต่ง

๑ ฝ่ายพระครุฑกรถวายเทศน์
แสงชชกบรพลาตย์กัณฐา
กล่าวถึงชชชกชราว่าง
พวกชาวบ้านอิฉาพากันร
อมิตตาเจือใจเป็นหนักหนา
ไปขอสองกุมารมาเป็นทาส
ชชกบรพระกัษด้วยคาถา
กัณฐกัณฐชชกัณฐพัช
พิณพาทย์ประโคมเพลงเช่นเหล่า
กลองจากธรรมาสน์ในทันที
ด้วยเป็นกัณฐกัณฐของพระมเหสี
ถวายแล้วเสร็จพลันมีทันนาน

๑ ส่วนว่าพระมหาวิมลจิต
พอชชกัณฐชชกัณฐปรีดา
แล้วถวายพระพรตามเขียงอย่าง
ตั้งนโมสามครั้งไม่พลั้งพลาด
ว่าด้วยนายพเนจรเทยบุตร
นำชชกชชชราลิลาไป
จึงพรรณนาข่าไม้ในไพรชฎ

เสียงวิเศษทำทำนองก้องสนั่น
ถวายองค์ทรงธรรมจอมนคร
อยู่ด้วยนางอมิตตาควงสมุทร
ไปสัท่าสาครพาลวิเวก
จึงใช้ให้เฒ่าชราคนอุบาทว์
ลำนานาต้องไปไม่รอรัง
เจ้ากัณฐกัณฐพาพรรณามาแต่หลัง
พอเป็นดังเขปความตามชาติ
เสียงไม้เขาเลือนลั่นสนั่นมี
สังฆการีนิมนต์ไปรัยไทยทาน
ไปรัยของมากมีที่ปากม่าน
นางเบิกยานโสมนัสด้วยศรัทธา
มาสถิตอรุณนั่งคอยท่า
จึงยาตราอย่างชนบนธรรมาสน์
ไม่ชักขวางเสียงรหنگของอาจ
มิไค่นักประมาณประหม่าใจ
ไค้พ้งหลอกสันวิมุติสงสัย
ยันทในมรรคาพนาล
แล้วยกหักถักแซ่แห่งวิถ

จุลพนจบความตามบาลี
พัฒนาทยัประโคนเพลงเชือกกลอง
กึ่งจากธรรมาสันจรวัตร

๑ แลวงพระมหาสุเลขนัน

ชนนังบนธรรมาสันจรวัตร
เสร็จแล้วตั้งนโมคารบสาม
เฒ่าชราภารทวาชจร
มีนามว่าพระอริยอุตุนิ
ส่วนชูชกโกหกกล่าววาทา
จึงพรรณนาเขาไม้ในพนัส
ข้างทิศเหนือหน้าอย่าประวิง
ท่านไปจะได้ปะพระอาศรม
กับพระมเหสีสองโอรส
มหาพนประคัยก้วยคาลา
อาคมาวีลีชนาตามกระบวน
พัฒนาทยัประโคนเพลงพิราพรอน
กึ่งจากธรรมาสันจรวัตร

๑ ส่วนเจียรสุริยพันธุ์อันเลิศลย

จึงเยี่ยงอย่างเข้ายังพระโรงไซย
แล้วถวายพระพรภูวเรศ
เสียงเสนาะเกลากลมพอสุมทรง
จึงเริ่มตั้งนโมโดยโวหาร
เสียงเจอยแจ้วใจเข้าในทรง
นมตณเบณมหันตพงสยของ
เข้ากลใจฝันเห็นมาเณลาง
จึงพาลูกมาฝากพระสาม
อยู่ภายหลังเฒ่าชราทรพล

คาถามีสามสืบห้าไมกว่าน
เสียงกีก้องสะเทือนอยู่เลือนลัน
ไปรัชของเครื่องกณทพระภุม
ถวายกณทมหาพนลูกจากท
จับคมกรักเกษยาถวายพระพร
จึงคานเณรเรื่องความไม่ย่อหย่อน
คนคงคอนไปประสพพลีทธา

เธอพาทักท้อเอาค่อนหน้า
พระญาติคิดว่าพจจารัง
สารพริกชิมทกลัง
เดินตรงคังไปทเคียวอย่าเลียวลค
เออกรมย์อยู่หว่างเวียงเชิงวงกต
จงกำหนดให้แนอย่าแปรปรวน
ตามพระบาลีได้แปดสิบถ้วน
พอสมควรผลของพระราชศรัทธา
เสียงกระฉ่อนกีก้องท้องเวหา
ไปรัชของนันทาท้าวไท

ครั้นว่ายมหาพนหาเข้าไม้
ชนไปบนธรรมาสันจรวัตร
ถวายเทศน์กณทกุมารตามประสงค์
นางวียงงในกมลคนทั้งปวง
ไม่ละท่านประหม่าใจค่อในหลวง
ข้างเมือดวงชวมทรนาง
ก้วยเหตุสองครุณคนยะโกลข้าง
จะเยี่ยงอย่างเข้าไพรให้ก้วล
นางจรลเทยวหาผลาผล
บรรลุลกลขอสองกุมาร

จึงทรงให้เขียนทานแก่ชชก
 ค้างพากันหน้ชชอนพระมัทธา
 เชอตามไปตรัสเรียกพระลูกแก้ว
 รงชนมาหาพระบิทรังค
 รงชกเฝ้าล้าเฝ้ามาเปรียบอ้าง
 แม้นบิดามารดาชงเงินทอง
 ส่วนว่าสองโอรสยศยิ่ง
 เชอพาสองกุมารารับคลาไคล
 รงพิภคาคาคาสองลูกรัก
 รงหล่อหลองอุทกवार
 ส่วนเฝ้าชราพาสองบุตรนั้น
 รงคตอันสองบงอรให้คลาไคล
 เฝ้าชราลัมผางลงกลางเถอน
 รังมาหาบิทรังคทรงพิลาป
 รงร้องว่าทูลเกล้าของลูกเอย
 เฝ้าชราจะเฝ้าเสียให้บรรลือ
 เฝ้าชราลูกชนไก่ไล่ตามคิก
 ลวบไค้ไม้กระทมอยู่กลมเกลียว
 ส่วนพระเวสสันดรราชญา
 ลวบพระขรรค์จะขึ้นเกล้าเฝ้าชรา
 ธรรมคาชักกับเจ้าเขาทำโทษ
 เราให้ทานเขาไปใส่ธรร
 แล้วเขียงย่างเข้าในพระอาศรม
 ไม่ทวาทหวนพระวิญญูณส์สมาธิ
 ส่วนว่าเฝ้าชราทลิกทก
 ไกลออกประศบ่าหิมพานต์
 ก็พว้างเทพเจ้าทุกเขาไม้

สงสารสองทารกนนั้นนักหนา
 อยู่ในสระประทุมมาทั้งสององค์
 เจ้าย่อมแจ่มแจ่มแล้วนวลระหง
 ช่วยข้ามส่งให้ถึงฝั่งกังไยของ
 ให้กระจำงแจ่มจิตเจ้าทั้งสอง
 มิให้เจ้าพี่น้องไปจากไกล
 มิไค้หนึ่งชนมาจากสระใหญ่
 มามอบให้เป็นทาสาของตาช
 ไว้มากนักเหลือประมวลให้ถ้วนถ
 อัครรย์ยังเกิดมชนทนไค
 ก็ผกพันข้อพระกรไม่หย่อนไค้
 กริบไปดังวณิสสราย
 เถววลยเลอนหลุดหน้เฝ้าไยบาย
 เลือกไหลอาบหยกยัยคิกนัยไ
 รงแหงนเงยทบ่างช่างนึ่งไค้
 ทหลังลูกเลือกไหลท้วยไม้เรียว
 ให้แค่นจิตหมกมุ่นคิกฉนวนเฉียว
 เลี้ยงขวยเขียววไปต่อหน้าพระมัทธา
 เห็นตาชมาทำหยามนำหน้า
 แล้วจินตนาห้ามไว้ท้วยใจพระ
 ไม่ควรโกรธกันกางขวางจิงหระ
 ตามแต่จะติรันกันเกศช
 ตั้งอารมณ์มั่นไว้มิไค้ปรี
 พระสติกว้างขวางในทางทาน
 พาทาร์กลองไปท้วยใจหาญ
 แสนสงสารพี่น้องทั้งสองรา
 ละห้อยให้เยือกเย็นทุกเส้นหญ้า

แม่นพระแม่^๕ทรินตามมา
 พอสันแสง^๕สุริย^๕สนอ^๕เขต
 อติ^๕ม่อ^๕ยบก^๕มาร^๕ลง^๕ท^๕น^๕โค
 บรรดา^๕คน^๕น^๕ง^๕พ^๕ง^๕อยู่^๕ท^๕ง^๕น^๕
 คึก^๕สัง^๕สาร^๕แม่^๕ก^๕ณ^๕หา^๕พระ^๕ชา^๕ลี
 พิณ^๕พา^๕ทย^๕ค^๕ย^๕บรร^๕เล^๕ง^๕เพล^๕ง^๕เช^๕ก^๕ฉ^๕ิง
 เณ^๕ร^๕ลง^๕จาก^๕ธ^๕รร^๕มา^๕สน^๕ไม่^๕ห^๕ว^๕า^๕ค^๕ใจ
 ให้^๕สัง^๕ฆ^๕การ^๕นิ^๕ม^๕น^๕ค^๕ไป^๕ที่^๕ปาก^๕ม^๕่าน
 เจ้า^๕ของ^๕ก^๕ณ^๕ท^๕ไ^๕ถ^๕ว^๕าย^๕ค^๕ง^๕ใจ^๕ค^๕ะ^๕น^๕ง

๑ นางยลเณร^๕ปร^๕าง^๕ล^๕้า^๕อ^๕าง^๕โ^๕ม
 เล^๕ียง^๕ก^๕เ^๕พร^๕า^๕ท^๕ว^๕ง^๕ท^๕ม^๕ก^๕ร^๕ิ^๕ยา
 แม^๕น^๕เร^๕า^๕ไ^๕ด^๕า^๕ม^๕เ^๕น^๕น^๕แล^๕ว^๕
 ล^๕ั^๕ถ^๕น^๕อ^๕ม^๕มี^๕ให้^๕หน้า^๕ย^๕ระ^๕ค^๕า^๕ย^๕ก^๕ัน
 แล^๕ว^๕ห^๕วน^๕จิต^๕ค^๕ิ^๕ค^๕ห^๕ัก^๕คว^๕าม^๕ร^๕ัก^๕ไ^๕ค^๕
 มา^๕ซ^๕ิง^๕ส^๕ก^๕ก^๕่อน^๕ห^๕่า^๕ม^๕ห^๕ำ^๕ม^๕ว^๕ิ^๕ญ^๕ญ^๕า^๕ณ^๕
 ก^๕ว^๕ย^๕ใจ^๕น^๕าง^๕ห^๕ำ^๕ม^๕ใจ^๕ไม่^๕ไ^๕หล^๕ห^๕ลง
 จะ^๕หล^๕ง^๕เล^๕ห^๕ั^๕ป^๕ระ^๕เว^๕ณ^๕ี^๕ไม่^๕มี^๕ค^๕ุณ

๑ ส่วนเณ^๕ร^๕สุ^๕ริ^๕ย^๕พันธุ์^๕น^๕ร^๕บ^๕ย^๕ของ
 พ^๕ล^๕าง^๕ช^๕่า^๕เล^๕อง^๕เน^๕ตร^๕ช^๕ม^๕ค^๕ม^๕ค^๕า^๕ย^๕
 น^๕ก^๕ม^๕ิ^๕ค^๕พิ^๕ศ^๕ว^๕าส^๕ค^๕ิ^๕ค^๕มา^๕ค^๕ห^๕มา^๕ย^๕
 ไม่^๕ร^๕ิ^๕ท^๕ะ^๕เ^๕อ^๕น^๕ธ^๕ร^๕ร^๕ว^๕ั^๕จ^๕า
 ค^๕ร^๕น^๕ร^๕บ^๕ย^๕ของ^๕เ^๕ร^๕อง^๕ก^๕ณ^๕ท^๕น^๕น^๕เส^๕ร^๕ว^๕แล^๕ว^๕
 เ^๕ก^๕เ^๕น^๕ค^๕ะ^๕น^๕ง^๕ท^๕ก^๕ย^๕่าง^๕ไป^๕ให้^๕ร^๕ั^๕ญ^๕ว^๕ร^๕น

๑ ส่วนว่าพระ^๕ว^๕ิน^๕ย^๕ธ^๕ร^๕พ^๕ร^๕ห^๕ม^๕ศ^๕ร^๕
 ช^๕ำ^๕น^๕า^๕ญ^๕เ^๕ค^๕น^๕มี^๕ท^๕ริ^๕ค^๕สุ^๕ก^๕ใจ
 ิ^๕ง^๕ถ^๕ว^๕าย^๕พระ^๕พ^๕ร^๕ไ^๕ค^๕ย^๕เ^๕า^๕ร^๕พ^๕
 ค^๕ำ^๕เ^๕น^๕ค^๕ว^๕าม^๕ตาม^๕เร^๕อง^๕เ^๕น^๕อง^๕ก^๕น^๕มา

ง^๕บ^๕อ^๕ก^๕ว^๕า^๕เ^๕ม^๕า^๕ช^๕ร^๕า^๕น^๕เ^๕น^๕พา^๕ไป
 ก^๕ิ^๕พ^๕น^๕เซ^๕ต^๕ป^๕ระ^๕ค^๕ย^๕า^๕ห^๕า^๕ช^๕ำ^๕ไม่^๕
 พระ^๕ค^๕า^๕ถ^๕า^๕น^๕ไ^๕ช^๕ร^๕ร^๕อ^๕ย^๕เ^๕ค^๕ม^๕
 ไม่^๕อ^๕า^๕ก^๕ถ^๕น^๕น^๕ำ^๕ค^๕า^๕ไ^๕ค^๕ไ^๕หล^๕ร^๕
 พ^๕ร^๕า^๕ห^๕ม^๕ณ^๕โ^๕ย^๕ค^๕ิ^๕ย^๕ย^๕อ^๕ย^๕เ^๕น^๕ร^๕อ^๕ย^๕ไม่^๕
 พ^๕ง^๕เ^๕พร^๕า^๕ะ^๕พ^๕ร^๕ง^๕แล^๕ว^๕ค^๕ิ^๕อ^๕ธ^๕อ^๕โ^๕ฆ^๕ย^๕ไ^๕ห^๕ว
 ร^๕ิ^๕ย^๕ส^๕ง^๕ให้^๕ร^๕าง^๕ว^๕ล^๕น^๕เ^๕น^๕ส^๕ิ^๕ย^๕ค^๕ำ^๕ล^๕ง

ร^๕ิ^๕ย^๕ส^๕ง^๕ของ^๕ไ^๕ท^๕ย^๕ท^๕า^๕น^๕อ^๕ิ^๕ก^๕ส^๕ว^๕น^๕ห^๕ี^๕ง
 ก^๕ิ^๕ไป^๕ถ^๕ิง^๕ท^๕ี่^๕ส^๕ถ^๕ิ^๕ค^๕พ^๕ระ^๕ธ^๕ิ^๕ค^๕า ๑

ง^๕า^๕ม^๕ป^๕ระ^๕โ^๕ล^๕ม^๕ส^๕ค^๕แ^๕ส^๕ว^๕ง^๕ใน^๕แ^๕ห^๕ล^๕ง^๕ห^๕ล^๕้า
 ส^๕ุ^๕ก^๕จะ^๕ห^๕า^๕มา^๕เ^๕ร^๕ิ^๕ย^๕บ^๕ไม่^๕เ^๕ก^๕ิ^๕ย^๕บ^๕ท^๕ัน
 ไม่^๕ค^๕ล^๕า^๕ค^๕แ^๕ค^๕ล^๕ว^๕เ^๕ล^๕น^๕ห^๕า^๕จ^๕น^๕อ^๕า^๕ส^๕ัญ^๕
 จะ^๕เ^๕เ^๕า^๕ห^๕ม^๕น^๕ป^๕ฏิ^๕ย^๕ค^๕อ^๕ย^๕อ^๕ตรา
 เ^๕อ^๕อ^๕ะ^๕ไร^๕เร^๕า^๕ค^๕ิ^๕ค^๕ณ^๕ก^๕น^๕ก^๕ห^๕น^๕า
 จะ^๕เ^๕ล^๕เ^๕อ^๕ม^๕เ^๕ล^๕ย^๕ศ^๕ร^๕ท^๕ชา^๕ท^๕ทำ^๕บุ^๕ญ^๕
 เ^๕พร^๕า^๕ะ^๕ร^๕ัก^๕ว^๕ง^๕ศ^๕ค^๕ิ^๕ค^๕อ^๕าย^๕ไม่^๕ว^๕าย^๕ว^๕ุ่น
 ถ^๕ำ^๕ห^๕ม^๕ก^๕ม^๕น^๕พา^๕ใจ^๕ไม่^๕ส^๕ย^๕าย ๑

พระ^๕ธ^๕ค^๕า^๕ค^๕อ^๕ย^๕ป^๕ระ^๕ค^๕อง^๕ป^๕ระ^๕เ^๕น^๕ถ^๕ว^๕าย
 ง^๕า^๕ม^๕ละ^๕ม^๕ำ^๕ย^๕ร^๕ป^๕ว^๕า^๕ค^๕ส^๕ะ^๕า^๕ค^๕า
 ก^๕ระ^๕ว^๕น^๕ก^๕ระ^๕ว^๕าย^๕ค^๕ว^๕ย^๕ค^๕ว^๕าม^๕เ^๕ล^๕น^๕ห^๕า
 เ^๕กร^๕ง^๕อ^๕า^๕ญ^๕า^๕ท^๕ำ^๕ว^๕ไ^๕ท^๕ไม่^๕ย^๕ัง^๕ค^๕ว^๕ร
 ล^๕ก^๕ค^๕ล^๕า^๕ค^๕แ^๕ค^๕ล^๕ว^๕จาก^๕พระ^๕ร^๕อง^๕มา^๕ไ^๕ค^๕ย^๕ก^๕ว^๕น
 ค^๕ิ^๕ค^๕จะ^๕ท^๕ว^๕น^๕ก^๕ล^๕ย^๕ห^๕ล^๕ง^๕แล^๕ว^๕ย^๕ัง^๕ใจ ๑
 พระ^๕ส^๕ง^๕ม^๕ท^๕ว^๕พระ^๕น^๕ค^๕ร^๕ไม่^๕เ^๕ก^๕ิ^๕ย^๕บ^๕ไ^๕ค^๕
 ก^๕ิ^๕ช^๕น^๕ไป^๕ย^๕น^๕ธ^๕รร^๕มา^๕สน^๕เ^๕น^๕ค^๕ล^๕า^๕ค^๕ล^๕า
 ค^๕ร^๕น^๕ว^๕า^๕ย^๕บ^๕ต^๕ง^๕น^๕โม^๕เ^๕ล^๕ย^๕ง^๕แ^๕ว^๕จ^๕ำ
 พระ^๕ม^๕ิ^๕ท^๕ร^๕เ^๕ท^๕ย^๕ว^๕ห^๕า^๕ผล^๕ไม่

ทมผลกพลเป็นคอกดวง
 รัชกาลย์มาอาศรมไม่นอนใจ
 พอประสพพพานราชสัท
 ทงสามสัทวสกกกนมรรคา
 ค้อมคค้ำจิงไ้มาส้อาศรม
 จิงทลถามพระสามเฝ้าอนวง
 เทยวหาสองลกรักออกจนย
 พระกายสันเศวาสลกระททอ
 ฝายพระเวสสันดรอันเลศลย
 จิงชอนเคียรชนวางทกั้วกวาร
 นางทลถามถึงสองพระโอรส
 ให้เป็นทานแก่พราหมณ์ตามจ้านง
 พระมทรไ้พิงรบสังครส
 มีโคกคกขงเคอกรังเกียรกถ
 มทรบรรพนประกัยคัวยคาลา
 แสคกงแต่ย้อยอ้อสำคัญ
 พิณพาทย์คพิณทอยอยและเพลงโฮก
 กิลงจากอรรมาสน์ค้อยยาตรา
 ไปรบขงไทยทานปากม่านน
 ถวายแล้วเสร์สันคัวยยนค

๑ ส่วนพระปลัดอินทวังส

เบียงย่องเข้าในห้อมพระโรงไซย
 จิงถวายพระพรพระทรงธรรม
 ก็เก็นรณณยบทหมกระยะ
 วิคกคัวยสมเก็พระมทร
 มาทลขคค้องคัพระภัสศา
 จำเราะรบไปขอไว้ก่อน

ทกพุ่มพวงหลากจิตคิสังสัย
 เ็นห้วงโยคัวยสองกุมาร
 อักทัยพิคคัวยอยู่ขวางหน้า
 จะโคลคลาไม่ไ้จนใจจิง
 ไม่ยลสองทรามชมยั้งคิกกรัง
 เชอຍังไ้กรธว่าคักพ้อ
 ไม่พานพบพระคณัทยัค
 อ่อนพระคัชชพิคตวรพิสณญ
 เห็นนางมาสลยอัยกัท
 มาไ้สรสรจิงอินทรยนางพนองค์
 เชอบอกว่าเปลืองปลคกัังประสงค
 เชิญโถมยงโมทนาอย่ากังวล
 ชลหิตกรบขงสัวนกค
 ในกมลโสมนัสครท้อครัน
 เกาสัถวันพรรณนามาเหมาะมน
 ก็รบกณทมทรเทานา
 เสียงอโฆษเลอนสนสนนหล้า
 รบสังไห้มนคัมาอย่าชาท
 คัวยเป็นกัณทขงพระมเหสี
 จิงออกมาจากทพระโรงใน
 รลรบมาหาชาไ้
 พलगชนไปบนอรรมาสน์อาสนะ
 คังนโมจนสัมพทอัสสะ
 ว่าคัวยท้าวสัถกะทรงจิงคนา
 ถ้าแม้นมีผู้ใดทไ้ไหนกล้า
 เชอศรัทธากัจะยกไห้เป็นทาน
 ก็เหาะร่อนจากทพิพพิมานสถาน

แปลงกายกลายเป็นพราหมณ์พฤตมาจารย์ เค้นตรงมาหน้าฉานในทันที
 ค่อยยอเยื้องเข้าไปมิได้พรัน แล้วก็วันทาขอมเหต
 เชอเชอชวยยกให้ไม่รอร พระมัทรมิได้ชักซึ่งศรัทธา
 แล้วโกษย์กคนถวายไว้ จึงแจ้งให้ทรงฟังสิ้นกังขา
 ท้าวขอพรสหัสสนัยน์มิได้ช้า ให้สมเด็จพระบิดาออกมารับ
 พระอินทร์ถวายพรแปดประการ มีทนนานก็จบสักกขรรพ
 พระคาถาสืบตามกำหนดคนับ ซึ่งประทับสืบมาในชาติ
 พิณพาทย์ประโคมเป็นเพลงเหาะ ฟังเสนาะกังสนนอยของมี
 ก็ลงจากอรรมาสน์จรดี ไปรับของยังที่พระภูบาล ฯ

ศิลปสงเคราะห์

หรือ

ปทานุกรมศัพท์เฉพาะเกี่ยวกับศิลปะตะวันตก

นายศิลป์ พีระศรี แต่งเป็นภาษาอังกฤษ

พระยาอนุนานราชชน แปล

หมายเหตุ : คำที่พิมพ์ด้วยตัวอักษรดำ เป็นคำตั้งอยู่ในปทานุกรม

[ต่อจากฉบับปีที่ ๑ เล่ม ๓ ธันวาคม ๒๔๘๖]

Hellenistic Art ศิลปะเฮลเลน เฮลเลน

เป็นชื่อของชนชาติกรีก ถ้าเป็น

hellenism หรือคติของเฮลเลน ก็

หมายความว่าวัฒนธรรมของกรีก

ศิลปะกรีกแบ่งออกเป็น ๔ สมัย

คือ สมัยแรกเริ่ม (Primitive)

ก่อน ค.ศ. ๘๐๐—๖๕๐ ปี (ก่อน

พ.ศ. ๓๕๗—๑๐๗) สมัยเก่าแก่

(Archaic) ก่อน ค.ศ. ๖๕๐—๔๕๐

ปี (ก่อน พ.ศ. ๑๐๗—พ.ศ. ๙๓)

สมัยคลาสสิก ก่อน ค.ศ. ๔๕๐—

๓๐๐ ปี (ก่อนพ.ศ. ๙๓ ถึง พ.ศ.

๒๔๓) และสมัยเฮลเลน ก่อน ค.ศ.

๓๐๐—๑๔๖ (พ.ศ. ๒๔๓—๓๙๗)

ข้อที่ควรกำหนดไว้ก็คือ เมื่อ

ก่อน ค.ศ. ๑๔๖ (พ.ศ. ๓๙๗)

กรุงโรมที่ประเทศต่าง ๆ ของชน

ชาติกรีกได้ แต่กรุงโรมกลับ

รับเอาวัฒนธรรมของกรีกไปเป็น

วัฒนธรรมของตน เหตุฉะนั้นศิลปะ

เฮลเลนจึงไม่เปลี่ยนแปลงออกไป

จากลักษณะพิเศษที่มีประจำอยู่ใน

ศิลปะของตน ตรงกันข้ามกลับ

เจริญงอกงามสืบต่อมาในสมัยที่

อยู่ในความครอบงำของชาวโรมัน

ด้วย

นับแต่ต้นมาจนถึงสิ้นสมัย

คลาสสิก ศิลปะตลอดจนวิชาการ

อื่นๆของกรีกทุกสาขา ยังมี

ลักษณะตามอุดมคติของเดิมที่กำ

หนดไว้ไม่แปรผัน คืออาศัยความ

คิดเห็นเรื่องทวยเทพเป็นหลักในการ

สร้างศิลปกรรม ภาพจิตรกรรม
และรูปปฏิมากรรม ของ กรีก จึงมี
อุดมคติ เช่น ทว่าน เข้าไป จำแนก
แทรกอยู่ เพราะฉะนั้นรูปทวยเทพ
ของกรีกที่สร้างขึ้นในสมัยทกล่า
จึงแสดงออกมาให้เห็นว่าเป็นรูปทิพ
อย่างรูปเทวดาจริง ๆ ไม่มีลักษณะ
อาการให้เห็นว่า โกรธ, หัวเราะ,
เศร้าโศก, เสียใจ และอะไร
อื่น ๆ อันเป็นเรื่องกิเลสของมนุษย์
ปรากฏอยู่ในรูปของ ทวยเทพอันมี
สง่าเหล่านั้น แต่ทว่าต่อมาเพราะ
ด้วยอิทธิพลของ ความ คิดเห็นทาง
วิจารณ์ของปรัชญา ทวยเทพ
เหล่านั้นเริ่ม มีลักษณะ ที่ สร้าง ขึ้น
เหมือนมนุษย์ ตลอดจนรูปคนใน
เรื่องอื่น ๆ ที่สลักด้วยหินอ่อน และ
มี ลักษณะ เหมือน ของ จิตร ینگ ชน
กว่าแต่ก่อน ศิลปที่มีลักษณะ
เหมือนของจิตร ینگ ชนนี้แหละ เรียก
ว่าศิลปเฮลเลน เพราะตรงกับสมัย
ที่วัฒนธรรมของกรีกแพร่หลายไป
ยังประเทศต่างๆ ทั้งตะวันออกและ
ตะวันตก

เมื่อก่อน ค.ศ. ๓๓๐ (พ.ศ.
๒๑๓) พระเจ้าอเล็กซานเดอร์
มหาราช ทรงตีได้ดินแดนทาง

ตะวันตกไกล คือทางเอเชียไมเนอร์
อาหรับและถนัดออกมาจนถึงประเทศ
อิหร่าน แล้วเสด็จยাত্রาทัพเข้า
มาถึงอินเดีย ทาง พรมแดน ตะวัน-
ตกเฉียงเหนือ ประชาชนใน
ประเทศต่างๆ เหล่านั้น และรวมทั้ง
อินเดียด้วย ซึ่งพระเจ้าอเล็ก-
ซานเดอร์ทรงตีได้ ก็ได้รับอิทธิพล
ของศิลปเฮลเลนด้วย ว่าถึงศิลป
โรมันก็ อาศัย แบบ อย่าง ศิลป ของ
กรีกเป็นหลัก เพราะฉะนั้นวัฒน-
ธรรม ของ เฮลเลน จึง แผ่ ไป ถึง ที่
ต่างๆไม่ว่าที่ใดในอาณาจักรโรมัน

ดังกล่าวนั้นแล้ว ศิลปเฮลเลน
มีลักษณะพิเศษคือ มีรูป และ การ
แสดงออกมาเหมือนของจริงยิ่งชน
กว่าที่เป็นอยู่ในศิลปคลาสสิก อัน
ที่จริงศิลปเฮลเลน ก็ เป็น การ ประ-
จักษ์อย่างยิ่งใหญ่และครั้ง สดท้าย
ของศิลปกรีก แต่ว่าไม่สู้ เป็นศิลป
บริสุทธิ์เหมือนกับศิลป สมัยก่อน ๆ
ภายหลังสมัย เมื่อพระเจ้า อเล็ก-
ซานเดอร์สิ้นพระชนม์ไปแล้วศิลปิน
เลียนแบบตัวอย่างของเก่ากันมาก
แต่ก็ไม่สามารถ ทำได้ก็ สมบูรณ์
เหมือนของเดิม

การทำรูป ให้เห็นหนัก ไปใน

ทาง กีฬาโรสโกโร และให้มีการ
แสดง ออก มา หนัก ไป ใน ทาง ให้
เหมือน กับ ของจริง เหล่านี้ เป็น
อาการ ชื่น แรก ของ ศิลป์ ใน สมัย
เสื่อม

สกุล ศิลป์ แห่ง เมือง เพอร์กา-
มอน และ เมือง อาเล็กซานเดรีย ได้
สร้าง ศิลปกรรม แห่ง ศิลป์ เซลเลน
เหลือ เป็น ตัวอย่าง อันน่า พิศวง ไว้
เป็น อัน มาก

Humanize ทำเหมือนรูปคนจริงๆ คือ
ทำประเพณีรูปพระยายศ หรือรูป
ปฏิมากรรม หรือด้วยการพรรณนา
ด้วยถ้อยคำก็ตาม ให้มีลักษณะ
เหมือนรูปคนจริงๆ ศิลป์ซึ่งแสดง
รูปเหมือนคนจริงๆ อย่างนี้ มีอยู่
ในบรรดา ศิลปผลิตภัณฑ์ ของสมัย
เรเนสซันส์ระยะแรก และมีอยู่
ในศิลปกรรมกลางส่วน ของจีน และ
ของญี่ปุ่น เป็นต้น ส่วนศิลปที่ทำ
ตามอุดมคติ คือให้มีรูปเป็นเทพ
เช่นแสดงกวางหน้าให้มัลลิกษณะอัม
ด้วยความสุขสงบอยู่เสมอ ไม่มี
แสดงลักษณะเป็นอย่างอื่น ศิลป์
มีลักษณะอย่างนี้จึงไม่ใช่ชนิดที่ทำ
เหมือนรูปคนจริงๆ เพราะไม่ได้
แสดงลักษณะที่เป็น เรืองกระตือรือ
ของรูป มนุษย์ออกมาให้เห็น รูป

ทวยเทพของอินเดียไทยจีนและญี-
ปุ่นส่วนมากล้วนเป็นตัวอย่างให้เห็น
ถึงศิลปะซึ่งทำไปตามอุดมคติทั้งนั้น
เมื่อกล่าวว่า ทวยเทพ มีรูปเป็น
เทพ ซึ่งตามความจริงก็เป็นรูปร่าง
อย่างธรรมดาของมนุษย์นั่นเอง อาจ
ทำให้งงในคำอธิบายนี้ได้ แท้จริง
ที่กล่าวว่า มีรูปเป็นเทพ ก็หมายความว่า
ความว่า รูปเหมือนมนุษย์นั่นเอง
แต่ผิดกับรูป มนุษย์ ที่ทวยเทพมีรูป
ร่างได้ล้วนลักษณะอย่างสมบูรณ์ มีวง
พักตร์งดงาม และมีรูปกล้ามเนื้อ
ไม่ขึ้นเป็นสันแข็งกระด้าง มัก
แต่ลักษณะอ่อนละมุน ประสาน กัน
เพราะเป็นที่เข้าใจกันว่า เทพเจ้าไม่
ต้องใช้ร่างกายทำงานหนักเหมือน
มนุษย์ และเทพเจ้าไม่มีกิเลส
อาสวะอันทำให้เกิดมี อารมณ์ กระ-
ตือรือร้นเหมือนอย่างคน หน้าของ
เทพเจ้าจึงเป็น หน้าอัม เป็นสุข สงบ
อยู่เสมอ ผิดกับหน้าของมนุษย์
ซึ่งมีอาการเปลี่ยนแปลงไปได้ตาม
อารมณ์ที่มีอะไรเข้ามากระทบกระ-
เทือนใจ

เหตุฉะนั้น ถ้ารูปเทพเจ้านั้นทำ
ให้เหมือนคนจริงๆ ก็เป็นผิด แต่
ที่ว่ารูปคนจริงๆ นั้นต้องทำให้ตรง
กับลักษณะอาการที่แสดงออกมา

Humoristic ตลกขบขัน ศิลปผลิกรรม

ใดๆ ซึงทำให้เกิดความรู้สึกสนุก
ใจ หรือทำให้หัวเราะก็เรียกว่า
ตลกขบขัน

นักเขียนอาจ แล่ง เรื่อง ที่เขา
งานเขาการให้เป็นตลกขบขันก็ได้
เช่นนักเขียนคนหนึ่งเขียนหนังสือ
พรรณนาเรื่องไปเที่ยวนครวัด ให้มี
ตลกขบขัน เพื่อให้ชวนอ่าน แต่
นักเขียนอีก คน หนึ่งพรรณนาเรื่อง
เดียวกัน แต่แต่งในทำนองวิ
อย่างเอางานเขาการ นักเขียน
ทั้งสองคนนี้อาจทำให้ผู้อ่านเห็น
ภาพนครวัด อันเป็น สถาปัตยกรรม
น่าประหลาดอัศจรรย์ได้ สำเร็จเท่า
กันก็ได้ แต่การเขียนเรื่องเอางาน
เขาการให้มีลักษณะตลกขบขันนั้น
ถ้าว่า ทาง ปฏิมา กรรม และ จิตร
กรรม ก็ไม่อาจทำเช่นนั้นได้ เพราะ
ถ้าแสดงเรื่องที่เขางานเขาการเป็น

รูปนรูปเขียน ก็ย่อมกลายเป็
นรูปหรือภาพเรื่องล้อเลียนไป เว้น
แต่เรื่อง ที่ จะ แสดง นั้น มี ลักษณะ
ขบขันอยู่แล้วในตัว ก็ต้องขบหรือ
เขียนให้ตลกขบขันไปด้วย เป็น
ต้น ถ้าจิตรกรจะวาดภาพเป็นรูป
คนตลก ก็จะต้องวาดรูปนั้นให้มี
ลักษณะเห็นเป็นตลกขบขัน ให้
เขากันได้กับเรื่อง

พึงกำหนดไว้ว่าตลกขบขัน ไม่
หมายความว่าเป็รูปภาพเรื่อง ล้อ
เลียน รูปหรือภาพล้อเลียนกล่าว
โดยทั่วไป ก็ เป็น เรื่อง ตลก ขบ ขัน
แต่ว่าภาพหรือรูปเรื่องล้อเลียน ก็มีอยู่
มาก ที่มีลักษณะพิเศษผิดไปจาก
เป็นเรื่องตลกขบขันก็มี

ศิลปะตลกขบขันนั้น จะต้องใช้
ศิลป์ ซึ่ง มี นิสัย เป็น บัณ ฑิต อยู่
ใน ตัว เป็น ผู้ แสดง ออก มา จึง จะ
สามารถประจบศิลป์ชนิดนั้นคนจนได้
อย่างแท้จริง

I

Ideal, Idealism, Idealistic, Idealized

อุดมคติ กล่าวทั่วไป ศิลปินเมื่อ
จะสร้างสิ่งใดเป็นศิลปกรรมไม่พอ
ใจอยู่เพียง แค่ออก เขา ออก มา ให้
เหมือนกับรูปของจริง แต่ในล้นท

จะสร้าง อะไรขึ้นให้ สูง ขึ้นไป กว่า
ของจริง และสมบูรณ์ยิ่งกว่าที่ม
ตัวจริง แต่โดยเหตุนั้นความสม
บูรณ์ เป็นเรื่องอยู่ในความรู้สึก
เห็นเท่านั้น เพราะฉะนั้นเมื่อออก

เอาความรู้สึกเห็น ออกมาให้
เป็นรูปร่างหรือรูปเสียง จึงได้ผล
ไม่สมบูรณ์อยู่เสมอ เหตุดังนี้
คำว่าอุดมคติ (ideal) หมาย
ความถึงความใฝ่ฝันอัน สูงสุดของ
บุคคลคนหนึ่ง หรือของบุคคลหมู่
หนึ่ง ในเรื่องสร้างศิลปตามความ
คิดเห็น และรูปที่ สมบูรณ์ที่สุด คือ
ตามความคิดสูง

ศิลปทางอุดมคติ (Idealistic
Art) แม้แตกต่างไปจาก ศิลป
ทางคติเหมือนของจริง (Realistic
Art) ก็คือ แต่ควรเข้าใจไว้ว่า
ศิลปทางอุดมคติ ไม่หมายความว่า
เป็นเรื่องราวใจ ศิลปทางอุดม
คติหมายความว่า คติเหมือนของ
จริง (realism) ซึ่งประกอบด้วย
อุดมคติ (idealized) คือเป็นอย่าง
ภาพฝันเหมือน ของ จริง ที่ บริสุทธิ์
สมบูรณ์

นักเขียน อาจ พิจารณา ความ
งามของหญิง คนหนึ่งตามลักษณะ
ที่เหมือนของจริง ซึ่งมีอยู่ในตัว
ของหญิงคนนั้น กล่าวคือเขียน
พรรณนาความงามของหญิงคนนั้น
ตามทฤษฎีสามัญชน อาจารย์สัก
เห็นเด่นเดียวกัน ส่วนนักเขียนอีก
คนหนึ่ง อาจพรรณนาความงาม

ของหญิงคนนั้น ตามความงามอัน
เป็นอุดมคติที่ตนนึกเห็น โดยที่
มีความงามของหญิงคนนั้นเป็นข
ยมาเร้าใจให้นึกเห็น นักเขียนคน
นี้ จะเอาใจใส่ใจเอาว่า ผู้หญิง
คนนั้นมียุบสมบัติเป็นแบบ อย่างอัน
เป็นมูลฐานแห่งอุดมคติ (ideal
prototype) ของหญิงทั่วไป เป็น
ทำนอง ที่ว่า มีลักษณะ เป็น ที่พ เป็น
ความบริสุทธิ์ผุดผ่อง มีแต่คุณ
งามความดีและความรัก ซึ่งพวย
พุ่งออกมาเท่านั้น

อีกอย่างหนึ่ง นักปฏิจาการหรือ
จิตรกร อาจ จำลองเอารูป ออก มา
จากแบบตัวจริงซึ่งมีชีวิต จำลอง
เอาออกมาให้เหมือนกับตัวจริงทุก
อย่าง แม้รูปของตัวจริงที่ใช้เป็น
แบบ จะมีสิ่งบกพร่องใดๆ ปรากฏ
ขึ้น ก็ไม่แก้ไขในรูปที่ลอกออกมา
ให้สมบูรณ์ ถ้าดำเนินการทำดัง
เช่นที่กล่าวมานี้ ก็เช่น ทำตาม
ลักษณะที่เหมือนของจริง แต่
ศิลปินคนอื่น ๆ บางคน อาจจำลอง
รูปเอาออกมาตามหลัก แห่ง อุดม
คติ (idealism) กล่าวคือ เมื่อ
เห็นมีอะไร บกพร่อง อยู่ใน ส่วนใด
ของร่างกาย ก็แก้ไขให้งามขึ้น

เพราะฉะนั้นเมื่อศิลปินประกอบอุดมคติลงไปในงานของตน ก็คือพยายามจะให้งานที่ตนประกอบอยู่นั้น มีลักษณะใกล้เคียงกับความสมบูรณ์ของรูปตามที่ตนรู้สึกเห็น

บรรดาศิลปินกรรมชนเอกไม่ว่าของสมัยไหน บ่อยมีลักษณะเป็นชนิด ประกอบ ด้วย อุดมคติ ทั้ง นั้น ไม่มากนักน้อย ทั้งนี้เพราะยอกของศิลปะ ย่อมจะทำให้สิ่งซึ่งเหมือนของจริง ให้อยู่ในลักษณะแห่งรูป และความคิดที่เป็นอุดมคติ

การจำลองรูปออกมาให้เหมือนของจริงที่เคี้ยว ไม่เหมาะแก่ที่จะทำให้เรายังเกิดอารมณ์สะท้อนใจทางปัญญา แต่ถ้าวางรูปให้หนักไปทางหลักแห่งอุดมคติ เกินความพอดีไป ก็ทำให้ศิลปะถึงความเลื่อม และเมื่อเป็นเช่นนั้นไปนานๆ เวลาเข้า ก็เป็นธรรมดาที่ต้องมีปฏิกิริยาเกิดศิลปะ ทาง เหมือน ของจริงตามขึ้นมา เพราะฉะนั้น สมัยใดนิยมศิลปะตามหลักแห่งอุดมคติ เน้นมากไป ก็จะมีสมัยที่นิยมศิลปะตามคติของจริงตามมา

อนึ่งอย่าพึงเข้าใจให้ผิดไปว่า ความหมาย ของ คำ ว่า หลัก แห่งอุดมคติ นั้น ตรงกันกับความหมาย

ของคำว่าคติกำหนดนิยมกัน (conventionalism) ทั้งกล่าวมาแล้วว่าหลักแห่งอุดมคติหมายความว่าพยายามจะให้ได้อะไร ลาง อย่าง มา ที่ ตรงกับ ความรู้สึก เห็น ของเราในเรื่องความสมบูรณ์แห่งศิลปะ (ดูปฏิมากรรมรูปคนของกรีก และ พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย) ส่วนคติกำหนดนิยมกันนั้น หมายถึงทำตามหรือ ซ้ำรูป และ ความคิด ของเก่า ทดถือเป็นประเพณีสืบๆ กันมาหลายชั่วอายุคน เพราะฉะนั้น ศิลปะตามคติกำหนดนิยมกัน จึงตรงกันข้ามกับการ แสดง ออกมา เป็นเฉพาะด้วยบุคคล และจะต้องเป็นการ แสดง ออกมา ที่มีรูป และ ความคิดที่แตกต่างเหมือนๆ กันไปหมด ไม่มีอะไรใหม่อะไรแปลก เป็นเฉพาะตัว เป็น พัน ตาม ธรรมดาไปหมด เพราะตามแบบอย่างของเก่ากันสืบๆ มา (ดูแบบพระพุทธรูปสมัยอยุธยาเป็นตัวอย่าง)

Illuminate, Illumination บิดทอง, ถายบิตทอง คำนี้เมื่อว่าในทางศิลปะหมายความว่าถายบิตทองซึ่งเป็นลายตกแต่งหรือประดับ ศิลปกรรมใดๆ ถ้าไม่บิตทอง จะบิตด้วยเงินหรือระบาย ด้วยสี ต่างๆ ที่

คสคโส ก็เรียกว่า illumination
ใกล้เคียงกัน เพราะฉะนั้นจะขอ
ใช้คำว่า บัณฑิตของ หรือลาย บัณฑิตของ

ลายบัณฑิตของโดย เฉพาะ หมายถึง
ถึงลาย ประดับ หรือภาพ ที่เขียนไว้
ในสมุดหนังสือตัวเขียนทั้งเรื่องคติ
ธรรม และ คติ โลก ของ ชาว ยุโรป
สมัยศตวรรษที่ ๑๑ และ ๑๒ แห่ง
คริสต์ศักราช (เป็นอย่างลายชั้น
หัว หนังสือ ใน สมุด ข่อย ของ ไทย
ฉะนั้น) สมุดหนังสือตัวเขียนของ
ชาวยุโรปที่วาน มีภาพพระยายส
ประดับไว้ที่หัวหนังสือ ทำไว้อย่าง
ประณีตงดงาม หัวอักษรตัวต้นของ
หนังสือก็ประดับด้วยลวดลายอย่าง
งามตระการตา แล้วบัณฑิตของและ
พระยายสก็ทำให้อำนาจของ
สว่างไสว อันเป็น ความหมายเดิม
ของคำว่า illumination ครั้นเมื่อ
เกิดการพิมพ์หนังสือขึ้นแล้ว ต่อ
มาไม่ช้าหนังสือตัวเขียนก็หมดไป
เรื่อง ลายบัณฑิตของ ช่างชั้นหัวหนังสือ
ก็หมดตามไปด้วย

ในสมัยปัจจุบัน การแสดง
ภาพในหนังสือ ไม่ใช่ใช้บัณฑิตของ
ต่อไป แต่ใช้เป็นภาพพระยายสเป็น
ชนิกเอกรงค์ หรือเป็นสีผสม

ประสานกัน ภาพอย่างนี้เรียกว่า
illustration

ศิลปกรรมใดๆ ที่ใช้บัณฑิตของ หรือ
เงินลงไปบนกระดาษนั้นน้อย ก็เรียกว่า
บัณฑิตของ (illuminate) ใกล้เคียง
กัน ทั้งนี้ก็เพราะสีทองหรือสีเงิน
จะฉายแสงให้คสคโสยิ่งขึ้น

Imagine, Imagination นักเห็น, นัก
เห็นภาพ คำนี้หมายถึงความนึก
เห็นเป็น มโนภาพ แล้วสร้าง สิ่งใด
ขึ้นตามรูปที่นักเห็น เป็นคำมีความ
หมายคล้ายคลึงกับคำว่า conceive
และ conception

การผลิตกรรมศิลป์ ย่อมเป็น
ผลสำเร็จขึ้นได้เป็นชั้นๆ ๓ ระยะ คือ

๑ — ภาพที่นักเห็น เป็น ศิลป-
กรรมชน

๒ — ร่าง เป็น ภาพนั้น ชน ครอง
แรกหลาย ๆ ภาพ และกำหนด
เลือกสรรเอาร่างของภาพเหล่านั้น
ภาพหนึ่ง ที่รู้สึกเห็นว่าตรงกับ
นักเห็น

๓ — คำเนวินทำให้ เกิด เป็น
ศิลปกรรมชน

ความ นักเห็น อาจ เป็น ผล มา
จากอารมณ์ให้สะท้อนใจทางประ-
การของศิลปินเอง อันมีปัจจัยมา
จากเหตุภายนอก หรือเกิดจาก

อำนาจแห่งความนึกเห็นของศิลปิน
เองก็ได้

ยกตัวอย่าง ศิลปินคนหนึ่ง
มองดูพายุใหญ่ พัดมารุนแรง อย่าง
น่ากลัว อาจเกิดความรู้สึกนึก
เห็นเป็นภาพขน เพราะความพยุยง
เป็นต้นว่า เป็นเหมือนยักษ์ใหญ่
หลายคนกำลังสู้รบกัน กระทำ
ให้โลกขาดหัวไหล่ รวากษ์จะ
ถล่มทลายลง

ศิลปินอีกคนหนึ่ง อาจ หมกมุ่น
อยู่แต่ในห้องงานของตน นึกเห็น
เรื่องกลางเรื่องอื่นเป็นทางใจ โดย
ไม่มีเรื่องอะไร อยู่ภายนอกใจ มา
เป็นอิทธิพล ถ้าเป็นอย่างนี้ ก็ได้
ชื่อว่า ความนึกเห็นนบปรายมา
จากอำนาจแห่งความนึกเห็นของ
ศิลปินเอง

Immoral ภูมิ moral

Impressionism คติอิมเพรสชัน หมายถึง
ความถึงวาควบ หรือ เขียนหนังสือ
เป็นต้น ชน ทันที ทันใจ จาก ความ
รู้สึกประทับใจ (impression) เป็น
ครั้งแรกของศิลปิน ซึ่งได้รับ
มาจาก วัตถุ สิ่งใด หรือบุคคลใด
ศิลปินผู้ทำเนนวิจิตร ตาม ท่านองน
เรียกว่า นักอิมเพรสชันนิสต์
(impressionist) เหตุนี้คำของ

ศิลปินในผลิตภัณฑ์ของนักอิมเพรส.
เช่นนิสต์ จึงอยู่ที่ความรู้สึกประทับใจ
ไว้อย่างงามวิจิตร ซึ่งเราเป็นผู้ได้
รับ จาก ศิลปผลิตภัณฑ์ เช่นว่า
โดยไม่คำนึงว่าศิลปผลิตภัณฑ์นั้น
จะมีแบบสร้างองค์ประกอบและรายละเอียด
ละเอียดสมบูรณ์ ตาม ลักษณะ ของ
ศิลปหรือไม่

ระยะเวลาปลายศตวรรษที่ ๑๙
แห่งคริสต์ศักราช ศิลปผลิตภัณฑ์
ของยุโรป ตก อยู่แก่ศิลป ๓ สกุล
คือ สกุลคตินคลาสสิก สกุลโรมัน
ติก และสกุลคทิฟร่าฟาเอลโลค
ศิลปทั้งสามสกุลนี้ แม้มีค
ความนึกเห็นเป็นปฏิปักษ์กัน แต่
มีความคิดอยู่ อย่าง หนึ่ง อยู่ร่วม
กัน คือนับถือการดำเนินวิจิตร จะ
เป็นทางวาดเขียนก็ได้ ทางองค์
ประกอบก็ได้ ตลอดจนการเลือก
สรรร่างงานต่าง ๆ ที่สร้างขึ้น ต้อง
ทำด้วย ความบรรจง ทุก ส่วน ทุก
รายละเอียด เรื่องที่นำมาประพันธ์
สร้าง ก็เอามาจากเรื่องทวยเทพ
ของกรีก เรื่องจากลัทธิศาสนา
คริสต์ และจากประวัติศาสตร์
และตำนานปรัมปราของสมัยกลาง
แห่งยุคประวัติศาสตร์ของยุโรป

เมื่อล่วงถึงตอนปลายของศตวรรษที่ ๑๘ แห่งคริสต์ศักราชแล้ว มีศิลปินชาวฝรั่งเศสหลายคน เกิดปฏิริยาเป็นปฏิปักษ์ ขนต่อเจตนา รมณ์ และวิธีสร้าง ศิลป์ ของ สกอล ศิลป์ทั้งสามทกล้วน โดยกำหนด ภาพจิตรกรรมที่ สกอลศิลป์ ทั้งสาม สร้างขึ้น ว่ามีบรรยากาศของรูป มัวๆ ไม่แจ่มใส กำหนดวิธีวาดรูป ตามหลักศิลปวิชาการ ว่าเป็น การคัดลอกความรู สกอลกระตือรือร้น ของศิลปิน และกำหนดเรื่องทมนัสย จนเคยชินสร้าง แต่เรื่อง ทมา จาก ลัทธิ ศาสนา และ ประวัติ ศาสตร์ ส่วนเรื่องธรรมชาติสามัญ ของ ประชาชน สสมควรที่จะนำมาสร้างใน ศิลป์ ก็ควรจะนำเอาเรื่องมาจาก ในหนังสือวรรณคดี เพราะเรื่อง ธรรมชาติสามัญแสดงให้เห็น ชีวิต จิตใจของความเป็นอยู่จริงๆ ไม่ใช่ได้มาจากเรื่องในสมัยที่ล่วงพ้น แล้ว เหตุฉะนั้นไม่ว่าเรื่องอะไร ไม่ จำเป็นต้องเป็นเรื่องในศาสนาและ ในประวัติศาสตร์ ก็เป็นเรื่องบัน ทาลใจแก่ศิลปินได้ พวกศิลปิน ทั้ความเห็นอย่างนี้ คือพวกนัก อิมเพรสชันนิสต์

นักอิมเพรสชันนิสต์ยังกล่าวว่า ศิลป์ควรเป็นผลชนมาจาก ความรู้สึก ประทับใจ และ อารมณ์ ให้สะท้อนใจซึ่งได้รับใน ครั้งแรก ของศิลปินไม่ว่าจากเรื่องใดๆ และ ความรู้สึกประทับใจเช่นว่านี้ ควร จะให้คงอยู่ในศิลปกรรมที่สร้างขึ้น ไม่จำเป็นต้อง คอย แต่ง แกะไข รายละเอียดอะไร อีกให้ สมบูรณ์ ตาม หลักศิลปวิชาการ ในทันทีควร กำหนดเป็นทศสังเขตไว้ด้วยว่า นัก อิมเพรสชันนิสต์ แม้ไม่ถือว่า ความ สมบูรณ์ ตาม หลักศิลปวิชา การ เป็นคุณสมบัติอันจำเป็นแก่ ศิลป์ก็ แต่กับอิมเพรสชันนิสต์ เองก็สร้างศิลป์ขึ้นได้เป็นอย่างดี ด้วยประการฉะนี้ คติอิมเพรส ชันก็คือศิลป์ซึ่งแสดงออกมาจาก น้ำใสใจจริงของศิลปิน รู้สึกเห็น มาอย่างใดในครั้งแรก ก็ยกเอา ความรู้สึก เห็น อย่างนั้น ลงไปใน ศิลปกรรม ภาพจิตรกรรมที่สร้าง ขึ้นตามคติอิมเพรสชัน เป็นภาพ ซึ่งกว้างสกลใส แต่ด้วยเพราะ ทั้ความกระตือรือร้น ทั้จะให้ เป็น ไปตามคติเหมือนของจริง กระทำ ให้ ศิลป์ ตาม คติอิมเพรสชัน ละ เลียดเรื่องความนึกเห็น และ

ลักษณะรสของ อุดม คติ และของ
โรมันติก อันควรมีอยู่ในศิลปะที่สูง
และแท้จริง นักโพลท์อิมเพรสชัน
นิสต์ (คือศิลปินซึ่งถนัดคติสยดอ
จากนักอิมเพรสชันนิสต์) ยกเอา
อุดมคติของคติอิมเพรสชัน ที่
กล่าวมานั้นเป็น หลัก สร้าง ศิลปะ ต่อ
มา แต่ว่าเดิมหลักของคติอุดมคติ
และ คติ โรมันติก ลง ไป ใน ศิลปะ
กรรมของตนให้ยิ่งขึ้น และเพราะ
ด้วยศิลปะของ นัก โพลท์ อิมเพรส-
ชันนิสต์ตนเอง ที่ทำให้ศิลปะปัจจุบัน
มี รูป และ การ แสดง ออก มา เป็น
กำหนดแน่นอนขึ้น

Impressive เป็นที่ประทับใจ สิ่งใดอัน
มีลักษณะแปลกเป็นพิเศษ กระทำ
ให้เราเกิดความรู้สึกอย่างแรง
และอยู่ได้นาน ก็เรียกว่าเป็นที่
ประทับใจได้

อนุสาวรีย์ อัน มี ลักษณะ เป็น
สถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ (ต่าง
ว่านครวัดเป็นตัวอย่าง) ย่อมประ-
ทับใจผู้มองดู ด้วยความใหญ่โต
และความงาม อนุสาวรีย์นั้นก็เป็น
ที่ประทับใจ

ปฏิมากรรมรูปคนขนาดใหญ่
แม้จะ สร้าง ขึ้นไม่ สมบูรณ์ใน ทาง

ศิลปะ แต่ขนาดของรูปนั้น อาจ
เป็นที่ประทับใจ กล่าวคือ ผู้มองดู
เมื่อเทียบรูป อันใหญ่โต มโหฬาร
กับรูปของตนเองก็รู้สึกเป็นเหมือน
หนึ่ง คนซึ่งมีร่างกระเจียวร่อยมา
อยู่เฉพาะหน้าก็ทั่วโตอย่างพลุก
กุกก้ออะไรคนหนึ่ง

ภาพระบายสี อาจมี สีสันสดตา
เป็นที่ประทับใจคนดู และลักษณะ
พิเศษซึ่งเป็นที่ประทับใจ อาจเป็น
ภาพทศหรือเลวก็ได้ แต่เราควร
นึกอยู่เสมอว่าศิลปะกรรม ซึ่งเป็นที่
ประทับใจนั้น ก็เพราะด้วยมีคุณ
สมบัติในตัวของมัน

นักเขียนอาจพรรณนาเรื่องมาต
กรรมรายหนึ่งเหมือนจริงเท่าที่ตา
เห็น ก็อาจเป็นที่ประทับใจผู้ อ่าน
ให้รู้ สดชื่นพองสยของเกล้าขนกก็ได้

ภาพจิตรกรรมก็ดี รูปปฏิมา
กรรมก็ดี หนังสือบทประพันธ์ก็ดี
บทประพันธ์คนตรกดี อาจเป็นที่
ประทับใจ เพราะด้วยมีการแสดง
ออกมา เช่น ความโกรธ ความ
เจ็บปวด ความลึกลับ เป็นต้นก็ได้
เพราะอาการ ต่าง ๆ ที่แสดง ออก
มานั้น เข้าไปสู่ความรู้สึกประทับใจเรา

บทความเรื่องไทยตอนที่ ๘

ของ

พันโท หลวงรณสิทธิพิชัย อธิบดีกรมศิลปากร

บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๔๙๖

เวลา ๗.๒๐ น.

ตัวสีกทานผู้ฟังทั้งหลาย

เมื่อตอนก่อน ข้าพเจ้าได้เล่าถึงลาย
สือไทยของพ่อขุนรามคำแหง ทำให้เห็นถึง
หนังสือเล่มหนึ่งซึ่งมีชื่อว่าสุภาษิตพระร่วง
เมื่อได้อ่านโดยตลอดแล้ว ทำให้สงสัย
ว่า จะเป็น สุภาษิต ของ พระร่วง จริง หรือ
อย่างไร เพราะสังเกตมีถ้อยคำใหม่ๆ อยู่
บ้าง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่
หัวได้ตรัสไว้ในหนังสือ ปลุกใจเสือป่า ว่า
เป็นสุภาษิตของพระร่วงพ่อขุนรามคำแหง
ส่วน สมเด็จพระมหาจักรพรรดิคำรงราชานุภาพ
ได้ตรัสไว้ในคำปรารภหนังสือเรื่องสุภาษิต
ทุกตะซอนบุตร และในคำนำหนังสือ
เรื่องไตรภูมิพระร่วงว่า หนังสือสุภาษิต
พระร่วงนี้ มีคนในภายหลังได้แต่งเป็น
สำนวนใหม่เสียแล้ว และตรัสไว้ในหนังสื
สือสาส์นสมเด็จพระเจ้าสุภาษิตพระร่วงนั้น
เห็นจะเป็นสุภาษิตภาษาไทย ชอบพอกันในพื้น
บ้านพนมเมืองนั่นเอง แต่พอกันมาแต่
โบราณโบราณจึงสมมติให้เป็นของพระร่วง

ตามพระวินิจฉัย ของ ทั้งสองพระองค์
เท่าที่ได้กล่าวมานักพอสรุปได้ว่า สุภา
ษิตพระร่วงนั้นคงจะเป็นคำสอนที่ใ้ว่ากล่าว
อบรมสั่งสอนกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ
นานมาแล้ว คนรุ่นหลังๆ ก็จดจำเล่าท่อง
กันมา เมื่อมาจนๆ เกรงจะหลงลืม
จดจำไว้ไม่ได้ ก็จารึกลงเป็นตัวอักษร คง
จะไม่คล่องเรื่องกัน ตลอด อย่างที่เป็นเล่ม
อยู่บัดนี้ ต่อมาคงจะมีผู้เห็นประโยชน์ใน
การอบรมสั่งสอน จึงพยายามรวบรวมและ
เรียบเรียงขึ้นเป็นเรื่องราว คล่องเรื่องกัน
ตลอดไป ก็จึงเห็นถ้อยคำซ้ำกันอยู่บ้าง
สำนวนแตกต่างกันไปบ้าง และมีคำที่
เห็นได้ว่าเป็นใหม่กว่าสมัยพ่อขุนราม คำแหง
อยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ดี สุภาษิตพระร่วง
นั้นยังเป็นคำสอนที่ใช้ได้คืออยู่ แม้ในสมัย
ปัจจุบันนี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่า ในสุภาษิตพระ
ร่วงนี้ คงจะต้องมีพระบรมราโชวาทของ
พ่อขุนราม คำแหง รวม อยู่ด้วย เป็นแน่ไม่

มากน้อย เพราะพระองค์ทรงสนพระทัย
ในการพระราชทานโอวาทสั่งสอน ดังปรากฏ
ในศิลาจารึกว่า พ่อขุนรามคำแหงเจ้า
เมืองศรีสุทธานาลัยสโชทัย ปลุกไม้ตาล
ให้สลักเข้า จึงให้ช่างพื้นชะการหินตั้ง
หว่างกลางไม้ตาล (คือพระแท่นมนังค
ศิลาอาสน์) วันเดือนดับเดือนออกแปดวัน
วันเดือนเต็มเดือนข้างแปดวัน ฝูงบุตร
เถร มหาเถร ชนนงเห็นอชะการหิน สวด
ธรรมแก่อุบายสกล ฝูงท่วยจำศีล ฝึกใช้
วันสวดธรรม พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมือง
ศรีสุทธานาลัยสโชทัย ชนนงเห็นอชะการ
หิน ให้ฝูงท่วยลูกเจ้าลูกขุน ฝูงท่วยถือ
บ้านถือเมืองกัน พระกรุณยกิโชนนังจะ
ไต่ทรงกระทำเป็นประจำ เพราะฉะนั้นพระ
บรมราชาโหวาท ของ พระองค์ ก็คง จะมีอยู่
ใช้น้อย และคงจะได้การสั่งสอนของอยู่
บ้าง ก็คงจะสังเกตได้ในจารึกอันเป็นพระ
คำสั่งของพระองค์ ก็คล้ายของกันอยู่บ้าง
เพราะฉะนั้นถ้าจะกล่าวว่า สภาจิต พระร่วง
นมพระคำสั่งของพระองค์รวมอยู่ด้วย ก็
จะไม่คลาดจากความจริงเสียทีเดียว ด้วย
เหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงใคร่ถือโอกาสนำเอา
สภาจิต พระร่วง มาอ่านสักกัณ พัง บ้าง บาง
ตอนเพื่อการศึกษาและประทีป สติปัญญา
หวังว่าจะเป็นประโยชน์ อยู่บ้างไม่ มาก ก็
น้อยจึงจะขอนำมาอ่านให้ฟังดังนี้

เหล็กอยู่เรือนท่านว่าพรว้า ข้าอยู่เรือน
ท่านว่าเมีย ข้อหลังเห็นจะใช้ไม่ได้แล้ว
เพราะสมัยนี้ไม่มีชา เลิกทาสแล้วทั่วโลก
แต่ถึงจะใช้โดยอนโถม ให้ข้าเท่ากับคน
ใช้ ก็คงจะเย็นเมื่ตามประมวลกฎหมาย
แห่งที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ไม่ได้

เลื่อยรูดกถิง ชนนางยังรู้ ตกไว้
ชันสนมให้ลมตัว มัวเมาในยศฐาน
บรรดาศักดิ์ ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาณ
จับปลาให้กมหัว เปลืองใบขว้ออย่า
ให้หมอง ปลาถิ่นดินท่งหนอง ขั้วมิให้
ชา นายเป็นตม ชอนสนให้รอบคอบ
อย่าทำสิ่งใดหันหันพลันแล่น ต้องคิดและ
ไตรตรองให้ถี่ถ้วนแล้วจึงค่อยทำ

ตั้งให้กำกัณ กำกัณแล้วขึ้นหัน เป็น
บายแก้ผิด ทวทงนยเป็นคณ คำสอน
ท่านอง เคยวกัณ ในปัจจุบันก็มีที่ใช้อยู่
หลายอย่างเหมือนกัน เช่น ทำคณบชา
ไทย โปรคสัคว์ไคบาย หรือชข้างจับ
ตักแตน หรือมาข้างเฮงา หรือท่านา
พริกละลายแม่น้ำ ซึ่งทุกอย่างที่ยกมาให้
ฟังนี้ ล้วนแต่เป็นไคผลไม่คุ้มค่าแห่งการ
กระทำท่งนัง จึงไม่ควรกระทำ

จารตเลือกพงษา ลูกกำพรว้าพงศา
บาย ผู้ชอพงผู้ชาย คนเชิญใจพงชนนาง
ร่หลยกเป็นยกร หลกักเป็นหาง สภาจิต
สนมให้ทะนงคน กอพงพากันอยู่เสมอ

แม่จะอยู่ในลำไส้ แต่ไม่เป็นสิ่งสำคัญ
อะไร เมื่อถึงเวลาอันสมควรก็จะต้อง
ถ่ายออกไป จึงสอนให้เห็นไส้ดีกว่า
คำสอนนี้ จะนำไปใช้โดยเปรียบเทียบกับ
ผู้คนด้วยก็ได้ แต่ใช้กับคนต้องระวัง
อย่าให้เสียความยุติธรรม อีกคำหนึ่งว่า
อย่าเห็นศักดิ์ดีกว่าแสง หมายความว่า
อย่าเห็นอำนาจดีกว่าบารมี เราจึงต้อง
พยายามสร้างบารมีให้คนทั้งหลายเคารพ
นับถือแล้ว เกิดความเกรงกลัวเพราะรัก
อย่าพยายามทำให้เขาเกรงกลัวเราเพราะ
อำนาจ เพราะอำนาจนั้นไม่ยั่งยืน แต่
บารมีนั้นยั่งยืนและสืบทอดได้ด้วย

เมืองจะเสียเพราะไพร่เมือง สิ่ง
เสียยิ่งให้แก่ข้าศึก ความซนซกอยู่แล้ว
และขอให้พวกคนไทยเราจงจำระวังไว้
อย่างยิ่งยวดด้วย

อยากลาภอย่าชคว่าน หมั่นทำการ
ทั้งใจนึก อยากรู้ให้เร่งตรึก คึกษาครู
โดยถวิล ข้อความซกอยู่แล้ว

มักกินอย่าชคว่าน จะใคร่มีอย่าอน
สาย คำเข้าและเพร่ากาย เร่งรำพึงถึง
การงาน ขอนสอนว่าถ้าอยากเป็นคนมี
อยากกินก็กินอ้อย ก็ต้องขยันทำงาน
อย่าอนตนสาย

อย่าอวดรู้ แก่คนพาล อาจารย์
ท่านคณิน เพราะลักษณะคนพาลนั้นไม่

ต้องการให้ใครรู้เกินคน และไม่ต้องการ
เหตุผล ยอมแพหรือหลีกหนีไปเสียให้
ไกลดีกว่า

เห็นผู้เฒ่าให้ขนมอบ ใจความชอบ
แก่ตัวเอง คนร้ายหมั่นลักเลง อย่าได้ค่อย
ให้บวการ ข้อความซกอยู่แล้ว

สุภาษิตเท่าที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว
นี้ เข้าใจว่าจะเป็นคำสอนทั่วไป สำหรับ
ใช้ได้ทุกเพศทุกวัย ส่วนอีกตอนหนึ่งซึ่ง
จะกล่าวต่อไปนี้ เข้าใจว่ามุ่งหมายจะให้
เป็นคำสอนสำหรับบรรพชนโดยเฉพาะ ซึ่ง
ข้าพเจ้าจะได้นำมาอ่านเป็น บาง ตอน ต่อ
ไปนี้

เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินค้อ
เมื่อใหญ่ อย่าใฝ่ในทรัพย์ท่าน อย่า
ให้คร้านแก่ความ ว่าไรตามระบอบ เขา
แต่ชอบเสียผิด อย่าคบมิตร คนพาล
อย่าอวดหาญแก่เพื่อน เข้าเถื่อนอย่าดื่ม
พรา ข้าศึกมาอย่าอนใจ ไปเรือนท่าน
อย่านั่งนาน การเรือนคนให้เร่งคึก อย่า
นั่งซกท่านผู้ใหญ่ อย่าใฝ่สูงจนพินาศ
คนทรกอย่าดุด ปลุกไมตรีอย่าร้าย
สร้างกุศลอย่ารู้โรย อย่าโดยคำคน
พล่อยพลอด เช่นเรือให้ทอดถนน เป็น
คนอย่าทำใจใหญ่ ข้าคนไพร่อย่าไฟฟู
นคยขุนนางอย่าโหด โทษคนผิดก็ควร
อย่าคำนึงโทษท่าน หวานพืชจะเอาผล

เลียงคนจะกินแรง อย่าชักแข็งท่านผู้ใหญ่
อย่าให้ไพร่ชิงตน เกินหนอย่าไปเปลี่ยว
สายน้ำเชียวอย่าขวางเรือ ที่ส้มเลื้อให้
ประหยัค ให้ระมัดพันไฟ คนเป็นไทย
อย่าคบทาส อย่าประมาทท่านผู้ดี มีสิน
อย่าอ้างมั่ง ผู้เฒ่าสั่งเร่งจำความ ทชวาก
หนามอย่าเสียดอก ทำรวเรอกไว้นักคน
คนรักอย่าวางใจ ฯลฯ

ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่านำ
เข้า อาสาเจ้าจนถึงตาย อาสานายให้
เต็มแรง ของแพ่งอย่ามกกิน อย่ายิน
คำคนโลภ ค่อยโอบอุ้มเอาใจเพื่อน อย่า
พินเพื่อนแก่คน อย่ายลเห็นแต่ไกล ทำว
ไทยอย่าหมายโทษ คนโหดให้เอ็นดู ยอ
ครยอต่อหน้า ยอซ้ำเมื่อแล้วกร ยอมิตร
เมื่อลยหลัง ลูกเมียยังอย่าสรรเสริญ จะ
สะเทือนอกสู ฯลฯ

เจ้าเคียดอย่าเคียดคตอย นบนอยใจ
ใส่สุทธิ อย่าชุกท่านด้วยปาก อย่าถาก
ท่านด้วยตา อย่าหาผิดด้วยหู อย่าเคื่อน
ครคัก้า ครว่าอย่าว่าทัก ที่หลักแหลม
อย่าทวน น้ำบวนนักมักเป็นคม ลมพคักัก
มักแพ้ไม้ จะให้ให้จงพอคักัก ถ้าจะทัก
ทักจงพอใจ ภายในคึกส้ารอด ภายนอก
คึกสรวเสริญ ฯลฯ

อย่าฉันทาท่านผู้อื่น อย่ายนเนอยก
ตน เห็นคนอย่าคุดก ผูกไม้ตรึงถ่วงผู้

เร่งรู้เร่งค่านัย อย่าจับลนแก่คน ท่าน
รักคนจงรักคตอย ไครนอยตนจงนอย
แทน ฯลฯ

หัวนนักมักแตก อย่าแบกงาข้าง
ถ้าจะขึงขึงจนลย ถ้าจะขึงขึงจนมัน ถ้า
จะคนคนจนตาย ถ้าจะหมายหมายจง
แท้ ถ้าจะแก้แก้จนกระจำง ถ้าจะวางวาง
จงลก ฯลฯ

อย่าดึงให้แก่กา อย่าคัทมาอันทอน
เท่า ข้าเถารายอกเอา อย่ารักเท่าคักว่า
ผม อย่ารักลมหคักว่าน้ำ อย่ารักถ้ายิ่งกว่า
เรือน อย่ารักเคื่อนกว่าตะวัน

คำสอนที่อ่านมาให้ฟังแล้วนี้ รู้สึก
ว่าเป็นถ้อยคำที่พูดให้เข้าใจ ใ้่ง่ายๆ
ข้าพเจ้าจึงมีใจเพิ่มเติมไว้เลย แต่หาก
ท่านผู้ใดสงสัยใคร่รับคำอธิบาย โปรด
แจ้งไปยังกรมศิลปากร จะได้พิจารณา
แจ้งให้ตามควร

สุภาษิตที่ขากคอนนั้นไป เป็นคำสอน
สตรโคยเฉพาะ ข้าพเจ้าขอนำมาอ่านให้
ฟังเช่นบางคอน ดังต่อไปนี้

ให้รู้ สะกิงหกผ่าย อย่ามกง่ายหาผัว
อย่าสอนชวสันยังบอก อย่าลอบชู้ลอบ
ชาย อย่ากรายแขนพันชนาค อย่าผาค
ร้องระเรงเสียง อย่าเถียงผัวเฒ่าผก อย่า
เรยนแฝดเลองลย ฯลฯ

อย่าคร้านการมัวเมา อย่าใจเบาพก

นั้น อย่าครุ่นชู้รักหลาย อย่าผันผายตัว
เปล่า อย่ากล่าวคำสาบานย์ อย่าใช้วาน
ข้าทาส อย่าเซ็นชานถ้อยคำ ให้ย่ำผิว
เสมอพอ อย่าล่อลวงมก อย่าหนผิว
นอนห่าง อย่าพลางดินแถมเช่น อย่า
เห็นแก่ชายอื่น อย่าโทกเห็นหลงไหล
อย่าแข่งให้ผิวตาย ฯลฯ

อย่าทงผิวแก่ข้า อย่าข้าคนบนหัว
อย่าว่าผิวมีชู้ ถ้าแม่นรู้ให้ย่ำเรอ รักก็
เรอชนกว่าเก่า อย่าเล่าแก่ใครๆ อย่า
สาวไล่ให้กาบิน อย่าถวิลแก่ชายอื่น
อย่าคนราคเรารัง ฟังผิวสั่งผิวสอน ฯลฯ

อย่าปากกล่าววาคน อย่าหนผวคน
เหห่าง นอนท่าข้างผวคน อย่ายินคนคำ
ไว้ ทวนควนไฟควรรการ ครั้นนานไป
ท่านรู้ คุช่ายหน้าแก่ท่าน เป็นคนชั่วช้า

เสียตัว หนีงนออกผิวใจง่าย ฯลฯ

อย่าเซลงใจท่านสิ่ง ลูกนังก็กละอาย
อย่าขายทองชอผ้า อย่าขายชาติตนเรือน

ยังมีข้อความต่อจากนี้ไปอีกตามสม
ควร แต่เมื่อพิจารณาคุณค่านวนโวหารและ
ถ้อยคำ รู้สึกว่าจะเป็นข้อความที่แต่งเพิ่ม
เติมขึ้นใหม่ จึงมิได้นำมาอ่านให้ท่านฟัง

และการที่น่า สภายิต พระร่วง มากกล่าวใน
บทความเรื่องไทยนควนนั้น ก็เพื่อยืนยัน
ให้เห็นเป็นหลักฐานว่า ชาติไทยเรามี
วัฒนธรรมสูง โภยไคยธรรมสั่งสอนให้
ประชาชนตั้งอยู่ในศีลในธรรมอันดี และ
ผิอบรมน กักข พระมหากษัตริย์ ทรง
เป็นประมุขของชาติ และเป็นองค์อัคร
ศาสนูปถัมภกนั่นเอง

สวัสดิ์

พระเครื่องทางโบราณคดี

ของ

“ตริยมปาวาย”

ตอนที่ ๖

ลักษณะลัทธิของพระเครื่อง ฯ สมัยทวาราวดี

เมื่อใช้คำว่า พระเครื่อง ฯ สมัยทวาราวดี ทำให้เกิดความเห็นขัดแย้งแก่ตนเองขึ้นว่า ในสมัยทวาราวดีนั้นจะมีพระเครื่องหรือไม่? ข้าพเจ้าเคยเข้าใจมาแต่ก่อนว่า พระพิมพ์ขนาดต่างๆ ของสมัย ทวาราวดี ซึ่งปรากฏเป็นจำนวนมากทั้งห้วงนครปฐม, เพชรบุรี, ราชบุรี, ไซยา, นครศรีธรรมราชและปราจีนฯลฯ นั้น อาจจะมีใช้พระเครื่อง ฯ หากเป็นแต่เพียงพระพิมพ์ ซึ่งในการสร้างชนนนั้นก็เพื่อวัตถุประสงค์ในการประกาศหรือเผยแพร่พระศาสนาประการเดียว ทั้งนี้โดยพิจารณาจากอักษรที่จารึกไว้ที่ฐานพระคือพระคาถา “เย อมมา ฯ” อันเป็นวลีพจน์สั้นๆ เปรียบด้วยหัวใจของพระพุทธศาสนา เหมาะแก่การจารึกไว้ให้เป็นเครื่องเตือนนอกเตือนใจ สาธุชนในอนาคตให้หัน มาศรัทธาใน พระบรม พุทธศาสนา ดังที่ท่าน ศาสตราจารย์ เซเกลส์ ได้แถลง

แนวข้อคิดเห็นไว้ อีกประการหนึ่ง ลักษณะ ที่ทำใน การ แสดงออก ของ แบบอย่างพระพิมพ์ในสมัยทวาราวดี ก็มีลักษณะเป็นเรื่องราวของการแสดงปาฏิหาริย์ต่างๆ ของพระพุทธองค์ ณ เมืองสาวัตถี อันนั้นก็เพียงพอให้คิดว่า ความมุ่งหมายมีเพื่อการแสดงให้เห็น ความยิ่งใหญ่ และมหัศจรรย์ของพระพุทธองค์และศาสนาของพระพุทธองค์ อันจะเป็นผลให้ชนศึกษาในอนาคตยังเกิดความเลื่อมใส อย่างไรก็ตามก็เมื่อข้าพเจ้าได้ แสดงทัศนะอันนี้ออกไปในนิตยสารฉบับหนึ่ง ก็ได้รับการท้วงติงจากท่านผู้รู้ ๒-๓ รายท่านเหล่านั้นยืนยันว่า พระพิมพ์สมัยทวาราวดีนั้น เป็นพระเครื่อง ฯ ชนิดหนึ่ง และมีใช้จะมีปรากฏมากเฉพาะปางมหาปาฏิหาริย์เท่านั้น แต่ที่สร้างขึ้นเป็นองค์เดียว แบบพระเครื่อง ฯ ทั่วไป ก็มีอยู่มีใช้น้อย และยิ่งกว่านั้นภายในกรุบรรจุพระเครื่อง ฯ เหล่านั้น ยัง

ปรากฏว่าเครื่องรางในสมัยนั้นบรรจรรวมกันอยู่ เช่น ตะกรุด, ลูกอม และเครื่องรางอื่นๆ อีก ๒-๓ ชนิด และบางทีก็ฝังอยู่ในเท้าปูน ซึ่งต้องค่อยๆ ปูนให้เกาะเกาะ ออกจึงจะเห็นเครื่องรางนั้นๆ สิ่งเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในกรุพระเครื่องฯ สมัย ทวาราวดี เช่นที่ บริเวณพระประโทน เป็นต้น ข้าพเจ้ายังไม่มีโอกาสที่จะไปขุดการขุดค้นด้วยตนเอง และไม่ได้เห็นลักษณะพระเครื่องฯ ตลอดจนเครื่องรางต่างๆ ซึ่งฝังอยู่รวมกันดังกล่าว จึงทำให้เกิดความสงสัยว่าเครื่องรางเหล่านี้ อาจจะเป็นของสมัยหลัง และถูกนำมาฝังในโอกาสต่อมา แต่อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ยาก เพราะเรายังไม่มีโอกาสที่จะขุดขุดเครื่องรางเหล่านั้นอย่างแท้จริงได้เลย

คำว่าพระพิมพ์และพระเครื่องฯ โบราณนั้น การที่จะตั้งกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อแบ่งแยกว่า ชนิดใดควรเรียกว่าพระพิมพ์ หรือ ชนิดใดควร เรียกว่าพระเครื่องฯ นั้น ก็เป็นการยาก เพราะถ้าจะยึดหลักเกณฑ์ที่แท้จริงแล้ว ต้องถือว่าพระพิมพ์ชนิดใดที่ไ้รับการลงอาถรรพ์ปลุก เสกโดยกรรมวิธทางไสยในการสร้าง เพื่อให้เกิดอานิสงส์แห่งอำนาจทางภุมมคติแล้ว จึงจะถือว่า เป็นพระเครื่องฯ แต่ถ้าเป็นเพียงสร้างขึ้นเพื่อเป็น องค์พยานในพระ ศาสนา

หรือเป็นเครื่องประกาศศาสนา แต่ประการเดียวแล้ว ก็เป็นแต่เพียงพระพิมพ์ หาได้จัดเป็นพระเครื่องฯ ไม่ แต่การที่จะหาสิ่งใดมาเป็นองค์พยาน หรือหลักฐานว่า พระองค์ใดเป็นพระพิมพ์ หรือพระเครื่องฯ นั้นเป็นการยากยิ่ง นอกจากในกรุพระนั้นจะมีหลักฐานคำจารึกของ แผ่นลานทอง หรือแผ่นลานเงินปรากฏอยู่ด้วย และก็ยังไม่มีปรากฏว่าในกรุพระพิมพ์สมัยทวาราวดี แห่งใดมีคำจารึกดังกล่าวนี้ อนึ่ง คำว่าพระเครื่องฯ นั้น เข้าใจว่าคงมีผู้มาเรียกกันชนบทหลัง ต่อเมื่อมีความนิยมนิยมใช้ใช้เป็นเครื่องราง แต่เดิมคงจะเรียกพระเครื่องฯ ทุกชนิดเป็นพระพิมพ์ทั้งนั้น มีพยานปรากฏอยู่ คือได้แก่คำจารึกแผ่นลานทอง ของ วัด พระธาตุ จังหวัด กำแพงเพชรและจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเรียกพระเครื่องฯ เหล่านี้ว่าเป็นพระพิมพ์ ตามความจริงคำจารึกได้แสดงเรื่องราวของไสยวิธการปลุกเสก พระพิมพ์เหล่านั้นในคราวสร้างให้ใช้ใช้ได้ใช้ เป็นเครื่อง ยืนยันกัน ภัยอันตราย ซึ่งเป็นการยืนยันอยู่โดยสมบูรณ์แล้วว่าพระทั้ง ๒ กรุนี้ เป็นพระเครื่องฯ และทั้งสาธุชนก็ไ้ยินยอมยินยอม และใช้พระพิมพ์เหล่านั้นเป็นพระเครื่องฯ กันต่อมาด้วย ยิ่งในสมัยนั้นดูเหมือนจะนิยมพระทั้ง ๒ กรุนี้เป็นพระเครื่องฯ ชนิดสูง ต่าง

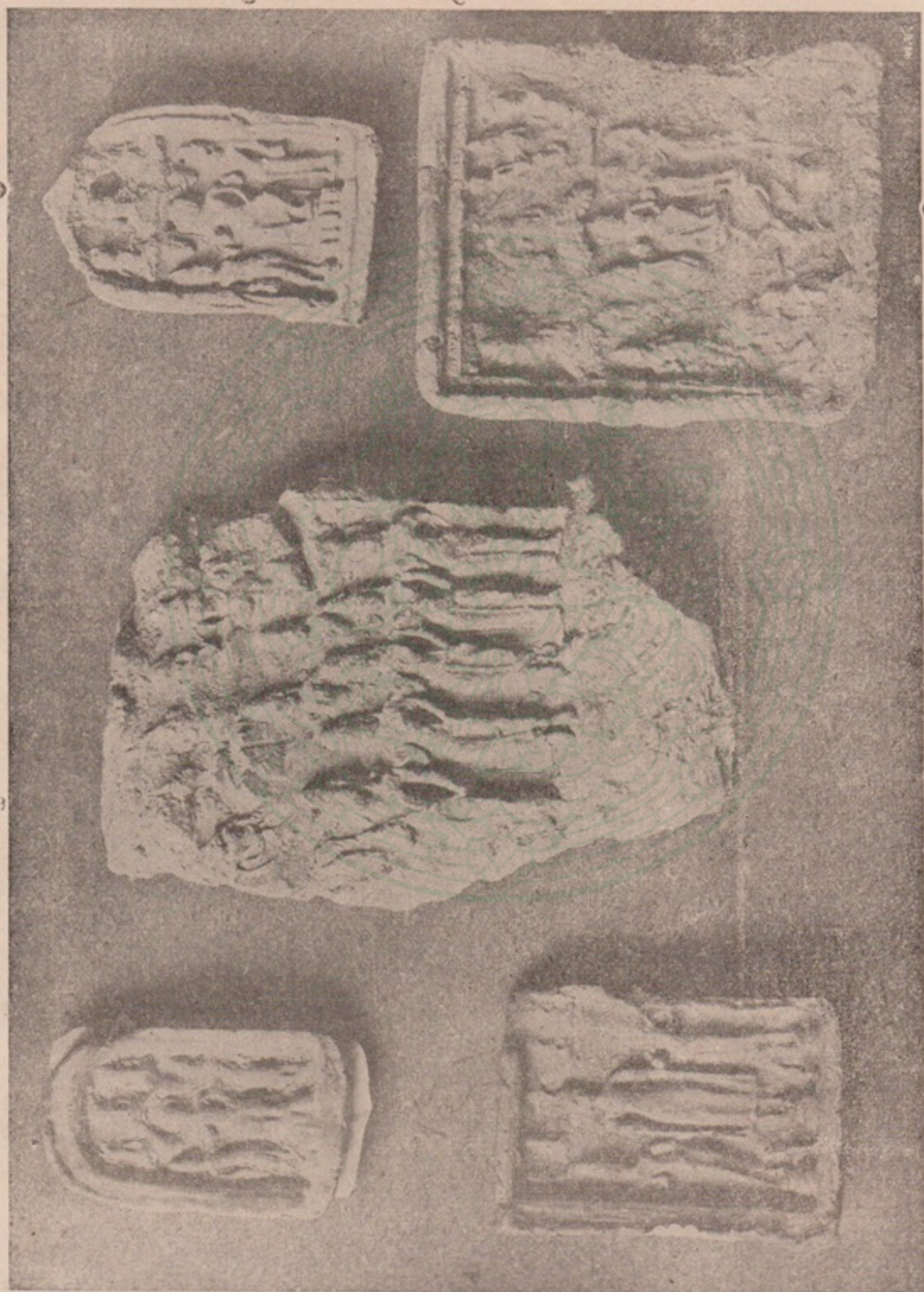
เสาะแสวงหากันมาก ทั้งมัลลาคัสยัง
นอกจากนี้ ยังมีพระเครื่อง ๑ ออกชนกหนึ่ง
ที่มหาชนนียมนียถอกันมาก คือ พระนาง
พญาของ วัคนาง พญาจิง หวัค พิชณโลก
แต่ ชาวเมือง พิชณโลก กลับเรียก กัน ว่า
“พระพิมพ์” อันเห็นจะเรียกติดปากกัน
มาช้านานแล้ว เท่าที่กล่าวมานี้แสดงให้
เห็นว่า คำว่า พระพิมพ์ และ พระเครื่อง ๑
นั้น มีความหมายที่ใช้เรียกรวมกันมา
ช้านานแล้ว กล่าวคือ ถ้าจะเรียกกันใน
แง่โบราณวัตถุ ก็เรียกว่าพระพิมพ์ แต่ถ้า
เรียกกันในแง่เครื่องรางของขลัง ก็เรียก
ว่าพระเครื่อง ๑ และทุกวันนี้ โบราณ
คดี ก็ มัก จะเรียก พระ เหล่านี้ ว่า พระพิมพ์
ทั้งนั้น ส่วนบุคคลทั่วๆ ไปที่เลื่อมใสใน
อำนาจคุณพระ ก็ จะเรียกพระเหล่านี้ว่า
พระเครื่อง ๑ คือมีความหมายว่า พระ
พิมพ์ซึ่งใช้เป็นเครื่องรางนั่นเอง เพราะ
ฉะนั้นด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงขอเรียกพระ
พิมพ์สมัยทวารวดีว่า พระเครื่อง ๑ ต่อไป
เพราะถือว่า เมื่อเป็นรูปพระพุทธรูปมา
กรแล้วต้องมีความศักดิ์สิทธิ์ ยิ่งเป็น
เรื่องที่เกี่ยวข้องกับมหาปาฏิหาริย์ของพุทธองค์
ด้วยแล้ว การแสดงออกทางศิลปะ ก็มอง
ไปถึงความศักดิ์สิทธิ์โดยแน่แท้

ต่อจากนี้ถึงโอกาสที่ จะ กล่าวถึง
ลักษณะลัทธิของพระเครื่อง ๑ สมัย ทวารว

วดี เป็นการคืบหน้าต่อไป และจะขอกล่าว
แต่แบบอย่างเท่าที่ปรากฏพบเห็น และเพื่อ
ความสะดวกสำหรับนักศึกษา ข้าพเจ้าจึง
ใคร่ จะ พรรณนา ไป ตาม รูปภาพพระพิมพ์
สมัยทวารวดี ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือ
ตำนาน พระ พิมพ์ ของ ท่าน ศาสตราจารย์
เชลล์ โดยลำดับของความสำคัญ ต่อ
จากนั้นถ้ามีโอกาสก็จะได้แสวงหารูปถ่าย
แบบอื่น ๆ มาแสดง ต่อไป เท่าที่โอกาส จะ
อำนวย จะเริ่มตัวรูปที่ ๓ ภาพขวามือ
เป็นปฐมดังต่อไปนี้

พระพิมพ์แบบนี้ เป็นการแสดงภาพ
ปางมหาปาฏิหาริย์ของพระพุทธองค์ เพื่อ
ทรงทรมานเหล่าเดียรถีย์นครนถ ณ เมือง
สาวัตถี และมีผลให้เดียรถีย์นครนถ
เหล่านั้นล้าถ่วงความหลงผิดของตน และ
หันมาศรัทธาเลื่อมใสใน ศาสนา ของ พระ
ศากยโคตม ลักษณะลัทธิของฝีมือช่าง
แบบนี้เข้าใจว่า เป็นฝีมือสกุลช่างแท้ ใน
สมัยเริ่มแรก ของชน พนมเมือง ชาว อาณา
จักรทวารวดี ซึ่งได้รับเค้าแบบอย่าง
ตลอดจนแนวความคิดมาจาก ชาว อินเดีย
แต่ฝีมือช่างยังอยู่ในระดับต่ำกว่า

กรอบของ พระเป็นรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้า
ขนาดเขื่อง พุทธะบรรพเรื่องราวแห่ง
มหาปาฏิหาริย์ที่แสดงออกโดยภาพได้พอ
เป็นสังเขป

พระพิมพ์สมัขวาราค

เรื่องมหาปาฏิหาริย์ ได้มาจากพระปฐมเจดีย์และเมืองพทลุง

กึ่งกลาง ของ ปริมาตรรูป สี่ เหลี่ยม
 ผ่าน มุขพระพุทธรูปเจ้าองค์ใหญ่ ซึ่ง
 ตามความหมาย แสดงให้รู้ว่าเป็นพุทธ
 องค์ องค์จริง ประทับนั่งขัดสมาธิบน
 อาสนะ และเข้าใจว่ามีวรของรัยอยู่ด้วย
 พระหัตถ์ทั้ง ๒ ซึ่งชำรุดกลางเลื่อนไปนั้น
 คงจะเป็นรูปพระหัตถ์ขวาจับหรรษกรัตน์ ซึ่ง
 เรียกกันเป็นศัพท์สามัญว่า “มือตักแก”
 และพระหัตถ์ซ้าย คง จะวาง บน พระเพลา
 ในลักษณะเช่นเดียวกับปาง ปฐมเทศนา
 นั้นเอง ลักษณะทั่วไปขององค์พระมี
 ช่วงข้อมัน พระเศียรทวยและใหญ่ ทำ
 ทาง แสดง ออก แข็งไม่อ่อนสลวย งดงาม
 เหมือนแบบยุคใด นอกจากนั้น ลักส่วน
 ต่างๆ เช่นพระพาหาทั้ง ๒ ก็มีช่วงไม่
 ใกล้เคียง พระพุทธรูปองค์กลางนี้ เท่า
 กับเป็นภาคประธานขององค์ประกอบต่างๆ
 (Principle of Composition) เมื่อ
 พิจารณาในแง่ศิลปะ ทั้งนี้เพราะอยู่ตรงจุด
 กึ่งกลาง (Centre of Gravity) ของ
 ปริมาตรทั้งหมด และทั้งหมดขนาดใหญ่กว่า
 มวลสิ่งต่างๆ ที่เป็น องค์ ประกอบ ทรวงๆ
 ลงมา

มีลวดลาย แสดงเค้า แบบ อย่าง จาก
 ปราสาทพุทธคยา ประกอบเป็นซุ้มอยู่
 เบื้องบนเหนือองค์ประธาน ทลึง นเล็กน้อย
 เป็นลายแบบง่าย ๆ และไม่สู้มีความ

ละเอียดอ่อนนัก ยอดของซุ้มคือพระสถูป
 องค์เล็ก ๆ แบบเดียวกับที่ ประทับ สำหรับ
 ปราสาทพุทธคยานั่นเอง

ทางด้านข้างทั้ง ๒ ด้าน ขององค์
 ประธาน มีรูปพุทธองค์อีก ๒ รูปประกอบ
 ด้วยปราสาท ถัดจากนั้นออกไป เป็นรูป
 ของท้าว महाพรหมและท้าว สักกะ คือท้าว
 มหาพรหม อยู่เบื้อง ขวา ของ พระ พุทธเจ้า
 ซึ่งเป็นองค์ประธานนั้น และท้าวสักกะ
 อยู่เบื้องซ้าย ทั้ง ๒ รูปนี้อยู่ในอาภรณ์กิริยา
 ทายน สวมมงกุฎสูง มีสังวาลและ
 เครื่อง ประดับ ตลอด จน เครื่อง นล ขององค์
 ยอดให้รู้ว่าเป็นเทพยดา มีใช้สามัญ
 มนุษย์ ในหัตถ์ของท้าว महाพรหมและท้าว
 สักกะนั้นถือคอกบัว อันเป็นเครื่องหมาย
 ความ สักการะใน พระสัมมาสัมพุทธ พระ
 องค์นั้น

เบื้องบนสูงขึ้นไปในบรรยากาศอีกชั้น
 หนึ่งของรูป มีรูปพระพุทธรูปนิมิตโดยปาฏิ-
 หารีย์ในพระอิริยาบถต่างๆ เช่น ตอน
 ส่วนกลาง มีพระพุทธรูปองค์ประทับนั่ง ๒
 องค์ใน ลักษณะเดียวกับองค์ ประธาน ซึ่ง
 อยู่เบื้องล่าง กระหนาบรูปพระสถูป ถัด
 ออกมาทางข้าง เป็นรูปพระพุทธรูปนิมิต ปาง
 เสกทรงกลมอีก ๒ พระองค์ มีพระอาภรณ์
 ย่างพระบาท และย้ายพระพักตร์ออกไป
 ทางข้าง ถัดออกไปทางข้างอีกทั้ง ๒ ด้าน

เข้าใจว่าเป็นรูปพระพุทธรูปปางประทับ
นั่งเปล่งพระรัศมี ออก ไทยรอบ พระวรกาย
เป็นปริมณฑลวงกลม

เบื้องบนส่งขึ้นไป มีรูปพระพุทธรูป
ในลักษณะเดียวกับองค์พุทธประธานเบื้อง
ล่างนั่นเอง มีลายเครือข้อยเป็นขั้วประทับ
อยู่ มีลักษณะเช่นเดียวกับลายแห่งปรา
สาทพุทธคยาอย่างแท้จริง ทางด้านข้าง
ทั้ง ๒ เป็นรูปเทพยดาในกิริยาเหาะ ลงมา
นมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า เพราะทั้ง ๒
รูปนี้ มีคอกบวยอยู่ในหัตถ์

เบื้องล่างสุด มีเป็นรูปมนุษย์ ๒ รูป
ในลักษณะคุกเข่านมัสการพระผู้ทรง มหา
ปาฏิหาริย์ ถัดออกมาทางข้าง เป็นรูป
เคียวฉัตร นิกรณ์ ๒ รูป ยืน อยู่ใน ลักษณะ
ที่ท่าอันเงอะงะ ด้วยความคลั่งในมหร
รรย์แห่งพุทธมหาปาฏิหาริย์นั้น

ถัดลงมาถึงฐานของพระ มีพระ
ศาสดา เย ชุมมา ฯลฯ จารกเป็นภาษามคธ
มีข้อความ ๒ บรรทัด

ความจริงพระศาสดานี้ ก็เป็นทริกกัน
อยู่โดยทั่วไปแล้ว แต่เพื่อจะให้เข้าใจ
ไปอีกสักเล็กน้อย จึงใคร่จะขอกล่าวซ้ำ
ถึงความพิสดารของที่มา และความหมาย
อันสำคัญอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ ความ
ในพุทธประวัติมีอยู่ว่า โอกาสหนึ่งเมื่อ
พระอัสสชิซึ่งเป็นอรหันต์ชุก แรก ของหมู่

เบญจวัคคีย์ ได้ชักชวนภิกษุจาริกธุดงค์กัน
สำริบศตวรรษ (ขณะซึ่งยังเป็นฆราวาส
อยู่) ได้ประสพท่านเจ้า และรู้สึกสนใจใน
อาภักดิ์วิริยาอันล้ำรวมของท่าน จึงทรง
เข้าไปถามว่า “ท่านเป็นนักพรตในสำนัก
ใด และใครเป็นศาสดาแห่งท่าน” พระ
อัสสชิอรหันต์ จึงกล่าวว่า “ข้าแต่ท่านผู้
เจริญ เราเป็นพระภิกษุซึ่งเจริญธรรมตาม
บัญญัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็พระ
ศรีสมณโคตม สัมมาสัมพุทธเจ้านั้น แล
ทรงเป็นศาสดาแห่งเรา” สำริบศตวรรษ
จึงถามต่อไปอีกว่า “พระศาสดาของท่าน
ได้แสดงธรรมเป็นประการใดหรือ พระ
คุณเจ้า” พระอัสสชิอรหันต์ จึงแสดง
พระศาสดา ให้สำริบศตวรรษฟัง ดังนี้

“เย ชุมมา เหตุปุปภา
เตสึ เหตุ ตถาคโต (อาห)
เตสญจ โย นิโรธ จ
เอวาทิ มหาสมโณ”

ในพระศาสดานี้ มีความหมายว่า
“ธรรมเหล่าใด เกิดแต่เหตุ พระ
ตถาคตทรง แสดงเหตุ ของธรรมเหล่านั้น
และความดับของธรรมเหล่านั้น พระมหา
สมณะมีว่าตงัน”

สำริบศตวรรษ เมื่อได้สัทธรรมสนั่นๆ
ที่พระอัสสชิแสดงนั้นแล้ว ด้วยกุศลแห่ง
ปัญญาบารมีที่ได้สร้างสม มาแต่ปางก่อน

จึงบังเกิดความขัดและศรัทธาชายชานยัง
นัก มังวาทธรรมเกิดขึ้นสามารถมอง
ทะลุถึงความเป็นจริงได้ตลอดไปร้อง กล่าว
โดยกระจำกคิอ สาริยัตถบรุษผู้ทรงไว้
ซึ่งความเป็นผู้มีปัญญาอันเลิศ เข้าใจใน
พระคาถา ที่พระอัสสชิอรหันต์แสดงใน
ลักษณะบอกไขให้ไต่ทันที่ ว่ายากันพระ
ศาสดาอันเป็นผู้ทรงรู้ ทางรอดอันแท้จริง
ได้บังเกิดขึ้นแล้วในโลก พระองค์ได้ทรง
รู้แล้วซึ่งสภาวะธรรมทั้งมวล ในห้วงแห่ง
วิญญูจักร ยิ่งกว่านั้น พระองค์ยังทรงรู้
ถึงวิถีทางที่จะยกไต่ซึ่ง กระแสสภาวะธรรม
นั้น ๆ ด้วย นั่นคือทางไปสู่ความหลุดพ้น
อันนิพพานสุขเป็นแน่แท้ เมื่อรำลึกไต่คะน
แล้ว สาริยัตถบรุษก็สำเร็จซึ่งโสดาปัตติผล
เมื่อไต่ถวายเป็น ความ คารวะ แก่ พระอัสสชิ
อรหันต์เจ้าและถาม ถึง สำนักแห่งพระศรี-
ศาสดาเจ้าแล้ว ก็รีบมุ่งหน้ากลับยังสำนัก
สญชยปริพาชก ซึ่งตนได้ศึกษาค้นหา
ทางสำเร็จอยู่แต่เดิม นั้น เพื่อชักชวน
โมคคัลลานีสหาย ไปศึกษาต่อกัน
ยังสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า โมคคัลลาน
บรุษ เมื่อได้ฟังพระคาถา ซึ่งสหายจามา
แสดงให้สดับ ก็เกิดศรัทธาและสำเร็จโสดา

ปัตติผลเช่นกัน ต่อมานักศึกษาทอง ๒ ก็
เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า และขอพบ
เป็นสาวกปฏิบัติธรรมของพระองค์ ในมิ
ช้าก็ไต่บรรลุผล ซึ่ง ความเป็น อรหันต์ เจ้า
ทั้งเป็นพระอัครสาวกที่ยิ่งใหญ่ทั้งคู่ ทั้ง
ท่านทั้งหลายก็คงจะแจ้งอยู่แล้ว

การทำเอาพระคาถาอันนี้มาจารึกไว้
ที่ฐานพระเครื่อง ฯ เพราะถือว่าเป็นสัม-
มุทิมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ ที่ทำให้สาริยัตถ
บรุษและโมคคัลลานบรุษ เปลี่ยนความ
เชื่อถือแต่เดิมหันเข้ามาสู่พระศาสนาของ
พระศาสดา และยังไต่ทำประโยชน์อัน
ใหญ่หลวงในพระบรมพุทธศาสนาเป็นอเนก
ประการในภายหลังต่อมา และยังกอบ
ด้วยลลาของพระซึ่งแสดงเรื่อง ปาฏิหาริย์
อันยิ่งใหญ่เข้าด้วยแล้ว จึงทำให้พระ
เครื่อง ฯ สมัยทวาราวดีแบบนั้น เป็นสิ่งมี
ค่ายิ่งทางสืบอายุพระศาสนา สมดังความ
คิดเห็น ของ ท่าน ศาสตราจารย์ เซเกส ที่
กล่าวไว้

นเป็นแบบหนึ่งของพระเครื่อง ฯ สมัย
ทวาราวดี ซึ่งทั้งหมดมีอยู่หลายแบบอย่าง
ด้วยกัน โอกาสข้างหน้าจะไต่กล่าวต่อไป
โดยสมควร

รายงานการประชุมใหญ่ ของสภาการพิพิธภัณฑระหว่างชาติ ICOM

ครั้งที่ ๓ ณ ที่เมืองเจโนวา มิลาโน และเบอร์กะโม ประเทศอิตาลี

ณ วันที่ ๖ - ๑๒ กรกฎาคม ๒๔๙๖

ของ

กรรมการแห่งชาติว่าด้วยการพิพิธภัณฑ

ในการประชุมคราวนี้ มีผู้แทนประเทศต่าง ๆ ไปร่วมประชุม ๓๔ ชาติ เป็นจำนวนผู้แทนราว ๒๐๐ คนเศษ ผู้แทนกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการพิพิธภัณฑของไทยไปร่วมประชุม ๔ คน ประกอบด้วย พระวรวงศ์เชอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ประธานกรรมการ เป็นหัวหน้าคณะ หลวงบริบาลบุรภัณฑ เป็นเลขาธิการ นายศรี อมาตยกุล เป็นกรรมการร่วมในคณะ หม่อมเจ้าสุภัททิศทิศกุกูล เป็นผู้ช่วยเลขาธิการ

ประธานได้เสด็จล่วงหน้าไปคอยหลวงบริบาลบุรภัณฑ และนายศรี อมาตยกุล อยู่ที่ประเทศอิตาลี วันที่ ๒๗ มิถุนายน หลวงบริบาลบุรภัณฑ และนายศรี อมาตยกุล ออกเดินทางจากคอนเมือง โดยเครื่องบินของ บริษัท K.L.M. วันที่ ๒๘ มิถุนายน ถึงกรุงโรม หม่อมเจ้าสุภัท

ทิศ ทิศกุกูล ได้เสด็จจากกรุงลอนดอนใน วันที่ ๒๗ ถึงกรุงโรมในวันที่ ๒๘ เช่นเดียวกัน เมื่อคณะผู้แทนมาพร้อมกันที่กรุงโรมครบชุดแล้ว ก็เริ่มทำการพิพิธภัณฑโบราณวัตถุสถาน ในประเทศอิตาลี โดยอุปการะของสถาน อัครราชทูตไทยที่กรุงโรม และเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรในกระทรวงวัฒนธรรมของอิตาลี มีพิพิธภัณฑ หอสมุด และโบราณวัตถุสถานที่เข้าชมในประเทศอิตาลีมากมายหลายแห่ง ทั้งก่อนประชุมและหลังประชุม คือพิพิธภัณฑและวัตถุสถาน ในกรุงโรม ในเมืองฟลอเรนซ์ เมืองเนเปิ้ล เมืองเจโนวา มิลาโน และเบอร์กะโม ในประเทศอิตาลี เสรีจากการประชุม ในประเทศอิตาลีแล้ว ได้เดินทางต่อไปยังประเทศฝรั่งเศส ประเทศเนเธอร์แลนด์ และประเทศอังกฤษ ได้ดูการพิพิธภัณฑ หอสมุด และโบราณ

วัตถุสถาน ในประเทศนั้น ๆ ดังปรากฏใน
รายงานแล้ว จนวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ผู้
แทนส่วนหนึ่ง คือ หลวงบริบาลบุรณกิจ
และ นายตรี อมาตยกุล จึงเดินทางกลับ

วันที่ ๒ สิงหาคมถึงกรุงเทพฯ ส่วนหัว
หน้า คณะผู้แทน เสด็จกลับถึง กรุงเทพฯ
วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๘๖

รายงานการประชุมใหญ่แห่งสภาการพิพินัณฑ์ระหว่างชาติครั้งที่ ๓
ณ เจโนวา มิลาโน และเบอร์กะโม ตั้งแต่วันที่ ๖-๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

วันที่ ๖ กรกฎาคม

ตอนเช้ามีการลงนามและ ชำระเงิน
เป็นสมาชิกเข้าประชุมของ ICOM ณ พระ
ราชวังเก่าซึ่ง ใช้เป็น สำนักงานชั่วคราว
ของ ICOM ถนน balbi เมืองเจโนวา

เวลา ๑๑.๐๐ น. เปิดประชุมใหญ่
เป็นการ รับรอง ณ ห้องประชุมใหญ่ของ
มหาวิทยาลัยเมืองเจโนวา ซึ่งตั้งอยู่
ณ ถนนเดียวกัน

นายก เทศบาล เมือง เจโนวา เป็นผู้
กล่าวต้อนรับผู้แทน นานา ชาติ ICOM ที่
มาประชุมโดย กล่าวอ้าง ถึง ความ สำคัญ
ของพิพินัณฑ์ ต่อการ ศึกษา ของ ประชา
ชนทั่วโลก และเมืองเจโนวาเป็นเมือง
สำคัญทางประวัติศาสตร์และศิลปะ

ต่อจากนั้นรองปลัดกระทรวงต่าง ประ
เทศอิตาลีกล่าวรับรองในนามของคณะยัติ

ของมหาวิทยาลัยและรัฐบาลอิตาลี ได้
กล่าวถึง ความ สำคัญ ของ พิพินัณฑ์ ใน
การเป็นสื่อของ ความ เข้าใจระหว่าง ประ
ชาชน

นาย Chauncey J. Hamlin นายก
ICOM กล่าวรับรองและแสดงความขอบ
คุณแก่คณะกรรมการ พิพินัณฑ์ อิตาลี
ที่ได้ช่วยจัดการให้ การ ประชุม ครงนมชน
ได้ ณ เมืองเจโนวา ซึ่งตัวเมืองนั้นเปรียบ
เสมือนเป็นพิพินัณฑ์เอง ต่อจากนั้นได้
กล่าวถึงการเดินทางของ Hamlin เองที่
ได้ไปยังภาค กลาง ของ ทวีป อาเซีย และ
อเมริกาภาคใต้ และได้เห็นความพยายาม
ในการจัดการให้ พิพินัณฑ์ รุ่งเรือง
ขึ้นในประเทศเหล่านั้น นาย Hamlin
กล่าวอธิบายหน้าที่ของพิพินัณฑ์ซึ่ง ช่วย
ในการศึกษา กล่าวชมเชยความช่วยเหลือ

เหลือของ Unesco ที่มคอ ICOM และ
เจ้าหน้าที่ของ ICOM ตลอดเวลา ๗ ปี
ที่นาย Hamlin เป็นนายกขององค์การ
และลงท้ายใ้กล่าวถึงการที่นาย Georges
Salles ประธานคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์
ชาติฝรั่งเศสได้เข้ารับ ตำแหน่ง นายก
ICOM แทนนาย Hamlin และ Sir Leigh
Ashton ประธานคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์
ชาติอังกฤษจะเข้ารับตำแหน่งประธานคณะกรรมการ
การศึกษาของ ICOM แทนนาย
Georges Salles นาย Hamlin หวังว่า
ทั้ง ๒ ท่านนี้จะได้รับความร่วมมือจาก
นานาชาติเหมือนเมื่อก่อน นาย Hamlin
เป็นนายก ICOM เอง

ต่อจากนั้นนาย G. de Angelis d'
Ossat อธิบดีกรมโบราณสถานและศิลปา
กรในกระทรวงวัฒนธรรมของประเทศอิตาลี
ได้กล่าวต้อนรับ เริ่มต้นได้อ่านโทรเลข
จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวง วัฒนธรรม
ของอิตาลีรับรองคณะ ICOM ที่มา
ประชุม และต่อมาได้อ้างถึงความสำคัญ
ของ ICOM ซึ่งได้เริ่มจัดทำตั้งแต่ ค.ศ.
๑๙๔๖ กล่าวขอยินนาย Hamlin, นาย
Salles, นายกเทศมนตรีเมืองเจโนวาและ
เจ้าหน้าที่กรรมการ ฝ่ายรับรอง ของอิตาลี
เอง และลงท้ายกล่าวว่าได้ขอให้นาย
Hamlin ได้รับเลือกตั้งเป็นนายกผู้ให้

กำเนิด (president fondateur) ของ
ICOM

นาย J.K. van der Haagen หัวหน้า
แผนกพิพิธภัณฑ์สถานทางประวัติศาสตร์
ของ Unesco ได้ถูกขนานนามในนามของ
Unesco นาย van der Haagen กล่าวถึง
สงครามในเกาหลีซึ่งได้ทำลายวัฒนธรรม
ลงไปเป็นอันมาก และหน้าที่ของ Unesco
ในการรักษาวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นหน้าที่
ของ ICOM เองด้วย นาย van der Haagen
กล่าวถึงการประชุมครั้งสุดท้ายของ ICOM
ที่กรุง London และตั้งแต่นั้นมาก็คือ
การเปลี่ยนแปลง เร็วขึ้น เป็น อัน มาก
เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ นาย van der Haagen
ยกตัวอย่างพิพิธภัณฑ์ในประเทศต่างๆ ที่
มีการเปลี่ยนแปลง เป็นต้นว่า Victoria
and Albert Museum ในประเทศอังกฤษ
และพิพิธภัณฑ์ ในประเทศ เนเธอร์แลนด์
เยอรมนี อเมริกา นาย van der Haagen
กล่าวถึงหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ที่ช่วยในการ
ศึกษาของประชาชน และหนังสือรายคาบ
Museum ซึ่ง Unesco เป็นผู้จัดทำ และ
ได้กล่าวถึงวิธีใหม่ ๒ อย่าง ซึ่งกำลัง
จัดทำกันอยู่คือ การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ที่ห่าง
ออกไปจากตัวเมืองเพื่อ เป็นที่พักผ่อนของ
ประชาชนไปในตัว และความพยายาม
ที่จะให้กิจการของพิพิธภัณฑ์แพร่หลายไป

ถึงยังโรงเรียนและเข้าไปแม่แต่ในบ้านของ
ประชาชนเอง ในข้อหลังนาย van der
Haagen กล่าว ถึงการใช้วิทยุ โทรภาพ
ช่วยเหลือและการให้ยืมหรือเช่าศิลปวัตถุ
สมัยโบราณ ซึ่งกำลังทำกันอยู่ ในอเมริกา
และไต่ถาม ถึง ความ สำคัญ ในการ รั้งพิพธิ-
ภณทัณฑ์เคสอนท์ นอกจากนี้ได้กล่าวถึง
ความสัมพันธ์ระหว่าง Unesco และ ICOM
และสิ่งที่ Unesco ได้ทำไป คือการออก
หนังสือรายคาบ Museum การจัดทำของ
กลางสำหรับพิจารณา ปัญหา เกี่ยวกับการ
รักษาวัตถุทางวัฒนธรรม และความ
พยายาม ที่จะ ให้ มี ข้อตกลงระหว่างชาติ
เกี่ยวกับการคุ้มครองวัตถุทาง วัฒนธรรม
ในระหว่างสงคราม และในที่สุดได้กล่าว
ขอยินนาย Hamlin นาย Hamlin
กล่าวขอยินนาย van der Haagen และ
กล่าวขอยิน คณะเจ้าหน้าที่ อิตาลีใน
ฐานประธานของการ ประชุม ICOM ใน
คราวนี้

เวลา ๑๕.๓๐ น. เปิดการประชุม
ใหญ่ที่สำนักงานชั่วคราวของ ICOM

นาย G.H. Rivière ซึ่งเป็นผู้ อำนวย
การ ICOM อ่านกฎข้อบังคับของการ
ประชุมคราวนี้ มีใจความย่อ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. สำนักงานของการ ประชุมใหญ่
ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับเลือก จาก

สมาชิกของ ICOM มี ประธาน ๑ ท่าน,
รองประธาน ๓ ท่าน, ประธานของการ
ประชุมใหญ่และประชุมย่อย และประธาน
แผนกคณะกรรมการเกี่ยวกับมรดก

๒. การประชุมใหญ่และประชุมย่อย
เป็นไปตามระเบียบ การ ของการ ประชุม
ข้อความที่ระบุในที่ ประชุมนั้น จะได้แจก
ล่วงหน้าเพื่อสะดวกแก่การถกเถียง ผู้
แสดงข้อความอาจพูดได้ ไม่เกิน ๑๕ นาที
ผู้ถกเถียงพูดได้ไม่เกินคนละ ๕ นาที

๓. การประชุมของบรรดาเลขานุการ
ของการประชุมใหญ่และประชุมย่อย

๔. ภาษาที่ใช้ในการประชุม คือ
ภาษาอังกฤษ, ฝรั่งเศสและอิตาลี
และมีล่ามแปลภาษานั้นออกอีก ๒ ภาษา

๕. มติต่างๆ อาจเสนอได้ในการ
ประชุมใหญ่ การประชุมย่อย และการ
ประชุมอื่นที่เกี่ยวข้องกับ ICOM คณะกรรม
การพิจารณามติ ประกอบด้วยเลขานุการ
ใหญ่ของการประชุมใหญ่ เลขานุการ
คณะกรรมการ การ ทำงาน การ ประชุมใหญ่
ผู้อำนวยการ ICOM คณะกรรมการ
อยู่ภายใต้ประธาน คือ ประธานคณะ
กรรมการทบทวนของ ICOM หรือผู้แทน
มีหน้าที่ พิจารณามติ เหล่านั้นเพื่อเสนอต่อ
การประชุมใหญ่ของ ICOM

๖. รายงานการประชุมคราวนี้ จะได้
รวบรวมโดยเร็วไม่ช้ากว่าวันที่ ๑๑ ตุลาคม
หน้า ณ สำนักงานเลขานุการ ICOM
เพื่อจัดการพิมพ์คงมีอยู่ในรายงานประจำปี
มา ณ ICOM ค.ศ. ๑๙๔๔ ภายใต้หัวข้อ
ว่า “รายงานการประชุมใหญ่ครั้งที่ ๒
ที่ ๓ ของ ICOM”

ที่ประชุมรับรองกฎเหล่านี้

ที่ออกนั้นเป็นการอ่านข้อความของ

Dr. F. J. North ภัณฑารักษ์ทางภูมิ-
วิทยาพิพิธภัณฑ์ชาติแห่ง Wales เมือง

Cardiff. Dr. North บัญญัติว่าประชุมไม่ได้

Sir Leigh Ashton อ่านแทนเกี่ยวกับ

ปัญหาพิพิธภัณฑ์ซึ่งอยู่ห่างไกลจากศูนย์

กลางใหญ่ มีใจความว่าปัญหาของพิพิธ-

ภัณฑ์ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากศูนย์กลางใหญ่ ๆ

เกิดขึ้นเนื่องจากการขาดการจัดการใน

พิพิธภัณฑ์เหล่านี้ ซึ่งเป็นปัญหาในพิพิธ-

ภัณฑ์เหล่านั้นเอง และการขาดความ

ช่วยเหลือซึ่งจำต้องได้รับจากภายนอก

Dr. North เห็นว่าวัตถุประสงค์ของพิพิธ-

ภัณฑ์เหล่านี้ไม่ควรจำกัดอยู่ภายในท้องถิ่น

เหล่านั้น แต่ควรเพิ่มพูนความรู้ของ

ผู้มาชมเกี่ยวกับความผลัดเปลี่ยนของสิ่ง

แสดง สิ่งเหล่านี้ควรจัดทำโดย

๑. หน้าที่ที่ภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑ์

เหล่านั้นจะต้องทำ

๒. มีที่พอที่จะจัดสิ่งของเพื่อการ

ศึกษาไว้อีกแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อ

พิพิธภัณฑ์จะได้มีสถานที่สำหรับแสดง

ของที่ผลัดเปลี่ยนกันไป

๓. การได้รับความช่วยเหลือจากที่

อื่นอย่างพอเพียง

๔. การร่วมมือและได้รับความช่วยเหลือ

จากพิพิธภัณฑ์ใหญ่

ที่ออกนั้นเป็นการถกเถียง นาย

G. Salles อธิบดีกรมพิพิธภัณฑ์ฝรั่งเศส

กล่าวว่า สำหรับพิพิธภัณฑ์เล็กๆ ในท้อง

ถิ่นที่ห่างไกลควรขอรับให้เทศบาลเข้ามา

ช่วยเหลือและควบคุมเป็น พิพิธภัณฑ์ของ

เทศบาลเพื่อสะดวกในทางการเงิน และ

ควรมีภัณฑารักษ์ ๑ คนเพื่อควบคุมพิพิธ-

ภัณฑ์เล็กๆ ๔-๕ แห่ง Sir Leigh

Ashton ผู้อำนวยการ Victoria And

Albert Museum ในประเทศอังกฤษกล่าว

ตอบถึงกิจการของพิพิธภัณฑ์ในประเทศ

อังกฤษ และความลำบากในการที่จะหา

คนมาเป็นภัณฑารักษ์ควบคุมพิพิธภัณฑ์

๔-๕ แห่งเช่นนั้น ผู้แทนประเทศตุรกี

กล่าวว่าทุกประเทศก็มีการพิพิธภัณฑ์ยอม

แตกต่างกันไป ในประเทศตุรกีเองพิพิธ

ภัณฑ์ทุกแห่งอยู่ในความควบคุมของรัฐบาล

และได้กล่าวถึงความจำเป็นในการ

สร้างพิพิธภัณฑ์ประจำท้องถิ่น แต่ควร

มีการรวบรวมสิ่งของขึ้นก่อน

ผู้แทนสวิสส์คนหนึ่งกล่าวว่า ยาง
ท้องถิ่นอาจจะไม่ชอบคนจาก แหล่งอื่นมา
เป็นภัณฑารักษ์ ควรจะมีผู้เชี่ยวชาญมา
จากท้องถิ่นเห็นว่าจากเมืองหลวงมาเป็น
ปรึกษา และควรจัดทำกันอย่างที่ทำกันอยู่
ในประเทศอังกฤษ นาย S. Marc ภัณฑารักษ์
พิพิธภัณฑ์เมือง Poitiers ประเทศฝรั่งเศส
กล่าวว่า ระหว่างประเทศใหม่และประเทศ
เก่าจะย่อมแตกต่างกัน ประเทศเก่า
ย่อมมีพิพิธภัณฑ์เล็กๆ มาก และควรมี
การศึกษาวิชาการจัดการ พิพิธภัณฑ์
ภัณฑารักษ์ ฝรั่งเศส อีกคน ๑ กล่าวสนับสนุน
การศึกษาวิชาการจัดการ พิพิธภัณฑ์
นาย G. Schmidt. ภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑ์
ศิลปกรรมเมือง Bale ประเทศสวิสส์
กล่าวว่า ในสวิสส์ต้องแล้วแต่ความตั้งใจ
ของประชาชน แต่ตามหลัก ICOM
พิพิธภัณฑ์เป็นอาชีพ และการดำเนินงาน
พิพิธภัณฑ์ ก็ควรต้องปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ
นาย S. Thomas ผู้อำนวยการ
พิพิธภัณฑ์ศิลปะและวิทยาศาสตร์ แห่ง
เมือง Rochester สหรัฐอเมริกา กล่าวว่า
ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์เล็กๆ ในอเมริกา
ไม่ได้รับความช่วยเหลือจาก พิพิธภัณฑ์
ใหญ่เลย นาย van der Haagen
หัวหน้าแผนก พิพิธภัณฑ์ และ สถานที่ทาง

ประวัติศาสตร์ของ Unesco กล่าวว่าควร
มีพิพิธภัณฑ์เล็กๆ แทนผู้
ตรวจการ ผู้แทนสวิสส์คน ๑ กล่าวสนับสนุน
และว่าควรมีพิพิธภัณฑ์หลายคน

Sir Leigh Ashton กล่าวว่าเรื่องนี้เป็น
สิ่งสำคัญที่จะได้รับการ ปรึกษากันต่อไป
แล้วมีการฉายภาพประกอบแสดง
พิพิธภัณฑ์ ในท้องถิ่นต่างๆ ในประเทศ
อังกฤษ

ลงท้ายนาย H. Rivière ผู้อำนวยการ
การ ICOM และ ภัณฑารักษ์ พิพิธภัณฑ์
ศิลปะและชนนยประเพณีของประชาชน ประเทศ
ฝรั่งเศสกล่าวว่า หวังว่า ICOM จะ
ให้คำแนะนำแก่พิพิธภัณฑ์เล็กๆ ได้ พิพิธภัณฑ์
เหล่านั้นย่อมเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นซึ่ง
ตนตั้งอยู่ ควรจะได้รับความช่วยเหลือให้
คงตั้งอยู่ได้ สำหรับประเทศฝรั่งเศสซึ่ง
มีการควบคุมมาจาก ทุกระดับ ย่อม
เป็นการง่ายที่จะช่วยเหลือ และนาย
Rivière หวังว่าการที่จะให้พิพิธภัณฑ์ คง
ช้อยู่ได้นั้นย่อมสำคัญกว่าการที่จะให้มี
พิพิธภัณฑ์หลายแห่งแต่ตั้งอยู่ได้ไม่นาน

เวลา ๑๗.๓๐ น. เป็นการไปชม
Palazzo Bianco พิพิธภัณฑ์รูปเขียนถนน
Garibaldi วังนสร้างขึ้นในคริสต์ศตวรรษ
๑๕ ถึง ๑๘ พิพิธภัณฑ์นี้เป็นของจักใหม่
และใช้วิธีแบบใหม่ ซึ่งยังเป็น ที่ ถกเถียง

กันอยู่ คือสำหรับปั้นนูนจากวงเวียน
เป็น ชงหมุนชนลงใต้ เป็นประโยชน์
เกี่ยวกับส่วนสูงของรูปนั้นกับระดับ สายตา
ของผู้มาชม อาจทำให้อยู่ในระดับเดียวกับ
กับที่ศิลปินเจ้าของตั้งใจไว้ได้ แต่เป็น
การชักชวนให้นับค่าศิลปะอย่าง เพราะ
เท่ากับเอาแบบเช่น ของใหม่ มาใส่เข้า
ไว้กับของเก่า และแบบเหล่านั้นประกอบ
ขึ้นด้วยเสา ซึ่งรองรับรูปปั้นนั้น อยู่เท่านั้น
สำหรับรูปเขียนนั้นเขาได้เอารอบออกหมด
เหลือแต่ตัวรูปเขียนเท่านั้น มีแผ่นทอง
เหลืองเล็ก ๆ อธิบายชื่อรูปและ จิตรกรกรีก
ไว้ข้าง ๆ รูป สำหรับรูปเขียนนูนระมีการ
ตกแต่งอยู่ในการประชุมวันที่ ๙ กรกฎาคม

คม พิพิธภัณฑ์ที่ใช้ Fluorescent Light
ให้แสงสว่างทั้งหมด ชั้นบนทำเป็นคลัง
เก็บรูปที่ไม่ได้ตั้งแสดง ไว้เก็บนั้นเขาใช้
แขวนห้อยไว้ กับหลังคาไม่ให้รูป ต้องพึ่ง
อยู่กับอะไร

เวลา ๒๑.๐๐ น. มีการรับรองเป็นทาง
ราชการของเจโนวาที่วัง Tursi ซึ่งตั้งอยู่
ติดกับวัง Bianco วัง Tursi ปะจุบันใช้เป็นที่
ศาลาเทศบาลสร้างในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖
การรับรองมีผู้ที่ได้รับเชิญมาเป็น อันมาก
ที่เลี้ยงเครื่องคดีย่อยบนชั้นบนเป็นส่วนใหญ่
มีคนตรักรวบรวมตลอดเวลา วังนั้นเก็บคึก
คึกกับวัง Bianco ซึ่ง เปิดให้ผู้ที่ได้รับ
เชิญเข้าไป ชมรูปเขียนต่าง ๆ ไปได้

สำรวจความในจารึกภาษาไทยหลักที่ ๒๒

ของ

ปรีดา ศรีชลาลัย

ในคานพายพิงทวศราษบุรีมีเขาลูก
หนึ่งเรียกกันว่าเขางู ห่างจากตัวจังหวัด
ประมาณ ๘ กิโลเมตร ที่เขานนมถาซง
เรียกกันเป็นพื้นเมืองว่าถาฤษ ในถาฤษมี
สถูปพระพุทธรูปเจ้าปางแสดงปฐมเทศนา
พระทนต์หอยพระบาท ตอนใต้พระบาท
มีจารึกอยู่ ๕ คำ เป็น อักษร ๑๒ ตัว
ศาสตราจารย์ ยอช เซ เกส อ่านไว้ ๔ คำ
แต่เว้นเสียคำหนึ่ง ทั้งปรากฏในประชุม
ศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ หน้า ๓๕ ว่า
บุญ-วระ ฤษ-ศรี สماعيلุต

ที่ท่านเซเกสซิกเส้นละไว้ในระหว่าง
ฤษกับศรีสماعيلุตนั้น ข้าพเจ้าไม่ทราบ
ว่าท่านมีความประสงค์อย่างไรจึงไม่แสดง
คำอ่าน เมื่อพิจารณาครุปลัณฑที่จารึก
ส่วนบนมีลักษณะคล้ายสระอิตัวพิมพ์ของ
อังกฤษ ส่วนล่างมีลักษณะ เป็น สระอุ
โบราณของไทย

สระอิตัวพิมพ์ของอังกฤษ ถ้าเทียบ
กับพยัญชนะรุ่นเก่าที่ไล่โดยอักษรจารึก

หลักที่ ๒๒ เช่นที่ใช้ในจารึกหลักที่ ๑๘
และ ๒๗ ก็ตรงกับตัว ช เพราะฉะนั้น
ข้าพเจ้าจึงอ่านคำที่ท่านเซเกสซิกไว้นั้นว่า
ช รวมกันทุกคำเป็น บุญ-วระ ฤษ ชู ศรี
สماعيلุต

เมื่อตรวจดูคำจารึกคำแรก จะพบ
เส้นขีดสั้น ๆ ต่อจากคำว่า บุญ เป็นเครื่องหมาย
คันคำว่าบุญนั้น เพื่อให้สังเกตว่า
บุญ เป็นคำหนึ่งต่างหาก ไม่รวมกับอีก
๔ คำหลัง

ตั้งแต่อ่านคำว่า ชู ออกแล้ว ข้าพเจ้า
เข้าใจว่า จารึกนี้เป็นภาษาไทย ได้คิด
ทบทวนตรึกตรองคร่ำครึมาหลาย ครั้ง และ
ตลอดเวลาหลายปี ยังไม่เห็นเหตุผลที่
จะหักล้างว่าจารึกหลักที่ ๒๒ นี้เป็นภาษา
ไทยไม่ได้ด้วยประการใด ๆ เลย

ถ้าจะถามว่าจารึกนี้เป็นภาษาไทย
ของดินไหน ก็ตอบได้ทันทีว่าเป็นภาษา
ไทยของอุททองเก่า ด้วยเหตุผลง่าย ๆ
เพียง ๓ ประการ คือว่า

(๑) ถ้าผู้เขาง อยู่ในแขวงราชบุรี
อันเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนท้องโบราณ

(๒) คำว่า วรรณิ คือ พระณิ ยัง
มิใช่สืบมาในภาษาไทยจนทุกวันนี้ บรรดา
ผู้ที่เคยอ่านเรื่องเวียงมัย คำกลอนเก่า ๆ
หรือพงศาวดารของลิเก คงยอมรับว่า
พระณิ เป็นคำนิยมแพร่หลายในภาษา
ไทยถิ่นนี้จริง

(๓) ตัว ญ ที่สะกดคำว่า บุญ มีรูป
ลักษณะคล้ายคลึง ที่สะกดกับ ญ หัวทศของ
ไทยโบราณ

เพื่อให้ทราบว่าจารึกในถ้าผู้เขาง
นั้นเก่าแก่เพียงไร ต้องพิจารณาพระพุทธรูป
ที่สลัก และลักษณะอักษรที่จารึกประกอบ
กัน

พระพุทธรูปลักษณะ ประทับนั่งห้อย
พระบาท พระหัตถ์ขวาเป็นเครื่องหมาย
แสดงพระปฐมเทศนา พระหัตถ์ซ้ายวาง
ขยิบบนพระสงฆ์ ท่านเชเคสว่า แขนง
คล้าย ๆ ลักษณะ พระพุทธรูป อันเคย ครั้ง
ราชวงศ์ศุภะ ราว พ.ศ. ๘๖๐ — ๑๑๕๐

ส่วนอายุของอักษรจารึก ท่านเชเคส
กล่าวไว้ในที่ต่าง ๆ โดยอนุมานเป็นตัวเลข
แตกต่างกันบ้าง แต่ใกล้เคียงกันที่
สุด คือในหนังสืออธิบายทางโบราณคดี
ก่อนว่าด้วยสมัยทวารวดี ท่านเชเคสว่า
ลักษณะอักษรจารึก ที่ถ้าผู้เขาง

คล้ายลักษณะอักษรขอมเก่า ครึ่ง พ.ศ.
๑๐๐๐ — ๑๓๐๐ ในหนังสือประชุมศิลา
จารึกสยามภาคที่ ๒ คำอธิบายว่าด้วยกรุง
ทวารวดี ทั่วหน้า ๓ ท่านอธิบายว่า รูป
ในถ้าผู้เขางมีจารึกช่ออักษรสมาธิศุภะ ว่าเป็น
ผู้สลักพระพุทธรูปที่ผาผิงถ้ำ ลักษณะ
อักษรจารึกเหล่านั้น เป็นลักษณะอักษร
เก่าครึ่ง พ.ศ. ๑๐๐๐ — ๑๐๕๐ ส่วนคำ
อธิบายสำหรับจารึกหลักที่ ๒๒ นั้น ท่านให้
แนวเทียบเคียงว่า มีลักษณะคล้ายอักษร
ที่ใช้ในประเทศอินเดียฝ่ายใต้ เมื่อราว
พ.ศ. ๑๐๐๐ ถึง ๑๑๐๐

ก่อนจะแสดงถึงความหมายของ คำ
ในจารึก จำต้องนำข้อสันนิษฐานของท่าน
เชเคสมาเล่า นำ เพื่อสะดวกในการกา
หนดความแก่ผู้อ่านต่อไป

ด้วยเหตุที่พระพุทธรูปสลักเห็นชัดจารึก
หลักที่ ๒๒ นั้น ท่านเชเคสจัดรวมไว้ใน
ประเภทพระพุทธรูปสมัยทวารวดี ท่านจึง
อธิบายถึงชาวเมืองทวารวดีว่า มีเค้าเงื่อน
พอที่จะสันนิษฐานได้ว่า ชาวเมืองทวารวดี
เป็นชาติรามัญ คือคำจารึกบนฐานพระ
พุทธรูปสมัยทวารวดีทั่วบริเวณมณฑล
ได้มาจากวัดช่อแขวงจังหวัดลพบุรี ก็
เหมือนเป็นภาษามอญ และยังมีจารึกอยู่
บนเสาแปดเหลี่ยมซึ่งได้พบที่ศาลพระกาฬ

เมืองลพบุรี เป็นภาษามอญเก่าแท้ไม่ต้อง
สงสัย ตัวอักษรที่เสาคู่แปลเทียบ (คือ
จารึกหลักที่ ๑๘) นมลักษณะเหมือน
ลักษณะของตัวอักษร ที่จารึกบนฐานพระ
พุทธรูปที่กล่าวแล้ว และตัวอักษรที่จารึก
ตามพระพิมพ์ กษัตริย์จารึกที่ฝาผนังถ้ำฤๅษี

เขาง

เหตุผลที่ท่านเช เกสท์ เถดท์ ให้ ชาว
เมืองทวารวดีเป็นชาติรามัญ มีข้อสำคัญ
อยู่เพียงว่า จารึกที่ฐานพระพุทธรูปที่
เขมรมณฑล (องค์หนึ่ง) กุเหมือนเป็น
ภาษามอญ และจารึกที่เสาคู่แปลเทียบ
(คือจารึกหลักที่ ๑๘) เป็นภาษามอญเก่า
ข้าพเจ้าเห็นว่าเพียงเหตุผลเท่านั้น
จะยังไม่พอสำหรับการอนุมาน ชนชาติที่
อยู่ประจำเป็นเจ้าของถิ่น เพราะคำจารึก
เป็นเรื่องของศาสนา ในประเทศไทย
ถ้าใครศึกษา สภาพ การ ที่ เป็น จริง อย่าง
กว้างๆ แล้วจะทราบว่า ไม่ว่าคนชาติใด
ภาษาใดที่เข้ามาอาศัยพำนักอยู่ จะจารึก
ถ้อยคำในสิ่งที่ปลูก สร้างทางศาสนาเป็น
ภาษาของตน ๆ ย่อมทำได้ตามใจชอบ
แม้เป็น คนไทยแท้ ๆ จะจารึก เป็น ภาษา
มอญหรือสันสกฤตก็ตามที่ตนรู้ และ
ให้จารึกเป็นภาษาของม ที่ตนพอใจ ก็
สามารถทำได้ เพราะเขาจะคิดเห็นเป็น

เกียรติที่ไพศาล ในการที่จารึกภาษาอน
หลาย ๆ ภาษายังคั่นกัน จะพบตัวอย่าง
เช่นว่านี้ได้ ในสมัยพระมหาธรรมราชา
ลิไทย ราชบัณฑิตพาอุนรามคำแหง นคร
สุโขทัย

จารึกบนเสาคู่แปลเทียบ (คือจารึก
หลักที่ ๑๘) ที่ท่านเช เกสท์ยกมาอ้างนั้น
มีคำควรสังเกตุอยู่ ๒ — ๓ คำที่ตรงกับ
คำไทย คือ

ก. คำว่า กนุ ทับุญ ตรงกับคำไทย
ว่า กระทำบุญ

ข. คำว่า ท ตรงกับคำไทยว่า แท้
แท้ แท้

ค. คำว่า เซลา ตรงกับคำไทยว่า
ฉลุ ซอยนกลีศแปลว่าว

นอกจากนี้ก็มีคำพิเศษอีก คำหนึ่ง ที่
ท่านอ้างว่าเป็นคำมอญคือ กุยาก แปล
ว่า พระ ซึ่งไทยไม่เคยใช้เลย

ต่อไปนี้ท่านเช เกสท์จะแนะนำให้เข้าใจว่า
การจารึกหลักที่ ๒๒ ทำตามแบบรามัญ
ท่านจึงอธิบายไว้ในประชุมศิลาจารึกสยาม
ภาคที่ ๒ หน้า ๕ ว่า “ศิลาจารึกที่ถ้ำฤๅษี
ทวารวดี คำว่า บุญ แทนคำว่า บุญย์ ก็
เขียนตามแบบมอญเหมือนกัน”

ผู้อ่านย่อมทราบอยู่แล้วว่า บุญ ใน
จารึกภาษามอญหลักที่ ๑๘ นั้น เป็นจารึก
อักษรวนั เกี่ยวกัจารึกภาษาไทยในถ้ำฤๅษี

เขา (คือหลักที่ ๒๒) ก็เมื่อพิสดารไม่
ได้ว่า จารึกหลักที่ ๑๘ เก่ากว่าหลักที่
๒๒ จะว่าคำในหลักที่ ๒๒ เขียนตามแบบ
คำในหลักที่ ๑๘ ได้อย่างไร เพราะพิสดาร
ไม่ได้นั่นเอง คำนั้นที่ว่า บุญ เขาอย่าง
บุญ จึงไม่มีคำในทางเหตุผล

ความนิยมใช้คำว่า บุญ ของไทยคง
แต่โบราณมา ยังคงใช้ว่า บุญ อยู่จนทุก
วันนี้ เช่น บุญกุศล บุญบุญธรรม มีบุญ
คุณ

สำหรับ บุญ ในจารึกหลักที่ ๒๒ ซึ่ง
เป็นคำค้น และมีเครื่องหมายคนให้รู้ว่า
เป็นคำหนึ่งต่างหากจากอก & คำข้างหลัง
ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นคำเรียกปณิธานที่
สร้างขึ้น เพื่อให้เป็นข้อเกิดกิจการบุญ
เช่นเดียวกับที่มาตั้งคำเรียกว่า ธรรม
และ วัตร ในชั้นหลัง ๆ ถ้าต้องการให้บุญ
มีความหมายเป็นอย่างอื่น ต้องมีคำประ
กอบข้างหน้าข้าง ข้างหลังบ้าง ตามสม
ควร เช่น ทำบุญ มีบุญ นกบุญ ส่วนบุญ,
บุญกุศล บุญธรรม บุญคุณ บุญบาป

เมื่ออ่าน เรื่อง พระบรมราชา ๗ ทศ ท
กิลปนาสงฆ์เมืองพทลุงกรุงศรีอยุธยา
จะได้พบคำว่า ธรรมนัตรา (คันฉับ
เขียนเป็น ทำมาดราย) นั้นเป็นคำเงื่อน
ให้เห็นว่า ครั้งโบราณคงจะเคยเรียก
ปณิธานว่า ธรรม ซึ่งข้าพเจ้าสันนิษ
ฐานว่าเป็นความนิยมเกิดขึ้นในสมัยหลัง

ของคำว่า บุญ อีกทอดหนึ่ง ได้อธิบายไว้
แล้วในเรื่องชุดคันคำไทยว่าด้วย ธรรมน
ตรา

ต่อจากคำว่า บุญ คือ พระ ฤษี หมายถึง
ถึง ฤษีครองผ้าเหลือง เพราะไทยชอบ
เรียกนักบวชที่ครองผ้าเหลืองว่าพระ ไม่
ว่านักบวชนั้นจะถือลัทธิใด แต่ถ้าไม่ครอง
ผ้าเหลืองแล้ว เราก็ไม่นิยมเรียกว่าพระ
เช่นนักบวชในลัทธิคริสต์ เราเรียกว่าบา
หลวง บาทหลวง เป็นตัวอย่าง และโดย
เหตุจากรักใช้คำว่า พระฤษี นั้นเอง ย่อม
ช่วยยืนยันว่าเป็นคน ไทย ไม่ใช่รามัญ
เพราะถ้าเป็นรามัญ ต้องใช้คำว่า กุยาฤษี

ต่อจากคำว่า พระ ฤษี ถัดคำว่า ชู
ศรีสมาธิคุปต์ ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ชู เป็น
นามเดิมของพระฤษีองค์นั้น ส่วน ศรี
สมาธิคุปต์ เป็นนามฉายา

รวมความสำหรับจารึกหลักที่ ๒๒ นี้
ว่า นายชู (คนไทย) ถือบวชเป็นฤษี มี
นามฉายาว่า ศรีสมาธิคุปต์ ได้สร้างบุญ
สถานคือพระพุทธรูปสลักปางปฐมเทศนา
ไว้ในถ้ำเขา

จารึกหลักนี้เป็นภาษาไทยที่เก่าแก่ที่
สุด ซึ่งมีในระหว่าง พ.ศ. ๑๐๐๐ ถึง ๑๒๐๐
ระยะ พ.ศ. ๑๐๐๐ ยังเป็นปลายสมัยมหา
อาณาจักรไทยโพ้นาน ระยะเกือบ พ.ศ. ๑๑๐๐
ถึง พ.ศ. ๑๒๐๐ เป็นสมัยมหาอาณาจักร
ไทยโพ้นานถึงคราวโครม และแตกแยก

ออกเป็น ๖ รัฐ ได้แก่ (๑) รัฐยุบลอพัคติ
(นครจักรพรรดิละโว้) (๒) รัฐสัทโท
(นครทางลำน้ำสัก) (๓) รัฐอิคานปุระ
(นครเสียมราช) (๔) รัฐมหาจัมปา
(กัณฑ์วันออกของอิคานปุระ) (๕) รัฐ
ลังกาย (ตั้งแต่ปากน้ำท่าจีนลงไปชุมพร)
(๖) รัฐพันพาน (ศรีธรรมราช)

เราควรระพอใจว่า มีภาษาไทยปรากฏ
ในจารึกเก่าแก่ถึงเกือบ ๑๕๐๐ ปีมา
แล้ว ความพอใจอันนี้จะช่วยกระตุ้น
เตือนให้นักศึกษาประวัติศาสตร์ไทย
พยายามละเล็กละเอยาหาความเข้าใจ
อยู่เพียงว่า ไทยเพิ่งจะมีเป็นชนกแผ่นดินใน
ดินนี้ ต่อเมื่อสุโขทัยเป็นราชธานีของพ่อขุน
ศรีอินทราทิตย์ ความจริงยังมีหลักฐาน
อย่างอื่น ทั้งท้าวเจ้าชแวงไว้ในเรื่อง
หนังสือไทยก่อนพ่อขุนรามคำแหง พงจะ
ให้เค้าเงื่อนมากอยู่ว่า ไทยได้ตั้งเป็นชน
กแผ่นดินในดินนี้ ณ ดินนี้ก่อนถึงสมัยสุโขทัย
ช้านานนักแล้ว

บรรดาจารึก ที่ ตรวจ ค้น พบ ใน ภาค
กลางประเทศไทย ที่เป็นภาษาขอมเก่าที่
สุกคือจารึกพบที่เทวสถาน ใน พระนครศรี
อยุธยา กำนันหนึ่งเป็นภาษาสันสกฤต อีก
กำนันหนึ่งเป็นภาษาขอม อายุประมาณ
พ.ศ. ๑๔๘๐ เวลานั้นเก็บรักษาไว้ในหอ
วชิรญาณ บริเวณ พิพิธภัณฑสถานแห่ง

ชาติ แต่ก็นับเป็นจารึกใหม่กว่าจารึก
ภาษาไทยหลักที่ ๒๒ ถึง ๓๐๐ ปีเป็นอย่าง
น้อย ส่วนจารึกภาษามอญคือจารึกหลัก
ที่ ๑๘ ท่านเชกเศว่าเก่าไล่เลยกับจารึก
ภาษาไทยหลักที่ ๒๒ ทั้งจารึกหลักที่ ๑๘
นั้นเล่าก็มีคำไทยคละอยู่ด้วย ซึ่งสมควร
นับเป็นจารึกภาษามอญปนไทย คือไม่ใช่
ภาษามอญแท้ ข้อเหล่านี้ย่อมสนับสนุน
ให้เห็นความเก่าแก่ แน่นแน่นของ จารึก
ภาษาไทยหลักที่ ๒๒ ยิ่งขึ้น และยังไม่มี
ปรากฏว่ามีจารึกภาษามอญ หรือ ชน ชาติ
ที่อยู่ใกล้เคียงไทยดินนี้ ที่เก่ากว่าจารึก
ภาษาไทยหลักนี้ด้วย

ถ้าทางราชการจะ ช่วย จัด ถ่าย ภาพ
สลักพระพุทธรูป อันเป็นมรดกสถานของ
พระอุษย ศรีสมาธิคุปต์ ณ ถ้ำเขามูราชบุรี
ออกเปิดเผยให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษา
ฝ่ายโบราณคดีได้ จะเป็นคุณทานน้อยไม่
นักโบราณคดีจะได้เห็นตัวอย่างอีกประการ
หนึ่งที่แสดงว่า คนไทยสามารถสลักภาพ
พระพุทธรูปแบบสมัยคุปตะได้ เหมือนกับ
คนชาติอื่นที่สามารถเช่นเดียวกัน และ
ความที่ได้เห็นภาพนั้น จะเป็นเหมือนบันทึก
ให้ก้าวไปสู่ขั้น วิจัยตรวจ เพื่อเทียบหา
ความรู้ในแบบพุทธเจดีย์สมัยใด ๆ มา
จากสมัยคุปตะ เป็นจำนวนมากและต่าง ๆ
ชนิดกัน

นำเที่ยวจังหวัดจันทบุรี

ของ

ค. อมาตยกุล

ภูมิประเทศและสภาพทั่วไป

จังหวัดจันทบุรีอยู่ห่าง จาก กรุงเทพฯ
ประมาณ ๓๕๐ กิโลเมตร อาณาเขตทาง
ทิศเหนือจรดจังหวัดปราจีนบุรี ทิศตะวันออก
จรดเขตแดนประเทศเขมร ทิศใต้จรด
ชายฝั่งทะเลในอ่าวไทย และ จังหวัดตราด
ทิศตะวันตกจรดจังหวัดระยอง

ภูมิประเทศของจังหวัดจันทบุรีดังกล่าวนั้น
มาก มีภูเขาล้อมรอบและมีทะเลอยู่ไม่ห่าง
จากตัวเมืองเท่าใดนัก ตอนเหนือเป็นท
งเตี้ยไปด้วยภูเขาสลับซับซ้อนกัน เขา
สูงเกิน ๑,๐๐๐ เมตรขึ้นไปมีอยู่หลายลูก
เช่นภูเขาสอยดาวและภูเขาสระบาปเป็นต้น
ภูเขาตะเคียนทองซึ่งเป็นทเกิดของแม่น้ำ
จันทบุรีอยู่ทางตอนเหนือเหมือนกัน ส่วน
ทางตะวันออกมีเทือกเขา สระบาป ซึ่งเป็น
แหล่งกำเนิดโรคทรพิษ อันสำคัญยิ่งของ
จันทบุรี ทอดเป็นทยาวไปจน สก สวายดา
ทางทิศใต้และทางตะวันออกเฉียงใต้ มีท

รายพอจะทำได้ทำนาได้บ้าง ถึงแม้ว่าจะ
มีเนื้อที่ไม่มากนักเหมือนอย่างทางภาคกลาง
ก็ตาม แต่ปริมาณข้าวที่เกิดขึ้นจากจังหวัดนั้น
ในบ่อนั้นๆ มีจำนวนไม่น้อยเลยทีเดียว

พันททางทิศตะวันตกเต็มไปด้วยเนิน
 สูง ๆ ต่ำ ๆ และมีภูเขาพลอยแหวนซึ่ง
 เหนือเขาสูงเล็ก ๆ แต่เต็มไปด้วยพลอย
 สีต่าง ๆ งามคาวอย่างยอดเยี่ยม ถ้าท่านชน
 ไปเที่ยวบนภูเขาสูงนั้น จะพบแร่ชนิดหนึ่ง
 มีสีดำเหนียวและเลื่อมเหมือนสนิม งามอยู่
 บนผิวกินสีแดงเข้มเต็มไปด้วยหมึก ที่อยู่ลึก
 ลงไปในพื้นดินเพียง ๒-๓ นิ้วก็มี แร่
 ชนิดนั้นมียูกลากเกลื่อนทั่วไปทั้งเขาพลอย
 แหวน ชาวเมืองเรียกกันว่าชแวร์ คือเป็น
 แร่อ่อนใช้เจียรในการทำหัวแหวนไม่ได้ แต่
 ถ้าหากว่าท่านมีโชคก็ อาจจะพบแร่แท้ ๆ
 เขาก็ได้ เพราะมันมีหินปะปนกันอยู่กับ
 ชแวร์เหล่านี้ด้วยเหมือนกัน (๑)

(๑) วิถีชีวิตพลอยของชาวเมืองจันทบุรีนั้น ต้องขุดลงไปในพื้นที่ประมาณ ๕-๖ ศอก ได้ถากรูน คือแร่ชนิดหนึ่ง มีสารประกอบด้วยธาตุอลูมิเนียมกับออกซิเจน แล้วไปต่อยออกเป็นชั้นเล็กๆ ถ้ามีพลอยก็เก็บไว้ต่างหาก ส่วนที่ไม่มีพลอยก็ทิ้งไป เดิมเคยมีสาวถากรูนอยู่ที่เมืองจันทบุรี เพิ่งมาเลิกเสียเมื่อในรัชกาลที่ ๔ นี้เอง.

ส่วนตามเนินข้างเขาพลอยแหวนนั้น ก็เต็มไปด้วยสวนยาง ไร่พริกไทย ไร่กาแฟ และสวนผลไม้ต่าง ๆ เช่นเงาะทุเรียนและส้มเขียวหวาน เป็นต้น ทropicการตามธรรมชาติของจังหวัด จันทบุรี มีอยู่ทุกหนทุกแห่ง เมื่อนั่งรถยนต์ผ่านไปตามถนนต่าง ๆ ในเขตจังหวัดจันทบุรีแล้ว จะสังเกตเห็นได้โดยฉับพลัน

ถ้าจะมีเมือง ซึ่งนับว่าอุดมสมบูรณ์อย่างที่สุดอยู่ในประเทศไทย หลายเมืองแล้ว จะต้องนับเมืองจันทบุรีรวมอยู่ในเมืองจำพวกนั้นด้วยเมืองหนึ่งทีเดียว เพราะปรากฏว่าพืชผลของจันทบุรีมีหลายหลากมากมาย และมีทุกอย่างที่เมืองอื่นสามารถจะมีได้ พืชผลบางอย่างที่เมืองอื่นไม่มี หรือพอจะมีบ้างแต่ไม่ถึงกับเป็นสินค้า กลับมีแต่เฉพาะที่เมืองจันทบุรีเมืองเดียวก็หลายอย่าง เช่นรวงไม้หอมพริกไทย และกาแฟ เป็นต้น

สินค้าที่ขอสอดคล้องของจันทบุรี มีมาแต่โบราณกาลก็คือ ผ้าไหม ผ้าพัน เลือก ซึ่งเรียกกันว่าเสื้อจันทบุรี พริกไทย กุ้งแห้ง และทุเรียนกวน สินค้าเหล่านี้เป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายมาก โดยเฉพาะผ้าไหมและผ้าราชวัตรของจันทบุรี มีความพิเศษ คือมีไคไนยมกันแต่เพียงคนธรรมดาสามัญเท่านั้น แม้พระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงโปรด จะเห็นได้จากพระราชบัญญัติเรื่อง เสื้อผ้าประพาสจันทบุรีในรัชกาลที่ ๕ ทรงชมผ้าไหมของจันทบุรีว่า เนื้อดีใช้ทนทานดีกว่าที่ทำมาแต่เมืองจีนและเมืองญวนเสียอีก

ในสมัยศรีอยุธยาผ้าไหมของจันทบุรีเคยเป็นผ้าทรงของพระราชอาคันตุกะ และเจ้านายในราชตระกูล คู่กันมากับผ้าม่วงหางกระรอกของเมืองนครราชสีมา และทรงใช้กันเรื่อยมา จนกระทั่งเลิกประเพณีนิยมการใช้ผ้านี้ เปลี่ยนวิธีแต่งกายกันใหม่ตามแบบชาวตะวันตก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงได้ทรงเลิกใช้ และหลังจากนั้นไม่นานนักสินค้าผ้าของจันทบุรี ทุกชนิดตลอดจนผ้าผืนเล็ก ๆ เช่น ผ้าเช็ดปาก เป็นต้น ก็ขายเกลี้ยงไป

ในปัจจุบันชาวเมืองจันทบุรีได้เลิกค้าผ้าผืนเล็กแล้ว เพราะถ้ายังขึ้นท้องถิ่นอยู่ก็ไม่สามารถจะนำไปจำหน่ายได้ เพราะไม่มีใครนิยมใช้ เวลานี้จะมองไปทางใด ก็เจพบแต่สินค้าผ้าของต่างประเทศ ซึ่งหลังจากไหลกันเข้าไปสู่เมืองจันทบุรีจนเต็มตลาด สินค้าผ้าของต่างประเทศเหล่านี้จะคงเป็นเจ้าตลาดอยู่ในเมืองจันทบุรีหรือในประเทศไทย อีกสัก ๑๐ ปี ก็น่าจะเชื่อว่าคงไม่มีผู้ใดสามารถจะพยากรณ์ได้เป็นแน่

พริกไทยก็ออกอย่างหนึ่งซึ่งเคยขึ้นชื่อ
ลือชาว่าเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประ-
เทศไทยเป็นที่ส่งรองจากชาวลงมา แต่
ในสมัยนี้ไม่ค่อยมีผู้นิยมปลูกกันมากนัก
กลับนิยมทำสวนยางแทน ทั้งนี้คงจะเนื่อง
จากมีผู้ปลอมปนทำให้พริกไทยของไทย
เสื่อมคุณภาพลง ขายเป็นสินค้าออกไม่
ค่อยได้ หรือว่าราคาของยางพาราขายได้
ดีกว่าพริกไทย และการทะนุบำรุงรักษาน้อยกว่ากัน จึงทำให้คนหันมานิยมปลูก
ยางพาราแทนก็ได้ แต่สำหรับกิ่งแห่ง
เลือกปลูกและทวียนกวนนั้น ยังคงเป็นสินค้า
ที่มียาขายอยู่ในจังหวัดจันทบุรีอย่างแพร่หลาย
และยังไม่มีจังหวัดใด ๆ ในประเทศไทยจะ
ชิงความได้เปรียบไปได้เลย

ยังมีสินค้าที่ขึ้นชื่อนานาชาติของจังหวัด
จันทบุรีออกอย่างหนึ่ง คือ กว๊วยเคียวฝัก เส้น
กว๊วยเคียวของจังหวัดนี้ทำใส่คล้ายวันเส้น
เมื่อฝักแล้ว นุ่มนวล ชวนรับประทาน อย่าง
ยิ่ง ผู้ที่ไปจังหวัดจันทบุรีโดยมากจะต้อง
ซื้อรับประทานกันเสมอ แม้ในกรุงเทพฯ
ก็ยังมียาขายรับประทานมาก โดยเฉพาะที่
ตลาดนัดในวัง สราญรมย์ ปรากฏว่าครั้ง
หนึ่งกว๊วยเคียวฝัก จันทบุรี เคยขายได้ถึง
และจะขายหมดทุก ๆ อาทิตย์ทีเดียว

จันทบุรีเป็นเมืองหนึ่งที่มีชื่อเสียงใน
การมีน้ำตกมาก น้ำตกแต่ละแห่งก็ใหญ่

โตงคางม มีชื่อเสียงเป็นทิวทัศน์กันแพร่
หลายในหมู่ชาวกรุงเทพฯ และชาวจัง
หวัดใกล้เคียง เช่นน้ำตกพลว และน้ำ
ตกสระบาป เป็นต้น นอกจากนั้นจันทบุรียังมี
ข้าวหอมหาคทรายสีเหลืองละเอียดทอดยาว
เหยียดไปหลายกิโลเมตร ข้าวนี้มีชื่อ
เสียงที่รู้จักกันทั่วไป โดยมีชื่อที่เรียก
ว่า “ข้าวกะทิง” นอกจากข้าวก็มีแหลม
ซึ่งคงมหาที่โคเสมอเหมือนกันได้ยาก
แหลมนุ่มชื้นเขาขึ้นลงไปบนทะเล และ
ชื้นเขาเองที่มองแต่ไกลแล้ว จะเห็น
เป็นรูปร่างคล้ายสิ่งใดก็จินตนาการอยู่ จึง
เรียกกันว่า “แหลมสิงห์” มาแต่โบราณ
กาล

อากาศของจังหวัดจันทบุรีก็เย็นสบาย
อุณหภูมิในหน้าร้อนก็ไม่ผิดแผกแตกต่าง
กันกับหน้าหนาวเท่าใดนัก คือในฤดูหนาว
ก็ไม่หนาวจัด และฤดูร้อนก็ไม่ร้อนจัด
เพราะมีลมทะเลพัดโชยอยู่เสมอ จึงนับ
ว่าเป็นเมืองที่เหมาะสำหรับจะไปเที่ยวพักผ่อน
หย่อนใจได้ทุกฤดูกาล

การไปจันทบุรี อาจไปได้สะดวกทั้ง
ทางบกและทางน้ำ ทางบกมีทางหลวงไป
ได้จากกรุงเทพฯ ผ่านจังหวัดสมุทรปรา-
การ ชลบุรีและระยอง ในปัจจุบันนี้มีรถ
เมล์ของบริษัทเอกชนเดินวิ่งส่งทุกวัน ออก
จากหน้าท่าสวัสดิ์ ข้างวัดปทุมคงคาราม

(วัดเกาะ) เวลาประมาณ ๕.๐๐ น. รับ
ส่งคนโดย สารถี ตาม หัวเมืองราย ทาง เป็น
ระยะๆ ไป และจะถึงจังหวัดจันทบุรี ในราว
๑๔.๐๐ น.

การไปทางน้ำก็ไปได้สะดวก มีเรือ
เกิณฑะเลออกจากท่าราชวงศ์ทุก ๆ วันพุธ
เวลา ๑๒.๐๐ น. แล่นตามชายทะเลตะวันตก
ออกเรื่อยไปจนถึงท่าแหลม ซึ่งเป็นที่
สำหรับชนเมือง จันทบุรี มาแต่โบราณกาล
จากท่าแหลมมี ถนนลาดยาง คัดตรงไปยัง
ตัวเมือง เป็นระยะทางประมาณ ๑๒ กิโลเมตร
การไปทางเรือใช้เวลาบนเรือ
ไปในเรือเพียงคนเดียวเท่านั้น วันรุ่งขึ้น
ประมาณ ๑๔.๐๐ น. ก็ถึงจังหวัดจันทบุรี

สำหรับการไปทางเรือนั้น นับว่า
สะดวกสบายดีมาก ท่านจะได้รับอากาศ
ทะเลสดชื่นอยู่เสมอ เหมาะสำหรับผู้ที่จะ
ไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ หรือสำหรับผู้
ที่ไม่มีธุรกิจหรือหน้าที่ที่จะต้องทำ แต่ถ้าหาก

ว่าท่านมีธุรกิจที่จะต้องทำแล้ว ก็ควร
ไปทางรถยนต์จะเหมาะกว่า คือออกจาก
กรุงเทพฯ ในตอนเช้า และสามารถที่จะ
ไปพักแรมจังหวัดจันทบุรีได้ในตอนเย็นวัน
นั้นเอง

โรงแรมที่จังหวัดจันทบุรีมีหลายแห่ง
เช่นโรงแรมแสงจันทร์ โรงแรมจันทร์
เจริญ และโรงแรมสุขสมบูรณ์ โรงแรม
ของจังหวัดจันทบุรีโดยมาก มีสถานที่
สะอาดเรียบร้อยพอใช้ มีโรงแรมที่สร้าง
ใหม่อยู่แห่งหนึ่ง ชื่อโรงแรมศรีจันทร์
ตั้งอยู่ริมตลาด เป็นโรงแรมที่ใหญ่โต
และสะอาดสะอ้านดีมาก ทั้งผู้คนที่มา
ค้อยพลุกพล่านด้วย แต่สำหรับผู้
ที่เที่ยวจังหวัดจันทบุรีควร จะได้ตรวจตราดู
ด้วยตนเอง ถ้าแห่งใดเหมาะใจของท่าน
ก็ควรเลือก พัก แห่ง นั้น ได้ ตาม ใจ ชอบ
ข้าพเจ้า ไม่มีโอกาสได้ไปพักทุกโรงแรม
จึงไม่สามารถ จะให้คำแนะนำได้ถูก แท้
แน่นอน.

ตำนานเมือง

จันทบุรีเป็นเมืองโบราณ เมืองหนึ่งใน
ประเทศไทย แต่จะเริ่มสร้างชนเมือง
ไม่สามารถ จะหาหลักฐาน แน่แน่นอน ได้

ปรากฏหลักฐาน ในหนังสือฝรั่งเศส ชื่อ
แคมโบซ ซึ่งชาวฝรั่งเศสชื่อ ม. อิตเมออร์
เขียนไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ ว่า มีปากหลวง

องค์หนึ่ง พบ ศิลาจารึก ภาษาสันสกฤต ที่
ตำบลเขาสระบาป ในศิลาจารึกนั้น มีข้อ
ความว่า เมื่อ ๑,๐๐๐ ปีล่วงมาแล้ว มี
เมืองหนึ่งชื่อว่าควนตราบุรี เป็นเมืองที่มี
อาณาเขตกว้างขวางมาก ตั้งอยู่ที่เชิง
เขาสระบาป ชาวเมืองเป็นเชื้อชาติของ
ชอควนตราบุรีน จะ เป็นเมือง ตรง กับ
เมืองจันทบุรี ในปัจจุบันนี้หรือไม่ ยังเป็น
ข้อสงสัยอยู่ แต่ถ้าอ้างสถานที่ว่าตั้งอยู่ที่
เชิงเขาสระบาปอย่างนั้นแล้ว ก็เป็นอันว่า
ไม่มีปัญหาอย่างใดอีก เพราะเมืองจันทบุรี
เดิมซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่ที่สุดนั้น ตั้งอยู่ที่
เชิงเขาสระบาป ยังปรากฏซากอยู่จน
กระทั่งทุกวันนี้ ส่วนที่ชาวพนมเมืองเป็น
เชื้อชาติของนั้น ก็จะเป็นเรื่องสมจริง
อย่างยิ่ง เพราะปรากฏว่าพวกชองนั้นใน
ปัจจุบันก็ยังมเชื้อสายอยู่ในจังหวัดจันท-
บุรีอีกมาก และอาจจะกล่าวได้โดยเต็ม
ปากว่า มีมากกว่าจังหวัดอื่นใดทั้งสิ้น

พวกชองในปัจจุบันคงมีลำเนาทำมา
หากินอยู่ในป่า ซึ่งอยู่ติดกับเขตแดนเมือง
พระตะบอง ประเทศกัมพูชา มีภาษาพูด
อย่างหนึ่งต่างหากจากภาษาเขมรและไทย

นักปราชญ์ในทางมนุษยวิทยาได้จัดให้อยู่
ในจำพวกตระกูลมอญ-เขมร เช่นเดียวกับ
กับพวกขอมโบราณเหมือนกัน พวกชอง
ชอบปลูกพืชต่าง ๆ และนิยมใช้ทอง
เหลืองเป็น เครื่องประดับเหมือนอย่างเช่น
พวกกะเหรี่ยงที่อยู่ในเขตเมืองกาญจนบุรี
เข้าใจว่าเดิมทีเคยวชนจำพวกนี้ คงจะ
ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตาม ที่ต่าง ๆ
ในเขตเมืองจันทบุรีเต็มไปหมด เพิ่งจะ
ถอยร่น เข้าป่าเข้าดงไปในเมื่อ พวกไทยมี
อำนาจเข้าครอบครองเมืองจันทบุรีในสมัย
กรุงศรีอยุธยาเอง

ครั้นเมื่อ พวก ขอมมี อำนาจ ชน ประ-
มาณ พ.ศ. ๑๔๐๐ ได้แผ่อำนาจเข้าครอบ-
ครองเมืองจันทบุรี จะทราบได้ก็โดยเหตุ
ที่พบซากเมืองเก่าเหลือ ปรากฏ เป็น หลัก
ฐานอยู่ และยังมีศิลาจำหลักสมัยลพบุรี
ตลอดจนศิลาจารึกภาษาขอม (๑) อยู่
บริเวณวัดเพนียด ตำบลคลองนารายณ์
ในท้องที่อำเภอเมืองจันทบุรี ร่องรอยของ
เมืองเดิมที่ยังคงเหลืออยู่นั้น คือกำแพง
ก่อด้วยศิลาแลง มีเชิงเทินคั่นเป็นคั่น
ไปและมีถนนโบราณอีก ๒ สาย ซึ่งยังคง

(๑) ศิลาจารึกหลักนี้ในปัจจุบันอยู่ในหอสมุดวชิรญาณ

สังเกตเห็น แนวไค้ อย่าง ถนัด ชัดเจน (๑)

เมืองนายนเมืองเดิมซึ่งสร้างชนก่อน เมือง
อื่น ๆ ในเขตจังหวัดจันทบุรี ในปัจจุบัน
ชาวเมือง จันทบุรี เรียกกันว่า เมือง เพนียด
บ้าง เมืองกาไวย้าง

พวกขอมคงจะปกครองเมืองจันทบุรี
อยู่ประมาณ ๔๐๐ ปี จนกระทั่งเสื่อม
อำนาจลงใน พ.ศ. ๑๘๐๐ พวกไทยทาง
อาณาจักรฝ่ายใต้ ซึ่งมีราชธานีอยู่ที่
เมืองสุพรรณภูมิ (เมืองอู่ทอง) จึงเข้า
ยึดเมืองจันทบุรีไว้ได้ จันทบุรีจึงรวมอยู่
ในอาณาจักรไทยทางฝ่ายใต้เรื่อยมา มี
หลักฐานที่ควรจะเชื่อได้ว่าเมืองนายนเคยเป็น
เมืองชนของไทยมาแล้ว แต่ในสมัยอู่ทอง
ก็คือเมื่อพระเจ้าอู่ทอง ทรง สร้าง กรุงศรี-
อยุธยาขึ้นใน พ.ศ. ๑๘๔๓ ทรงประกาศ
ว่ากรุงศรีอยุธยามีประเทศราช ๑๖ หัวเมือง
และ ใน ๑๖ หัวเมือง น มีเมืองจันทบุรี อยู่
ด้วยเมืองหนึ่ง

ในสมัยศรีอยุธยาปรากฏว่าพระราเมศวร

เสด็จขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ได้ เมื่อ พ.ศ.

๑๘๒๗ (๒) แล้วกวาดต้อนเชลยชาว
ลานนา ลงมาไว้ในเมือง ต่าง ๆ ทางฝ่าย
ใต้และ ชายทะเล ตะวัน ออก หลาย เมือง
เช่นเมืองนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง
และจันทบุรี จึงน่าจะพอง่อนมานได้ว่า พวก
ไทยเราคง จะออกมา ตั้งถิ่นฐาน บ้าน ชอง
กันอยู่อย่างมากมายแล้วตั้งแต่ในแผ่นดิน
พระราเมศวร เป็นต้นมา ครั้นต่อมาชาว
ไทยที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในครั้งนั้น คง
จะได้สัมผัสกับชาวพื้นเมืองเดิม เช่น
พวกขอมและพวกชอง เป็นต้น จึงทำให้
สำเนียง และ คำพูด บางคำ คลอดจน จนย
ธรรมนิยมประเพณี ผิดแผกแตกต่างไป
จากไทยทาง ภาคกลางและภาคพายัพบ้าง
แต่แม้จะผิดแผกแตกต่างกันไปประการใด
ก็ตาม ชาวเมืองจันทบุรีก็ยังคงใช้ภาษา
ไทย เป็นภาษาถิ่นกันอยู่ โดยทั่วไป ตลอด
ทั้งจังหวัด ยกเว้นแต่คนหม่นน้อยเช่นพวก
จีนและญวน ซึ่งอพยพกันเข้ามาอยู่ในชั้น
หลังเท่านั้น ที่ยังพูดภาษาของคนอยู่

(๑) ถนนโบราณอย่างที่เคยพบที่เมืองจันทบุรีนี้
เรียกกันว่าถนนขอม.

(๒) ศักราชที่กล่าวนี้ เป็นศักราชที่ปรากฏในพงสาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา แต่เท่าที่สอบสวนใหม่ปรากฏ
ว่าอยู่ในแผ่นดินพระบรมราชาธิราชที่ ๑.

ในปัจจุบันยังปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งภาคอีสานและภาคตะวันออก

เมืองเดิมที่เขาสระบาป ตำบลคลอง
นารายณ์ น้ำจะย้ายมาสร้างใหม่ที่บ้าน
ลุ่ม ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันท-
บุรีตั้งแต่แผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถเป็น
ต้นมา เพราะในรัชกาลนั้นทรงจัดระเบียบ
การปกครองใหม่ คือทรงจัดตั้งตำแหน่ง
จตุสดมภ์ มี เวียง วัง คลัง นา ขุน และ
ทรงตั้งตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีขึ้นอีก
๒ ตำแหน่ง คือฝ่ายทหารตำแหน่งหนึ่ง
มีชื่อว่าสมุหกลาโหม และฝ่ายพลเรือน
ตำแหน่งหนึ่ง มีชื่อเรียกว่าสมุหนายก
ส่วนนอกราชธานีออกไปก็จัดการปกครอง
หัวเมืองต่างๆ ลดหลั่นกันลงไปตามความ
สำคัญของเมืองนั้นๆ โดยทรงตั้งเป็นเมือง
เอก โท ตรี และจัตวาขึ้นตามลำดับไป จึง

ทำให้เข้าใจว่าเมืองจันทบุรี น้ำจะย้าย มา
ตั้งที่ตรงบ้านลุ่มในสมัยนั้นด้วย เพราะ
เมืองเดิมที่เขาสระบาปนั้น มีภูเขากระ-
หนายอยู่ข้างหนึ่ง และมีแม่น้ำกระหนาย
อยู่อีกข้างหนึ่ง คงไม่มีทางที่จะขยาย
ให้ใหญ่โตออกไปกว่าเดิมได้

การสร้างเมืองใหม่ที่บ้านลุ่มนี้ คง
ทำเป็นเมืองขอมเหมือน อย่างเมืองโบราณ
ทั้งหลาย คือมีคูและเชิงเทินคั่นรอบเมือง
ทำรูปเป็นสี่เหลี่ยม กว้างยาวประมาณ
ด้านละ ๖๐๐ เมตร เมืองจันทบุรีตั้งอยู่ที่
ตำบลนครสกลตมาจนสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยก
พลออกจากเมืองระยอง มาตี เมืองจันทบุรี
ก็มาตีเมืองซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านลุ่มนี้

(ยังมีต่อ)

เรื่องเมืองไตรตรึงส์ ฯ

ของ

ธนิต อยู่โพธิ์

๒ แคว้นอุทอง

ตามตำนานข้างต้นบอกไว้แล้วว่า
มกษัตริย์สืบเชื้อพระวงศ์พระองค์ไชยศิริ
ครองนครไตรตรึงส์ ๔ ชั่วแผ่นดิน ล่วง
เวลาประมาณ ๑๖๐ ปี ถึงพระเจ้าไตร
ตรึงส์องค์ที่ ๔ ซึ่งมีพระราชธิดาองค์หนึ่ง
ทรงโฉมงดงาม แล้วบังเอิญพระราชธิดา
องค์นั้นมาเกิดโรคภัยทั่วแสนปม พระ
เจ้าไตรตรึงส์ผู้เป็นพระราชบิดาไม่พอใจ
จึงให้ลอบแพคนทั้งสามไปจากนครไตร
ตรึงส์ ซึ่งแสดงว่าต้องลอบนำลงมาทาง
ใต้ ภายหลังทั่วแสนปมได้สร้างเมือง
ขึ้น มีนามว่า เทพนคร ตนเองขึ้นครอง
ราชย์ในเทพนครนั้น มีนามว่าพระเจ้า
ศิริไชยเชียงแสน แต่พระกุมารผู้เป็น
โอรส มีนามว่า อุทอง โดยอ้างเหตุไว้
ในเรื่องว่า เพราะพระบิดานิมนต์อุทองคำ
ให้ขึ้น แต่นั่นก็ไม่ปรากฏกล่าวถึงเรื่อง
ราวทางนครไตรตรึงส์อีก บางทีจะไม่มี

อะไรจะกล่าว ถ้ายกจะร่างต่อมาไม่ซ้ำ
ถ้าเราไม่ยึดถือเลข ศักราช ใน พระ
ราชพงศาวดารสังเขป แต่เราลองไปใช้
ศักราชในตำนานสิงหนวัติ จะเห็นว่า
พระองค์ไชยศิริอพยพลง มาสร้างเมือง
ไตรตรึงส์เมื่อราว พ.ศ. ๑๕๔๗ สืบกัน
มาในครานั้น ๔ ชั่ว รวมเวลาประมาณ
๑๖๐ ปี ก็มาถึงราว พ.ศ. ๑๗๐๗ นามิเหตุ
บังเอิญ พระราชธิดาของพระเจ้าไตรตรึงส์
องค์ที่ ๔ เกิดโรคภัยทั่วแสนปม ซึ่ง
จะว่าเป็นผลก็ได้ เพราะเป็นเหตุให้เกิด
ตำนานกล่าวถึงเมือง ทางใต้ นอกเมือง
หนึ่ง คือ เทพนคร แต่คำว่า “เทพนคร”
นั้น ข้าพเจ้ายังไม่มีความเห็นเป็นอย่างอื่น
จึงขอยุติไปตามที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าทรงสันนิษฐานไว้ว่า “คำว่า เทพนคร
นี้ สันเกตว่าเป็นนามเรียกเมืองหลวง ไม่
ใช่ชื่อจำกัดสำหรับเมืองใดโดยเฉพาะเช่น

กรุงเก่า ก็เรียกว่า กรุงเทพมหานครบรร
ทวาราวดีศรีอยุธยา และบางกอกก็เรียก
ว่า กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร
มหินทราโยธยา” บางทีคำเทพนครจะ
เป็นคำเรียกตัวเมืองอุทอง ซึ่งเป็นศูนย์
กลางของแคว้น คือหมายความว่า

เมืองหลวง ทั้งพระบรมราชาธิบายนั้นก็ไ้
แต่เรียกเป็นสามัญว่า “อุทอง” หรือผู้
เป็นคำศัพท์ว่า “สุวรรณภูมิ” หรือสุวรรณ
ภูมิ ทั้งปรากฏในหลักศิลาจารึกของพ่อ
ขุนรามคำแหง (หลักที่ ๑) และ “สุวรรณ
ภาว” ในจารึกเขาสุมณญ (หลักที่ ๘)

เมืองอุทอง

ตัวเมืองอุทองนั้น เคยเป็นเมือง
ร้าง ยังมีซากตัวเมืองเก่าอยู่ในท้องที่
อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี “ซาก
ตัวเมือง อุทอง มีหลักฐาน เป็นรูป สี่เหลี่ยม
ผืนผ้า มีคและเนินกำแพงล้อมรอบ วัดจาก
ใต้ไปเหนือยาวราว ๕๐ เส้น จากตะวันตก
ไปตะวันออกยาวราว ๓๐ เส้น ในตัวเมือง
นอกจากมีซากฐานพระสถูปอยู่ ตรงกลาง
กึ่งองค์พระเจดีย์ ซึ่งจะยังคงร่อยอยู่ ทาง
นอกเนินกำแพงไปเหนือ ก็ไม่มีโบราณ
สถานนอก สี่ปลุกสร้างที่เขินไม้ ตาม
ธรรมดากันสูญหายไปหมด ไม่มีร่องรอย
เหลืออยู่ คอกเตอร์เวลส์ได้พบแผ่นอิฐ และ
รูปปั้นเป็นชนิกเกี่ยวกับที่พบทางนคร
ปฐมและพงก เมื่อได้ขุดลงไปลึก พบเศษ
ชิ้นเครื่องถ้วยชามของเมืองเสลียง ซึ่งเขา

ใจกันว่าเครื่องถ้วยปั้นเหล่านี้ทำในประเทศ
ไทย เมื่อราวศตวรรษที่ ๖ แห่งคริสต์
ศักราชจากหลักฐานที่ขุดไ้ คอกเตอร์
เวลส์เห็นว่า เมืองอุทองเป็นเมืองโบราณ
นานไกล คงจะย้อนขึ้นไปถึงสมัยตอน
ต้นของทวาราวดี ก่อนเมืองนี้ร้างไป คง
เป็นแองกลางของพระพุทธศาสนา ในแคว
นั้น ”(๑)

ข้าพเจ้าก็เห็นว่าที่พุดถึงเมืองเทพนคร
ในตำนานข้างต้นนั้น คงหมายถึงเมือง
ที่เป็นราชธานีของแคว้นอุทอง อาจเป็น
เมืองอุทองเองก็ได้ แต่ที่ว่า เมื่อท้าว
แสนปมเสวยราชย์ในเมืองนั้นแล้ว เสด็จ
พระนามว่า พระเจ้าศิริไชยเชียงแสน นั้น
ถ้ามิได้หมายความว่า เป็นนามตามชื่อ
ที่เคยเรียกเมืองนครปฐมแต่ก่อนว่า ศิริ

๑, ดู- เรื่องแหลมอินโดจีนสมัยโบราณ ของพระยาอนุมานราชธน ฉบับพิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ไชย หรือ ไชยศิริ หรือ (นคร) ไชยศิริ ตามที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ประทานอธิบายไว้ ในเบื้องต้นพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา และตามพระราชวิจารณ์และพระราชสันนิษฐานของ พระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระราชนิพนธ์เรื่องท้าวแสนปม เช่นนั้นแล้ว ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ท้าวแสนปม

จะได้นำเอาพระนามของพ่อตามาใช้ โดยผู้ครองนครไตรตรึงส์ทุกพระองค์มีพระนามในตำแหน่งว่า พระเจ้าศิริไชยเชียงแสน ตามพระนามพระองค์ไชยศิริผู้อพยพลงมาสร้างนครไตรตรึงส์ เช่นที่กล่าวในตำนานสิงหนวัต ถ้ามีใช้นามที่ท้าวแสนปมเฉลิมขึ้นเอง ก็เป็นนามที่นักตำนานขนานถวาย จึงยังเชิญไปพ้องกันเข้า

ท้าวแสนปม

ท้าวแสนปม ที่ว่าได้เสวยราชย์ในเมืองเทพนคร มีพระนามว่า พระเจ้าศิริไชยเชียงแสน ดังกล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นใคร? มาจากไหน? ในตำนานบอกไว้แต่ว่า เป็นชายทศทิศชาวไร่ เพราะมีปมเต็มไปทั้งตัว จึงเรียกชื่อแก้วว่าท้าวแสนปม เมื่อไม่มีทางจะทราบได้เป็นอย่างอื่น จึงลองหาเหตุผลมาเสนอพิจารณาณันท์ คำว่า “แสนปม” นี้ จะเป็นคำที่เพี้ยนมาจาก “แสนพรหม” ได้หรือไม่? เพราะทั้งคำว่า “แสน” และคำว่า “พรหม” มักจะนิยมขนานนามของผู้เป็นใหญ่ทางฝ่ายเหนือ โดยเฉพาะคำว่า “แสน” มักจะใช้เป็นคำขึ้นต้นอยู่เป็นอันมาก เช่น แสนภู, แสนเมืองมา, แสนหลวง, แสนหล้า ฯลฯ แต่โบราณใช้เป็นนามของ

กษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองแคว้นก็มี ใช้นำชื่ออำมาตย์ผู้ใหญ่ของฝ่ายเหนือก็มาก บางทีท่านทูลคำว่า “แสน” นำหน้านั้นอาจแสดงว่าเป็นผู้สืบตำแหน่งผู้ครองแคว้นหรือสืบกษัตริย์ในอันต่อกันไปได้ก็ได้ ถ้าแสนพรหมเพี้ยนมาเป็นแสนปมได้ อาจหมายถึงว่าผู้นั้นมีตำแหน่งดำรงศักดินา ๑๐๐๐๐๐ ก็ได้ เพราะผู้ดำรงตำแหน่งมีศักดินา ๑๐๐๐๐๐ ในสมัยโบราณนั้น ก็เท่ากับดำรงตำแหน่งรัชทายาท หรือมกุฎราชกุมารในสมัยนั้น ดังมีกำหนดไว้ในกฎหมายศักดินา (น. ๑๗๘) ว่า “พระบาทพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชโองการดำรัสตรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า สมเด็จพระอนุชาธิราช ทรงศักดินา ๒๐๐๐๐ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ทรงศักดินา ๑๕๐๐๐

ลงอาชญาจำคุกแต่ในกรม ถ้ากรม
สมเด็จพระอนุชาธิราช นา ๕๐๐๐๐ สมเด็จพระ
พระเจ้าลูกเธอ นา ๔๐๐๐๐ ถ้าได้เฉลิม
พระราชมนเทียรทพระมหาอุปราช สมเด็จพระ
อนุชาธิราช สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
ดำรงศักดินา ๑๐๐๐๐๐”

ถ้าพิจารณาตามที่กล่าวมานี้ ท้าว
แสนปม ก็คือ ท้าวแสนพรหม หรือท้าว
พรหม ผู้ดำรงศักดินา ๑๐๐๐๐๐ นั่นเอง
ถ้าท้าวแสนปม คือ ท้าวพรหมผู้ดำรงศักดินา
๑๐๐๐๐๐ แล้ว ท้าวแสนปมผู้นี้ก็ต้องมีใ
ชายทุกตะกิงแสงทองไว้ในตำนานเดิม หาก
แต่จะแก่งเล็งแปลง ปลอมตัวเป็นชายทุกตะ

กิงพระราชสันนิษฐานของพระบาท สมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระราชนิพนธ์
บทละครนราเรองท้าวแสนปม และบทแทน
ท้าวแสนปมก็คือแสนพรหม ผู้เป็นมกุฎ
รัชทายาทของ กษัตริย์ไทย ใน แคว้น ไท
แคว้นหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นไทยด้วยกันอพยพ

ลงมา แล้วต่อมาไปได้กษัตริย์ของกษัตริย์
ผู้ครองนครไตรตรึงส์ โดยอุบายทั้งเล่า
ไว้นั้นนิยาย หรือตามพระราชสันนิษฐาน
ของ พระบาท สมเด็จพระ มงกุฎ เกล้าเจ้า
อยู่หัว แล้วจึงไปสร้างหรือครองเมือง
เทพนคร และเฉลิมพระนามของพระองค์
ว่าพระเจ้าศิริไชยเชียงแสน กษัตริย์มั่ง

ท้าวอุทอง

อนึ่ง ตามตำนานว่า พระเจ้าศิริไชย
เชียงแสน (แสนปม) ครองราชย์อยู่ใน
เทพนคร ๒๕ ปี แล้วสวรรคต โอรสได้
สืบราชสมบัติในเมืองเทพนครต่อมา ถ้า
เทียบศักราชจากตำนานถึงหนวตท้าวเจ้า
กล่าวมาข้างต้น ก็หมายความว่า ต่อจาก
พ.ศ. ๑๗๐๗ มาอีกราว ๒๕ ปี จึงตกใน
ราวปี พ.ศ. ๑๗๓๒ ก่อนราชวงศ์พระร่วง
ครองกรุงสุโขทัยหลายสิบปี ตามเลข
เปรียบเทียบ ท้าวแสนปมจะเป็นพระราช

บิดาของพระเจ้าอุทอง องค์ที่เป็นสมเด็จพระ
พระรามธิบดี ผู้มาสร้างกรุงศรีอยุธยา
ไม่ได้แน่ ถ้าจะเป็นได้ก็ต้องหมายถึง
พระเจ้าศิริไชยเชียงแสน (ท้าวแสนปม)
องค์นี้ เป็นพระราชบิดาของพระเจ้าอุทอง
องค์ก่อน ๆ นั้นขึ้นไป เช่นท้าวอุทอง
ผู้กล่าวถึงในตำนานข้างเรื่อง เข้าใจว่า
ผู้ครองแคว้นอุทองนั้น นอกจากพระเจ้า
ศิริไชยเชียงแสน (ท้าวแสนปม) แล้ว
คงจะมีได้มีแต่พระเจ้าอุทอง องค์ พ่อตา

และองค์ลูกเขยเท่านั้น หากแต่มีพระเจ้า
อู่ทองหรือท้าวอู่ทององค์อื่น ๆ ทรง
ตำแหน่งสืบกันลงมาอยู่อีก เช่น กล่าว
ถึงท้าวอู่ทององค์หนึ่ง มีสัมพันธ์ไมตรี กับ
พญาศรีธรรมโศกราช (ในหนังสือ
“ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ฉบับ
พิมพ์โรงพิมพ์มศรี พ.ศ. ๒๔๘๑ น.
๑๒—๑๔) ว่า “ท้าวอู่ทองยกพระหัตถ์
ของชาวชวา แต่เทียบแทนศิลาไปฝ่าย
ทักษิณ เป็นแดนพญาศรีธรรมโศกราช
แต่เทียบแทนศิลาไปทางฝ่ายอุดร เป็น
แดนท้าวอู่ทอง แด่เดชโพธิ์สมภารของ
ท้าวอู่ทอง (แล) พญาศรีธรรมโศกราช
ไม่ทรงปวงก็แหวกออกศรานั้นแล ท้าว
อู่ทองพญาศรีธรรมโศกราช หลงนาทักษิ-
ณโศกอธิษฐาน เป็นพระญาติ พระวงศ์ กัน
สืบไป ถ้าสนับนุนพญาศรีธรรมโศกราช
แล้ว เธอฝากพระนางพญาศรีธรรมโศก
ราชแลทั้งพญาจันทราภาณุ พญาพงศ์สุ-
ราหะ ผู้น้องทั้งสองด้วย.... อยู่มานาน
พญาศรีธรรมโศกราชก็ถึงแก่กรรม พญา
จันทราภาณุเป็นพญาแทน แลบอกข่าวไป
ถึงท้าวอู่ทอง ท้าวอู่ทองก็ให้เครื่องไทย
ทานมาช่วยส่งสการพระศพพญาศรีธรรม-
โศกราช”

ข้อความที่น่ามาน นอกจากแสดง
ว่าอาณาเขตของพระเจ้าอู่ทองกับพญานคร

ศรีธรรมโศกราชติดต่อกันแล้ว เรายัง
ได้พบนาม “จันทราภาณุ” ซึ่งกล่าว
ถึงในศิลาจารึก วัดหัวเวียง เมืองไชยา
(หลักที่ ๒๔ ในประชุมศิลาจารึกสยาม
ภาคที่ ๒ น. ๔๑—๔๒) ว่า “พระเจ้า
ผู้ปกครองเมืองตามพรลิงค์ เป็นผู้อุปถัมภ์
ตระกูลปทุมวงศ์ พระหัตถ์ของพระองค์มี
ฤทธิ์อำนาจ... ทวยชานุภาพแห่งบุญกุศล
ซึ่งพระองค์ได้กระทำต่อมนุษยทั้งปวง ทรง
พระเดชานุภาพเท่าพระอาทิตย์ พระจันทร์
และมีพระเกียรติอันเลื่องลือในโลกทั้งปวง
ทรงพระนามจันทราภาณุศรีธรรมราช เมื่อก
กลียุค ๔๓๓๒...” ศาสตราจารย์ยอช
เซเคส์ ได้อธิบายคำจารึกและเทียบศักราช
ไว้ว่า “คำจารึกนี้อ่านได้เพียง ๘ บรรทัด
เท่านั้น และตั้งแต่บรรทัดที่ ๘ อ่านได้
น้อยคำ ตอนต้นเป็นคำสรรเสริญพระเจ้า
นครศรีธรรมราช ทรงพระนามจันทราภาณุ
ผู้ครองเมือง ‘ตามพรลิงค์’ ตอนปลาย
เป็นเรื่องกลียุค เมื่อกกลียุค ๔๓๓๒ คือ
พ.ศ. ๑๓๗๓” และพระเจ้าจันทราภาณุ
นี้ยังกล่าวถึงในศิลาจารึกที่ว่า ได้
ยกพยุหโยธาไปรบเกาะลังกา ในรัชกาล
แห่งพระเจ้าปรัถกมพาหุที่ ๒ เมื่อปี พ.ศ.
๑๗๘๘ ครองหนิง และใน ๒—๓ ปีต่อมา
อีกครั้งหนึ่ง

เรื่องราวของพญาศรีธรรมโศกราช และพระเจ้าอินทราทิตย์มากล่าวน อาท เทียบเคียงให้เห็นว่า มีพระเจ้าอินทราทิตย์ ธรรมราชองค์หนึ่ง กล่าวถึงไว้ในศิลาจารึก และก็มีกล่าวถึงพญาอินทราทิตย์ ๒ องค์หนึ่ง ในหนังสือตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งอาจเป็นองค์เดียวกันได้ และเป็นเช่นนั้น เรื่องราวของท้าวอู่ทอง และพญาศรีธรรมโศกราช ที่กล่าวถึงในหนังสือตำนานเมืองนครศรีธรรมราชนั้นก็คงตกอยู่ในระยะระหว่าง พ.ศ. ๑๗๐๐-๑๘๐๐ แสดงว่าไ้มีเจ้าผู้ครองแคว้นอู่ทองสืบต่อกันมา และสามารถขยายอาณาเขตออกไปได้อย่างกว้างขวางจนไปติดต่อกับอาณาเขตนครศรีธรรมราช และเป็นสัมพันธมิตร กับพญาศรีธรรมโศกราช และพญาอินทราทิตย์ ทั้งกล่าวข้างต้นท้าย

ถ้าเป็นดังนี้ ในระยะดังกล่าวนี้ หรือ ก่อนหน้าขึ้นไป แคว้นอู่ทองก็น่าจะได้ตั้งขึ้นแล้ว ถ้าเทียบกับศักราชและเรื่องที่กล่าวข้างต้นว่า พระเจ้าอู่ทองสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ เป็นโอรสพระเจ้าศรีไชยเชยงแสน (ท้าวแสนปม) ก็ควรจะใกล้เคียงกันร่วม ๒๐๐ ปี และถ้าเชื่อตามตำนานว่า พระเจ้าศรีไชยเชยงแสนมีโอรสชื่อว่าพระเจ้าอู่ทอง ก็น่าจะไม่ใช่พระเจ้าอู่ทององค์ที่เป็นสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ แต่ควรจะเป็นพระเจ้าอู่ทององค์ก่อนหน้านั้นขึ้นไป ซึ่งได้ครองแคว้นอู่ทอง สืบกันต่อกันลงมาไม่น้อยกว่า ๔ ชั่ว และเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๕๐ ปี นับตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๓๐๓ ถึง พ.ศ. ๑๔๕๔ และตลอดระยะเวลาในนครไตรตรึงส์เดิม อาจร้างไปนานแล้วก็ได้ จึงไม่เป็นการขัดข้องที่ราชวงศ์พระร่วงจะขยายอาณาเขตครอบคลุมลงมา

เขตแดนแคว้นอู่ทอง

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ทรงอภัยถึงเขตแดนเมืองอู่ทองแต่ครั้งโบราณไว้ว่า “เมืองอู่ทองเป็นเมืองโบราณสร้างแต่สมัยเมื่อยังมีลำนํ้าใหญ่เป็นทางคมนาคมลงมาออกทะเลที่จังหวัดนครปฐม ยکنบางที่จะได้เคยเป็นราชธานี เมื่อย้ายจาก

เมืองนครปฐม จึงเป็นเมืองใหญ่โตกว่าเมืองที่ใกล้เคียงกัน แม้ในสมัยเมื่ออาณาจักรทวารวดีตกอยู่ในอำนาจขอม และพวกขอมเข้ามาตั้งเมืองลพบุรีเป็นราชธานี เมืองอู่ทอง ก็ยัง เป็น เมือง สำคัญ อยู่ทางฝ่ายตะวันตก เขตแดนเมืองอู่ทองทาง

บ้านไค้ ต่อแควนเมืองราชบุรี ทางบ้าน ออกเห็นจะต่อแควนเมืองอโยธยา ราวท
 ตะวันตกไปต่อแควนเมืองมอญ ทางบ้าน เมืองอ่างทองทุกวันนี้”
 เห็นต่อแควนเมืองสวรรค์ ทางบ้านตะวัน

โอรสธิดาพระเจ้าอู่ทอง

กษัตริย์ครองแควนอู่ทองทศวรรษ-
 สมบัติในเมืองเทพนคร หรือเมืองอู่ทอง
 ต่อจากพระเจ้าศิริไชยเชียงแสน (ท้าวม
 แสนปม) นั้น เข้าใจว่าอย่างน้อยก็ ๕ ชั่ว
 กษัตริย์ รวมระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๑๕๐ ปี
 และพระเจ้าอู่ทององค์หลัง คือ องค์พ่อตา
 ของสมเด็จพระรามาธิบดีคนนี้ คงจะมี
 พระโอรสหลายองค์ สืบเกิดจากพระนาม
 เกิมของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ซึ่ง
 ในพระราชพงศาวดารเรียกว่า “ขุนหลวง
 พงว” เห็นได้ว่า พงว คือ พงว (งว=ห้า)
 คงจะหมายความว่า (โอรส) องค์ที่ ๕
 แสดงว่าพระเจ้าอู่ทององค์นี้มีโอรสอย่าง
 น้อยก็ ๕ องค์ และถัดมามีพระธิดา

(อย่างน้อย) ก็องค์หนึ่ง คือ องค์ที่เป็น
 มเหสีของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ พระ
 ธิดาองค์นี้จะมีนามเดิมว่าอย่างไร ไม่
 อาจทราบได้ แต่เป็นที่แน่นอนว่า เป็น
 น้องสาวของขุนหลวงพงว เพราะปรากฏ
 เมื่อคราวสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรง
 ปณิธาเห็นเจตนาแรกเสี่ยวราชย์ในพระนคร
 ครุขยธว่า “โปรดให้ขุนหลวงพงว ซึ่ง
 เป็นมเหสี และตรัสเรียกว่าพระเชษฐา
 นั้น เป็นสมเด็จพระบรมราชาไปครองราช
 สมบัติ ณ เมืองสุพรรณบุรี” และถ้าสำเนา
 เปรียบเทียบตามนี้ พระนามในตำแหน่ง
 ของท้าวอู่ทองหรือพระเจ้าอู่ทององค์ก่อนๆ
 คงมีในทำเนียบว่า “พระบรมราชา”
 กระจ่าง ?

ศิลปกรรมอู่ทอง

ยังมีศิลปวัตถุจำพวกหนึ่งในพิพิธภัณฑ-
 สถานแห่งชาติ โดยเฉพาะประเภทปฏิ-
 มากรรม ซึ่งทางโบราณคดีกำหนดให้มี
 ช่างไว้ว่าเป็นสมัยอู่ทอง และกำหนด

ระยะเวลาของสมัยอู่ทองไว้ในพุทธศตวรรษ
 ที่ ๑๗ หรือ ๑๘ ถึง ๒๐ พร้อมกับบอกความ
 ประสงค์ไว้อย่างง่าย ๆ ว่า “สำหรับ
 ความสะดวกในเรื่องทำนุบำรุงเท้านั้น ซึ่ง

อาหารหรือไม่อาจเกี่ยวข้องกับความจริงทาง
พงศาวดารหรือทางภูมิศาสตร์โดยตรง”(๑)
ที่บอกความประสงค์ไว้เช่นนั้นก็ไม่ให้น้ำหนัก
ในคำนำหน้านานเลยเลย แต่อาจแสดงว่า
ยังมีใต้อบสวณกันกว่าทางคำนำหน้าให้เป็น
ที่ตกลง หรือยังไม่รับรองหลักฐานทาง
คำนำหน้าสนธิฐานกันไว้ จึงกำหนดไป
ตามศิลปวัตถุ และประติมากรรม ทพบเห็น
เป็นประจักษ์พยานอยู่ ซึ่งอาจกำหนดตาม
หลักเกณฑ์ทางศาสตราจารย์ ยอช เซเคส์
วางไว้เมื่อราว ๒๕ ปีมาแล้ว(๒) ก็ได้ แม้
ในวงการโบราณคดี จะเคยมีหลักเกณฑ์
กำหนดกันไว้อย่างไรหรือไม่ก็ตาม แต่
ระยะเวลาของสมัยใกล้เคียงกันที่ค้นคว้า
ทางคำนำหน้าแล้วหยิบยกนำมากำหนดเสนอ
ไว้ในบทความนี้ ในวงการโบราณคดีคง
จะกำหนดโดย อาศัย หยิบยก ศิลปวัตถุขึ้น
พิจารณาเป็นหลักเกณฑ์ แต่น่าเสียดาย
ที่นักโบราณคดีของเราพากันสนใจหยิบยก
ขึ้นมาพิจารณาแต่ ประติมากรรมบ้านพระ
พุทธรูป ถ้าจะหยิบยกศิลปวัตถุ โบราณ
วัตถุ และโบราณสถานอื่น ๆ ขึ้นมา

พิจารณาให้กว้างขวางออกไปอีก ก็
เพิ่มพูนหลักฐานเป็นประโยชน์ทางคำนำ
หน้า และให้ความรู้ ในวิชาการสาขานี้กว้าง-
ขวางยิ่งขึ้น

แม้จะหยิบยกขึ้นมาพิจารณากันแต่-
เพียงประติมากรรมบ้านพระพุทธรูปประเภท
เศียรเท่านั้น ก็ยังแสดงให้เห็นว่า ฝีมือ
ช่างประติมากรรมของอุทองเป็นศิลปะที่มี
คุณค่ายิ่งกว่าศิลปกรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา
และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งทรงไว้ซึ่ง
คุณค่าที่เกี่ยวกับศิลปกรรมสมัยสุโขทัย
หากแต่มี ลักษณะ แตกต่าง อย่าง ตรงกัน
ข้ามกับศิลปกรรมสุโขทัย และแสดง
ความมุ่งงามไปตามสัญลักษณ์ของตนเอง
อีกแบบหนึ่ง ซึ่งไม่ซ้ำแบบกับสมัย
สมัยอื่น แต่สามารถใช้ศึกษาเปรียบเทียบ
กันได้เป็นอย่างดี(๓) แสดงว่าสมัยอุทอง
เป็นสมัยหนึ่ง ทรงเรื่อง ยิ่งกว่า ศิลปกรรม
ถ้าเราจะลองคำนึงว่า ก่อนที่ศิลปกรรม
อุทองจะลงรูปได้เช่นนั้น คงจะต้องเสียเวลา
สร้างและค้นหาฝีมือช่างชั้นครูตลอดเวลา
ไม่น้อย ถ้าเทียบกับระยะเวลาของสมัย

๑. ศิลปวัตถุในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ ของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ และ นาย เอ. บี. กริสโวลด์ ฉบับ
พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๕๖ น. ๔๒

๒. ดู "Le Musée National de Bangkok", Ars Asiatica. vol. XII, p. 34. Paris, 1928

๓. ดู ประติมากรรมไทย ของนายศิลป์ พีระศรี พระยาอนุนามราชชน แปล น. ๔๕ ฯลฯ

สโฆทัยด้วยกันแล้ว สมัยอุทธรณ์นั้น
มีระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๑๕๐ ปี ซึ่งหลัก-
ฐานทางตำนานที่ข้าพเจ้าหยิบยกมาเสนอ
ข้างต้น ก็แสดงว่าเป็นเช่นนั้น เพียงแต่
พิจารณาศิลปในบ้าน ประติมากรรม พระ-
พุทธรูปสมัยอุทธรณ์ประเภทเกี้ยว เรายังพบ

เห็น ความ เร็ว เป็นประจักษ์ พยาน เช่นนี้
แล้ว แต่เรื่องราวความเป็นไปของประชา-
ชนในแคว้นอุทธรณ์ และประวัติการตั้งบ้าน
อื่น ๆ ในสมัยอุทธรณ์แล้ว ได้สูญหายไป
ทางไหนเสีย ?

นิยายท้องถิ่นเรื่องท้าวอุทธรณ์

นอกจากเรื่องท้าวแสนปมแล้ว เรื่อง
ราวของท้าวอุทธรณ์ที่เล่ากันสืบ ๆ มา มัก
เป็นนิยายท้องถิ่น มีอยู่ในดินแดนลุ่มน้ำ
เจ้าพระยาตอนใต้ แต่ก่อนมาคงจะไม่มีใคร
เรื่องและท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้อง ชัย มากมาย
หากแต่ไม่มีผู้จดลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
เมื่อล่วงกาลนานมา เรื่องเหล่านี้ก็เลือน
หายไปเสียหมด คงมีกล่าวถึงไว้เพียง
เล็กน้อย เช่น :-

ก. ในนิราศวัดเจ้าฟ้าของสุนทรภู่
พรรณนาถึงบ้านสามโคกว่า

“พอเลยนาศปากข้ามถึงสามโคก
เป็นคำโลกสมมุติสุดสงสัย
ถามบิดาว่าผู้เฒ่าท่านกล่าวไว้
ว่าท้าวไทยพระอุทธรณ์ออกของทรพัย
หวังจะไว้ให้ประชาเป็นค้ำจ้ำง
ด้วยจะสร้างบ้านเมืองครองประคับ

พอทำกินสันบุญไปสญลัษ
ทองก็กลบกลายสิ้นเป็นดินแดง”

ข. ในนิราศพระประทม ของสุนทรภู่
พรรณนาถึงบางขุนทองว่า

“บางขุนทองของมีคลองกว้าง
ว่าเดิมบางชอนนนเขาชนของ
เป็นเรื่องหลังครั้งคราวท้าวอุทธรณ์
แต่คนร้องเรียกเพื่อนไม่เหมือนเดิม”

และยังมีวัดอยู่ในคลองบางกรวยอีก
วัดหนึ่ง เรียกชื่อว่า วัดปราสาท ท่าน
เจ้าคุณพระธรรมปิฎก เจ้าอาวาสวัดพระ-
เชตุพนได้เมตตาเล่าให้ทราบว่า มีตำนาน
ซึ่งผู้เฒ่าผู้เฒ่าเล่ากันสืบมาว่า เป็นวัดที่
พระเจ้าอุทธรณ์สร้างไว้แต่โบราณ เกียวน
ยังมีภาพจิตรกรรม ผ้มอเก่าปรากฏอยู่ใน
พระอุโบสถ

เรื่องท้าวอู่ทอง ในนิราศสุนทรภักดิ์
และเรื่องวิกปราสาทกต หนามากลวน
ระมีความจริงหรือไม่เพียงไรก็ตาม แต่
คงมีความจริงอยู่อย่างหนึ่งว่า เรื่องราว
เกี่ยวกับท้าวอู่ทองนั้น เคยมีปรากฏแพร่
หลายอยู่ในดินแดนแถบนี้มาแต่สมัยโบราณ
อาจแสดงว่า ท้าวอู่ทองมีอำนาจปกครอง
ดินแดนเหล่านั้น หรือแคว้นอู่ทองเคยมี
อิทธิพลเหนือท้องที่เหล่านั้นมาในสมัยหนึ่ง

กวีเหตุนั้น อาจชวนให้คิดว่า ตาม
ตำนานที่มีมาว่า พระเจ้าอู่ทองหรือท้าว
อู่ทองอพยพหนีโรคห่าทางบ้านทางเมืองนั้น
อาจเป็นเรื่องคราวท้าวอู่ทององค์ก่อนสมัยเจ้า

พระรามาธิบดี ๑ ก็ได้ และจะเป็นเรื่อง
คราวท้าวอู่ทององค์ก่อน ๆ หรือครั้งสม-
เด็จพระรามาธิบดีเป็นพระเจ้าอู่ทองก็ตาม
เข้าใจว่าอาจย้ายจากเมืองอู่ทองมาอยู่ ณ
เมืองสุพรรณบุรีระยะหนึ่งก่อน แล้วย้าย
จากเมืองสุพรรณบุรีออกต่อหนึ่งหรือหลายต่อ
จึงมาตั้งยังเวียงเหล็กก็ได้ เมืองสุพรรณบุรี
ในสมัยแรกตั้งกรุงศรีอยุธยาไม่ใช่เป็นเมือง
ร้าง ถ้ามีผู้คนเมื่อสมเด็จพระรามาธิบดี
เสวยราชย์ ณ กรุงศรีอยุธยาแล้ว จะโปรด
ให้พระบรมราชาไปครองเมืองสุพรรณบุรีทำ
ไม่ว่าให้ไปครองก็แสดงว่า ยังคงเป็นเมือง
และมีผู้คนอยู่

สถิติผลงานของกรมศิลปากรระยะ ๖ เดือนแรก

(ม.ค. — มิ.ย.) ปี ๒๔๙๖

กอง, แผนก	รายการ	จำนวน	หมายเหตุ
สำนักงานเลขาธิการ แผนกสารบรรณ	ประชุมหัวหน้ากอง หนังสือเข้า หนังสือออก	๒๑ ครั้ง ๓๐๗๔ ฉบับ ๑๒๓๗ ,,	
แผนกคลัง	๑) ทงฎกาเบิกเงิน ประเภทต่างๆ & ฎกา เงิน ๒) เบิกจ่ายเงินพิเศษ เงินรับ เงิน เงินจ่าย ,, ๓) การจ่ายเงินประ เภทเงินหมุนเวียน การ สังกัด รายรับ รายจ่าย ๔) ทำงบเคอนค่า ใช้สอย ๕) ทำงบเคอนการจร	๒,๓๓๖,๔๕๒.๕๘๒. ๔๓๕,๔๒๑.๘๖๒. ๓๐๔,๘๒๙.๒๖๒. ๘๖๖,๖๕๕.๗๕๒. ๕๐๑,๔๒๐.๑๒๒. ๖ งบ ๙ งบ	

กอง, แผนก	รายการ	จำนวน	หมายเหตุ
แผนกคลัง	๖) งบประมาณราย รับของกรมตั้งไว้ ๒๓,๐๐๐ บาท เก็บได้ ๒๖,๖๔๒.๕๐ บาท และส่งกระทรวง การคลังแล้ว	—	
	๗) หนังสือออก ๘) เบิกจ่ายเงินเดือน ค่าใช้สอยของ ราชบัณฑิตย สถาน พร้อมค่านำ ส่งเงินรายได้ และทำงบ เดือน	๖๒ ฉบับ	
กองการสังคิต	จัดคนตรีไทยไปบรรเลง	๑๒๗ ครั้ง	
	จัดคนตรีสากลไปบรรเลง	๔๕ ,,	
	จัดงานศิลปะไปแสดง	๗๘ ,,	
	แสดงละครคอน	๑๖๔ ,,	
	รวม	๔๑๔ ครั้ง	
กองสถาปัตย- กรรม	งานเขียนและออกแบบ	๒๕ ครั้ง	รายได้ต่าง ๆ ของ กอง รวมเป็นเงิน ๒๖,๔๔๒.๕๐ บ.
	งานก่อสร้าง	๔ ,,	
	งานซ่อมแซม	๘ ,,	
	งานเบ็ดเตล็ด	๕ ,,	
	รวม	๔๓ ครั้ง	

กอง, แผนก	รายการ	จำนวน	หมายเหตุ
กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์	ได้รับหนังสือพิมพ์รายวัน	๑๐๐๐๘ เล่ม	๑) หนังสือพิมพ์จาก
	ได้รับหนังสือต่าง ๆ	๕๔๓๗ ,,	หอฯ ๔๗ เรื่อง
	ได้รับหนังสือคำภาคหอ	๓๖๘๘ ,,	๒) ส่งหนังสือไปบำรุง
	ได้รับหนังสือจาก สห.ประชาชาติ	๒๘๘ ,,	หอสมุดต่างจังหวัด ๕๐๘ เล่ม
	บริจาคพิเศษ	๖๘ ,,	๓) ส่งไปต่างประเทศ ๖๐ เล่ม
	รวม	๑๘๕๑๑ เล่ม	๔) ออกบัตรให้ประชาชน ๑๐๕๐ ใบ
กองจดหมายเหตุแห่งชาติ	ข่าวต่าง ๆ ทั้งสั้น	๓๔๘๕ ข่าว	๕) ตั้งแต่เดือน ม.ค. —
	บทความของเบ็ทเตล็ก	๒๘๘ เรื่อง ๕๖ ชิ้น	ม.ค. ปี ๒๔๕๒ อยู่ใน ชั้นเตรียมงาน
กองหัตถศิลป์	งานปั้นหล่อ	๒๖ อย่าง	๕) ตั้งแต่เดือน ม.ค. —
	งานออกแบบ	๒๔ ,,	ม.ค. เป็นหน้าที่ของกอง
	งานเบ็ทเตล็ก	๑๖ ,,	สถาปัตยกรรม เพราะ
	รวม	๖๖ อย่าง	งานคายเกี่ยวกันอยู่
กองโบราณคดี	ได้รับพระพุทธรูป	๔ องค์	
	พระพิมพ์ดินเผา	๗ ,,	
	รูปปั้น	๒ ชิ้น	
	ของเบ็ทเตล็ก	๕ ,,	
	หล่อจำลองโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ	๓๑ ,,	

กอง, แผนก	รายการ	จำนวน	หมายเหตุ
กองโบราณคดี	ซ่อมแซมสถานที่ต่างๆ	๔ ครั้ง	
	ปลูกสร้างสถานที่ต่างๆ	๓ "	
	รื้อสิ่งก่อสร้าง	๓ "	
	งานเบ็ดเตล็ด	๑๑ "	
	ไปสำรวจโบราณสถาน	๕ "	
	ได้ทำการถ่ายและขยาย		
	ภาพ	๑๓๒๗ ภาพ	
	อนุญาตให้น้ำโบราณวัตถุ		
	ออกนอกประเทศ	๖๔ ราย	
	ออก ใบ อนุญาต ให้น้ำ		
	โบราณวัตถุศิลปวัตถุออก		
	นอกประเทศ	๑๖๑ ฉบับ	
	จำนวนโบราณ วัตถุ และ		
	ศิลปวัตถุที่ออกนอก ประ-		
	เทศ	๖๗๖ ชิ้น	
	อธิบาย ความรู้ เกี่ยว กับ		
	โบราณ วัตถุ แก่ ครู และ		
	นักเรียนต่าง ๆ	๖ ครั้ง	
	ขุดค้นโบราณวัตถุได้	๑๔๗ ชิ้น	

รายงานสถิติผู้เข้าชมกิจการกรมศิลปากร ปี ๒๔๙๖

ในระยะ ๖ เดือนแรก

เดือน	กอง	จำนวนคน	หมายเหตุ
มกราคม	วรรณคดีและประวัติศาสตร์	๒๔๘๕	ชาวยุโรป ๑๙๗ คน ชาวเอเชีย ๒๒๘๘ คน
	โบราณคดี	๔๒๙๔๘	ชาวไทย ๓๙๘๖ คน ชาวยุโรป ๘๒๗ คน ชาวเอเชีย ๒๒๖๑ คน
	รวม	๔๕๔๓๓	
กุมภาพันธ์	วรรณคดีและประวัติศาสตร์	๔๖๗๓	ชาวยุโรป ๑๙๗ คน ชาวเอเชีย ๔๕๑๖ คน
	โบราณคดี	๓๔๓๗๘	ชาวไทย ๑๐๓๖๕ คน ชาวยุโรป ๒๒๖๘ คน ชาวเอเชีย ๒๑๑๗๕ คน
	รวม	๓๙๐๕๑	
มีนาคม	วรรณคดีและประวัติศาสตร์	๑๕๒๙	ชาวยุโรป ๑๕๐ คน ชาวเอเชีย ๑๓๗๙ คน
	โบราณคดี	๑๕๖๖๕	ชาวไทย ๑,๓๐๖๐ คน ชาวยุโรป ๘๔๑ คน ชาวเอเชีย ๑๗๖๔ คน
	รวม	๑๗๑๙๔	

เดือน	กอง	จำนวนคน	หมายเหตุ
เมษายน	วรรณคดีและประวัติศาสตร์	๕๔๓๗	ชาวยุโรป ๑๑๖ คน
	โบราณคดี	๑๔๕๙๐	ชาวซาเซย์ ๕๓๒๑ คน
			ชาวไทย ๑๒๒๑๒ คน
	รวม	๒๐๐๒๗	ชาวยุโรป ๔๑๗ คน
พฤษภาคม	วรรณคดีและประวัติศาสตร์	๕๑๖๐	ชาวซาเซย์ ๑๕๖๑ คน
	โบราณคดี	๑๖๓๗๘	ชาวไทย ๑๓๕๓๖ คน
			ชาวยุโรป ๗๒๑ คน
	รวม	๒๑๕๓๘	ชาวซาเซย์ ๒๑๒๑ คน
มิถุนายน	วรรณคดีและประวัติศาสตร์	๑๑๖๔๑	ชาวไทย ๘๙๕๘ คน
	โบราณคดี	๑๗๙๔๖	ชาวยุโรป ๑๒๘ คน
	รวม	๒๙๖๓๗	ชาวซาเซย์ ๒๖๐๕ คน
	รวมทั้งสิ้น	๑.๓๒๘๘๐	ชาวไทย ๑๔๑๐๓ คน
			ชาวยุโรป ๗๕๖ คน
			ชาวซาเซย์ ๓๐๘๗ คน

สถิติข้าราชการของกรมศิลปากร ปี ๒๔๙๖

ระยะ ๖ เดือนแรก

รายการ	สามัญ		วิสามัญ	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
จำนวนข้าราชการทั้งหมด ของกรมศิลปากร	๑๔๑ คน	๘๙ คน	๘๘ คน	๓๘ คน
รวมทั้งหมด ๔๐๖ คน				

สถิติอาจารย์, ครู และนักเรียน มหาวิทยาลัยศิลปากร ปี ๒๔๙๖ และโรงเรียนศิลปศึกษา ระยะ ๖ เดือนแรก

รายการ	จำนวน		หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	
๑) อาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร	๑๓ คน	๑ คน	
๒) ครูโรงเรียนศิลปศึกษา	๑๐ คน	๗ คน	
๓) นักศึกษามหาวิทยาลัย	๔๑ คน	๑๖ คน	
๔) นักเรียนศิลปศึกษา	๖๐ คน	๓๐ คน	
รวมทั้งหมด	๑๒๔ คน	๕๔ คน	
รวมยอด	๑๗๘ คน		

สถิติครูและนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลปกรมศิลปากร ปี ๒๔๙๖

ระยะ ๖ เดือนแรก

รายการ	จำนวนคน	หมายเหตุ
๑) ครูชาย	๗๗ คน	ครูต่างประเทศ ๑ คน
๒) ครูหญิง	๕๘ คน	
๓) นักเรียนชาย	๑๔๙ คน	
๔) นักเรียนหญิง	๓๕๘ คน	
รวมทั้งหมด	๖๒๒ คน	

ยาเม็ดโรคผิวหนัง

เป็นยาฟอกโลหิตให้บริสุทธิ์
 บำบัด สิว ผื่น หน้าแดงดำ กลาก
 เกือบ โรคผิวหนัง ทุกชนิด
 พุพอง วงเดือน สีชมพู แผลเรื้อรัง
 ต่าง ๆ รับประทานแล้วแห้งดำลอกไปเอง

สั่งทาง พ.ก.ง. ขวดละ ๖๕.๐๐ บาท

และยังมียารักษาโรคผิวหนังและจุมูกอีกด้วย

ห้างขายยาจเลื่อง (ตราสามศร)

ถนนศรีเวียง ตรอกไก่ ข้างรัก พระนคร โทร. 31441

เวลาทำการ 14.00 ถึง 16.00 น. เว้นวันอาทิตย์

၁/၁

မ
ပ
မေတ္တာ

မ
ပ
မေတ္တာ
၁

